

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

Роман за Лисан

РОМАН ЗА ЛИСАН

Превод: Паисий Христов

chitanka.info

СТОЯН АТАНАСОВ

„РОМАН ЗА ЛИСАН“ — ОПАКАТА СТРАНА НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО

Искаме ли да доловим духа на една култура, отдалечена в пространството и във времето, познанието за това как и на какво са се смели тогавашните хора е от първостепенно значение. Що се отнася до френското Средновековие, *Роман за Лисан* е най-яркият литературен паметник на смеховата култура. Обединяващото заглавие *Роман за Лисан* се използва още в XIII в. по повод на група разкази за животни, с централен конфликт около вечното единоборство между Лисан и вълка Изангрэн. Всички тези разкази се придържат до единна форма на стихосложение — осмосричен стих с т.нар. плоски рими. Създадени в периода 1171–1250 г., те са дело на двадесетина анонимни автори. Всъщност някои текстове назовават двама от тях — Пиер дьо Сен Клу и Ришар дьо Лизон, — но доколкото не знаем нищо повече от техните имена те не носят никаква информация за тълкуване на творбите. По-късно разказите за Лисан биват групирани в браншове, включени в три основни сбирки (колекции). Броят и редът на браншовете, всеки от които съдържа от 100 до 3 500 стиха, варира между 18 и 27 в отделните 14 ръкописа, съхранили материята за Лисан. Освен въпросните браншове, до нас са достигнали и други 16 фрагмента с истории за Лисан. Сборно разказите надхвърлят 30 000 стиха. Настоящото издание представя за първи път на български най-ранните старофренски текстове за Лисан в обем от 8 410 стиха — около една четвърт от цялото.

От тези най-общии количествени данни е видно, че *Роман за Лисан* представлява сложен конгломерат от текстове. Номерирането на браншовете има чисто практическо значение. Дело на медиевистите от края на XIX в., то е условно и не отговаря нито на хронологията на създаване на разказите, нито на някаква сюжетна последователност между тях. Използваме го и до днес по традиция, която следва да ни

напомня, че средновековната литература достига до днешния читател във вид, твърде различен от този, с който е била в досег публиката от XII и XIII в. А единственото число в заглавието *Роман за Лисан* е оправдано само доколкото по онова време с термина *роман* назовавали разкази, писани не на латински, а на простонароден романски език. Тъй че до нас е достигнала не единна творба, а множество разкази, различни по сюжети и по художествени достойнства.

Общото между тях се свежда до две особености: героите на разказите са животни, сред които на преден план изпъкват Лисан, вълкът Изангрин и лъвът Знатни. Лисан и Изангрин олицетворяват съответно хитростта и грубата сила, а лъвът — кралската власт. В единоборството между Лисан и Изангрин страна вземат едно или друго животно. Така главната конфликтна линия е определяща за животинската общност. А тя и цялостно, и посредством индивидуалните си представители има облика на човешко общество.

На пръв поглед *Роман за Лисан* се родее жанрово с баснята и с алегоричните описания, към които средновековните автори проявяват вкус. Проследяваме ли неговия произход, неминуемо стигаме и до баснята от езопов тип, позната и през Средновековието. Насочим ли поглед към литературното потомство на *Роман за Лисан*, откриваме поне три-четири алегорични творби с главен герой Лисан от втората половина на XIII в. и от XIV в. В действителност *Роман за Лисан* се отличава съществено и от предшестващата го басня и от последвалите го алегорични разкази за лисицата. Докато в баснята животното е чиста условност за внушаване на определено човешко поведение, персонажите в *Роман за Лисан* се отличават с чертите на съответния животински вид и в същото време възплъщават човешки качества. Неделимата връзка между зооморфизъм и антропоморфизъм съставлява една от спецификите на *Роман за Лисан*. Тя е източник на множество комични ефекти. Баснята описва кратка случка с поука. *Роман за Лисан* е изграден от множество истории, чиято единствена цел е да размиват, а не да поучават. Алегоричните поеми за Лисан пък се различават от първоначалните разкази по това, че излагат енциклопедични знания, проповядват морални ценности и заклеят обществени недъзи и явления. Така интригата се претоварва, а описанията се проточват до безкрай, докато ранните разкази за Лисан

се отличават със стегнато повествование и динамичен ход на действието.

Роман за Лисан е ново явление в литературата. То се изчерпва към средата на XIII в. и остава без потомство. Що се отнася до конкретни връзки на произход, най-преките от тях са няколко сатирични или забавни поеми, писани на латински между X в. и първата половина на XII в. Техни автори са духовници — монаси или клирици — хора с духовно образование без длъжност в църковната йерархия. Творбите им свидетелстват за добро познаване на античната литература и на християнските практики. За тях те пишат с ирония и с намеци, доловими единствено за образована публика, запозната с писмената и устната традиция на християнството. Предшествениците на *Роман за Лисан* са развлекателни съчинения, осмиващи църковните и монашеските обичаи. Писани са от представители на клира и са предназначени за хора от същото съсловие. Ще спомена най-известните творби. Най-старата е *Romulus* — сборник с басни в проза и стихове, последвана от *Ecbasis captivi* (*Екбазис в плен*, края на XII в.) — комичен разказ с две сюжетни линии: 1) животните от една ферма (напомняща манастир) освобождават теле, отвлечено от вълка; 2) премеждията на млад монах, който напуска своята обител, но в крайна сметка се завръща след поредица разочарования от светския живот. Най-близка до разказите за лисицата е поемата *Ysengrimus* (1148) от фламандеца Нивар. Авторът разказва преживелиците си в света на животните, който малко се различава от този на хората. Тук откриваме в завършен вид антагонизма между вълка и лисицата, съответно Изенгримус и Рейнардус, а в някои от епизодите разпознаваме сюжети, заимствани по-късно от *Роман за Лисан*. В този смисъл може да се каже, че цикълът за Лисан има своята предистория и своя отзвук, макар че по същество няма аналог в културната традиция от предишните и от следващите периоди.

Многобройните автори на разкази за Лисан говорят по-скоро за актуален сюжет, отколкото за нечия авторска инвенция. В историите за животни авторите са доловили духа на епохата и го представят в развлекателна светлина.

Тук се налага важно уточнение. В комизма на разказите за Лисан днешният читател е склонен да вижда дръзка сатира на феодални порядки и нрави. Лисан е безскрупулен барон, който постига всичко с

хитрост и измама. Вълкът Изангрен заема виден пост в социалната йерархия — на кралски конетабъл и в това си качество на главнокомандващ кралската армия, а олицетворява първичната сила и глупостта. Кралят Льв съчетава в себе си всички пороци на един суверен: нерешителност, самолюбие, продажност, несправедливост, двуличие. Човешкото общество е представено единствено от селяни, свещеници и монаси: първите са груби и користолюбиви, вторите алчни и похотливи, третите — суеверни и лъжливи. Представителките на нежния пол пък са неверни, сластолюбиви, лицемерни — с една дума, достойни дъщери на Ева, с която официалната християнска идеология свързва първородния грях, а оттам и всички злини, сполетели човешкия род. Когато говорим за сатира, следва да разбираме именно прякото отношение на художествената творба към определени реалности. Тях обаче *Роман за Лисан* изобразява непряко. Разказите са отзвук по-скоро на литературата от онова време, отколкото на историческата действителност. Доколкото възпроизвежда иронично сюжети, мотиви и похвати от доминиращите словесни жанрове — епопея, рицарски роман, жития на светци и др. — *Роман за Лисан* е пародия, а в по-малка степен и сатира. Това уточнение цели не да противопоставя литературата на действителността, а да разграничи два художествени похвата. *Сатирата* осмива или бичува (както доскоро беше обичайно да се казва) страни от една социална действителност, към които тя е обърната пряко, без други посредници освен езика; вторична литература, *пародията* възпроизвежда сюжети, форми и похвати от художествени жанрове, спрямо които се дистанцира с ирония. Тъкмо пародията очертава основното семантично поле в *Роман за Лисан*. Ако на нейно място ни се привижда сатира, рискуваме да възприемем този цикъл като малко елементарна и твърде схематична критика на средновековното общество. И обратно, отчитаме ли металитературните измерения на въпросните разкази, ще видим в тях по-нюансирана и по-въздействаща с художествените си качества социална критика.

По формални белези най-близко цикълът за Лисан стои до епопеята. Животните в кралския двор са изобразени като феодали с чувство за дълг и със съзнанието, че служат на суверена Льв. На пръв поглед за тях е въпрос за лично достойнство да бъдат верни поданици. Такава е и нагласата на епическите герои от по-ранните епопеи. Някои

централни епизоди като кралският съд, обсадата, двубоят, войската, мобилизирана за сражение, доближават цикъла за Лисан до епическото повествование. В ролята си на воини животните са въоръжени с меч и копие, носят шлем, щит и ризница. Ала патосът от епопеята, тясно обвързан с жертвоготовността на героя, тук е заменен от егоистична пресметливост, при която всеки търси лична облага за сметка на другия. И докато в епопеята ръководно начало в действията на героите е да служат на Бог, на краля и на отечеството, в разказите за Лисан тези абстрактни ценности са подменени със стремежа на героя да се засити, да уталожат жаждата и половия си нагон, с други думи, да си осигури моментна телесна наслада. Бурлеската обслужва това битово принижаване на възвишените ценности. При нея местата на високите идеали и на телесната долница (по изразу на М. Бахтин) са разменени. В обърнатата перспектива на бурлесковата епопея силата е слабост, искреността — простодушие, справедливостта — заблуда. Тук за идеали място няма, освен ако те не се използват като благовиден довод за постигане на тривиални цели.

Друг пародиран жанр е рицарският роман. Неговата поява предхожда само с едно-две десетилетия първите разкази за Лисан. И тук наблюдаваме преобръщане на ценностната йерархия по отношение на двата основни компонента в романа — приключението и любовта. В рицарския роман приключението е среща с неизвестното, изпитание, в което героят проявява изключителните си качества. Това му носи признанието на рицарската общност, свързвана главно с двора на крал Артур. В разказите за Лисан приключението е действие, което героят предприема за задоволяване на телесни потребности. Подменена е и същността на любовното чувство. В романа то е възвишено, доколкото бива неизменно подхранвано не просто от личността на другия, а от идеала за съвършената Дама или за съвършения рицар. В рицарския роман, да обичаш, означава по-скоро да служиш на етичен кодекс, отколкото да отстояваш лично щастие. Обратно, в разказите за Лисан любовното желание на рицаря или на Дамата — сублимиращо и идеализиращо — е изместено от спонтанна похотливост, която действа с вероломство и насилие. На същия принцип са изобразени и взаимоотношенията между брачните партньори, например между вълка Изангрин и съпругата му Херсан, между Лисан и съпругата му Хермелина, между краля Льв Знатни и кралицата Фиер.

Прелюбодеянието тук не се обременява с угризеня на съвестта, а семейните свади изпъкват на преден план и сякаш не допускат съпругеска привързаност. По отношение на рицарския роман разказите за Лисан са негатив във фотографския смисъл на изображение, при което светлите места на предмета са тъмни, а тъмните — светли.

Разказите за Лисан пародират и основните мотиви от популяризаторската религиозна книжнина — жития на светци, миракли, поучителни слова (exempla). Притиснат до стената, Лисан често прибегва по псевдопокаяния и псевдоизповеди, декларира решението си да тръгне на поклонение, за да изкупи своите грехове. И той, и вълкът правят молитвени жестове, които преиначават християнския ритуал. Суеверието, вярата в Божията справедливост, в задгробния живот, в чудесата и предзнаменованията, характерни за примитивното християнско съзнание, действат тук като илюзии и като капани за наивници — доказана рецепта за смях на публиката, която се весели със засилено чувство на превъзходство над жертвата. Ако приемем мнението на редица медиевисти, че разказите за Лисан са писани от настоящи или бивши духовници, ще определим хумора в тях като самоирония. Литературата, която осмива популярни жанрове, утвърждаващи християнската вяра, е литература на съмнението. Но доколкото средновековните светски и църковни институции не допусkali откровена проява на религиозен скептицизъм, съмнението намира израз в самоиронията. Нейна литературна форма се явява пародията.

От тази гледна точка пародията в разказите за Лисан е косвена реплика на най-популярните словесни жанрове. От друга страна обаче тя е съзвучна на друг жанр, появил се по времето на първите разкази за Лисан, — фаблио. Фаблиото е близко до духа на разказите за Лисан с тази разлика, че при него героите са човешки същества. И във фаблиото телесното начало определя поведението на героите, а то се свежда до набор от хитрости и измами. По-късно, през XIV и XV в., същата ценностна ориентация откриваме в някои комични театрални жанрове — весела проповед, комичен монолог, фарс. Имаме всички основания да смятаме, че, макар и без пряко потомство, *Роман за Лисан* поставя началото на течение в комичната литература, което през

късното Средновековие (XIV-XV в.) съпътства, пародирайки ги, сериозните жанрове.

Ефектът от подобно пародиране е преди всичко игрови. Но той не се свежда само до развлекателната страна на тези разкази, нито до чисто художествената им специфика. Като инструмент на смешното пародията свидетелства за ценностно пренасочване на литературата. В какво се изразява то?

Характерно за почти всички средновековни жанрове — и религиозните, и светските — е тясното им обвързване с определен етичен кодекс. Дори много често в тези жанрове естетическата наслада отстъпва на заден план и бива засенчена от нравоучителни намерения. Така естетическото се оказва неделимо от етическото. А последното се основава на представата за Добро и Зло, която взема превес над идеята за истина и неистина, за красиво и грозно. В разказите за Лисан категориите Добро и Зло са изпразнени от съдържание. Сред близо шестдесетте персонажа на животни в цикъла нито един не е „положителен герой“, нито един не е и чисто олицетворение на Злото, което би се открило само в съпоставка с Доброто, докато тук се развива в досега с недостатъците на други герои. В *Роман за Лисан* Злото е многолико и многостепенно. То не е запазена марка за отделен герой, нито изключено при други. Всички персонажи от разказите за Лисан хитруват, лъжат, лицемерят и т.н. Тяхно основно, макар и негласно поведенческо правило е „Хитрост хитрост прехитря“^[1]. Тържествуващият или излъганият хитрец буди единствено смях, а не нравствен размисъл. Ала в известен смисъл и отсъствието на морал говори за морал. Отказът да се свежда поведението на героите до илюстрация на определени морални категории, свободното разиграване на тези ценности в името на чисто развлекателни цели — всичко това безспорно подкопава общоприетите морални устои. И погледнато в контекста на литературния процес на развитие безспорно еманципира изящната словесност спрямо нравствените ценности. Нещо повече — или по-малко — превръща ги в художествени способности.

Както вече посочих, предшествениците на *Роман за Лисан* са представители на т.нар. висока култура: писали са на латински, познавали са в общи линии и дохристиянската традиция, и съвременната литературна продукция. В същото време са използвали и фолклорни мотиви, залегнали впоследствие и в основата на някои

разкази за Лисан^[2]. Срещаме ги във фолклорните традиции и на много други страни, включително и у нас. Би било полезно да се изследва съотношението между мотивите, заимствани от фолклора, онези, които пародират гореспоменатите три жанра (епопея, роман, жития на светци) и авторските инвенции. Тук искам само да подчертая, че в завършения си вид от края на XII и началото на XIII в. разказите за Лисан носят белезите на масовата култура. По своята структура цикълът за Лисан се доближава до романа фейлетон, появил се през XIX в., както и до днешните телевизионни сериали. От една страна, всеки отделен разказ има своята интрига със съответната развръзка. От друга, повечето от разказите се явяват варианти на предишни истории, които донякъде и видоизменят. Много често героите в новия разказ, макар и добре познати, се изявяват в нова светлина. Така цикълът наподобява плетеница, изпъстрена с мотиви, повтарящи се в много разновидности. Новото комбинира вече познати истории и ситуации. Тази особеност на народната приказка и на масовата култура изобщо среща благодатна почва в материята за Лисан.

Нейните герои са по-скоро типове, отколкото индивидуални характери. Те илюстрират определени черти на човешкия и животинския вид, но са напълно лишени от вътрешен мир. С липсата на психологизъм в изграждането на героите се обяснява и статичната им природа. За еволюция на героите не може да се говори. Те изпълняват чисто наративни функции, тоест обслужват определена ситуация в разказа, който пък влиза лесно в повествователни серии. Именно ситуацията, а не характерът на персонажа, определя неговото поведение. Освен това разказът протича в едно извънвременно настояще, неподвластно на миналото и необвързано с бъдещето. Той е фрагмент, представящ се за нещо цялостно. Това е възможно и поради структурните аналогии между отделните разкази. Много често те започват по подобен начин.^[3] Развръзките също следват една и съща формула.^[4] Когато единичното следва общото, то може и да се отъждестви с него. Добавим ли към това и фактът, че никой от главните герои не умира, виждаме налице всички предпоставки за циклично повествование, което може да продължава неопределено.

В този смисъл причините за края на цикъла за Лисан са не вътрешни, а външни. Те са свързани с еволюцията на френското общество през късното Средновековие (XIV и XV в.). Интересът му

към кратките развлекателни разкази като цикъла за Лисан или фабриото вече отстъпва място на вкуса към нови сценични жанрове, най-вече към фарса.

От друга страна, след втората половина на XIII в. около персонажа на Лисан се появяват нови творби. Те свидетелстват обаче за рязка промяна и в основния замисъл, и в естеството на главния герой. Техните автори също се отгласкват от християнската традиция, но не се задоволяват с намерението да забавляват. Имат по-скоро претенцията да бъдат социална съвест, морален коректив, да възпитават и разпространяват еkleктично познания от различни области. Така се появяват *Коронясването на Лисан* (малко след 1250 г.), *Промененият Лисан* (около 1270 г.), *Новият Лисан* (края на XIII в.), *Преправеният Лисан* (първата половина на XIV в.). С подчертано сатиричния си тон и претенциозния си енциклопедизъм те са чужди на духа на разказите от ранния цикъл за Лисан и по-скоро свидетелстват, че времето им е отминало, отколкото се явяват тяхно продължение.

Разказите за Лисан са създадени в Златния век на средновековната художествен словесност във Франция — период на среща на високата култура с фолклора, на авторското творчество с анонимната традиция. От тази среща се ражда литература със свеж хумор. Подобно на сатурналиите и карнавалите, смехът в разказите за Лисан обръща за кратко време наопаки — сякаш на игра — картината на света, без да го отхвърля.

Стоян Атанасов

[1] Намираме го формулирано буквално в „Лисан и котаракът Тибер“, бранш II, ст. 807. ↑

[2] Вж. например „Лисан и петелът Шантеклер“, „Лисан и синигерът“, „Лисан и змиорките“, „Риболов с опашка“. ↑

[3] Например: лъвът свиква в двора си всички животни, отсъства само Лисан; героят изпитва силен глад и предприема дръзко начинание и т.н. ↑

[4] Смазани от бой, Лисан или вълкът Изангрен се прибират в своето леговище, където с грижи на семейството и силна храна се възстановяват много бързо. ↑

БРАНШ I
IA ЛИСАН НА СЪД. IB ОБСАДАТА НА
МОПЕРТЮИ. IV ЛИСАН БОЯДЖИЯ.
ЛИСАН ЖОНГЛЪОР

ЛИСАН НА СЪД^[1]

Сир Пиеро^[2] с голям талант
историята за Лисан^[3]
и Изангрен^[4] е преразказал,
но нищо той не отбелязал
5 за свързания с тях процес,
следен с небивал интерес:
понеже дворът обвинявал
Лисан, че често се сношавал
с вълчицата Херсан, че той
10 в пороци я оплел безброй,
и щяла в лош път да поеме.
Това се случило по време
на Възнесение Христово,
когато розите отново
15 лъхтят и глогът разцъфтява^[5].
Лъв Знатни дълго размишлявал
и най-подир, бидейки крал,
бароните си призовал
и те пристигнали веднага,
20 тъй както им дългът налагал^[6].
Лисан, известният лъжец,
безцеремонният хитрец
не щял да се яви. Мнозина
твърдели, че той бил причина
25 с безочливото си държание
за общото негодувание.
Доложили на краля даже.
Поканен бил да се изкаже
вълка сир Изангрен и пръв

30 застанал той пред краля Лъв:
„Кралю мой, всемогъщ и знатен,
за този пакостник развратен
кога възмездие ще има?
Той моята жена любима
35 в Мопертюи^[7] завел и щом
тя влязла в неговия дом,
най-варварски я изнасилл,
а на вълчетата ми мили
се изпикал.^[8] След туй се врече,
40 че щял тук в ден и час уречен
да защити невинността си,
но пренебрегвайки честта си,
избяга, без да се опита
във своя собствена защита
45 да каже думичка пред мен.“
Лъвът му рекъл: „Изангрен,
от този иск се откажете,
че срам пред всички ще берете!
Един ли граф, един ли крал,
50 уви, с рога се е видял?
От глупост ли? Защо тогава
на яд и гняв се те поддават?
Сеньор, я по-добре си трайте!“
Мечокът Брюн^[9] подел: „Сир, знайте,
55 че Изангрен е толкоз здрав,
че би могъл във своя гняв
с Лисан и сам да се разправи
посредством свойте зъби здрави.
Ако по случая навреме
60 съдът решение не вземе.
Но тука вие сте владетел
и аз ви моля, прекратете
чрез съд и по закон враждата
между бароните в страната!
65 Кажете кой тук заслужава
омразата ви и тогава

той, зарад свойто поведение,
ще срещне нашето презрение.
Сир, щом Лисан е обвинен
70 в безчестие от Изангрэн,
най-редно ще е този път
да бъде известен съдът.
Не виждам по-добро решение.
Ако Лисан е с провинение
75 и му се потвърди вината,
пратете мене във гората
в Мопертюи. Щом там го случя,
кралю, на ред да го науча!“
Бикът Брюан^[10] след таз тирада
80 започнал остро да напада
мечока: „Упрек заслужава,
сир, всеки, който настоява
под кралски натиск и давление
набързо да изкажем мнение,
85 че заслужава наказание
Лисан за прелюбодеяние.
Нима затуй е свикан дворът?
Ако безчинство той е сторил,
тогава ни един от нас
90 не би издигнал своя глас
в съда във негова защита.
Защо вълкът на нас разчита?
Ако Лисан бе прелъстил
жена ми, кой би го спасил?
95 Той никъде в Мопертюи
от мен не може се укри
и на Лисан онуй от раз,
кълна се, ще отрежа аз.
Кажи, красавице Херсан,
100 как тъй подлъга те Лисан?
Наистина ме хваща яд,
че яхнал те е този гад.“
И язовецът се намесил:

105 „Държа да изясним къде са
причините, сеньор Брюан.
Ако не озаптим Лисан,
тогава нека ви е ясно,
че злото ще е по-опасно:
не го ли точно преценим,
110 на тройно зло ще налетим.
Във случая принуда няма:
Лисан е обладал таз дама
с любов и никак не върви
вълкът от туй да се гневи.
115 Кажете ми защо Херсан
не се оплака от Лисан
веднъж поне? Яд прекален
май проявява Изангрен.
Защо пред краля и пред двора
120 той сам разкрива си позора?
Щом има пръст Лисан в това, че
е счупено гърнето, значи
той трябва да го заплати.
Кой би могъл да му прости?
125 Щом дойде, аз ще го застава,
ала и упрек ще отправя
към теб, Херсан. Не прави чест
и на мъжа ти, че до днес
търпял е своята съпруга,
130 която се задиря с други.
Сестрице те нарича той,
а ти държиш се тъй, че бой
си заслужаваш и презрение.“
Херсан, от срам и унижение,
135 като божур се изчервила,
и възмутено заявила
на язовеца: „Искам, сир,
от днес да заживеят в мир
Лисан и моят мил съпруг —
140 да се сдобрят сега и тук.

Лисан не ми е нивга сторил
това, което се говори.
Не е направил той на мен
туй, дето, като син почтен,
145 на майка си не би направил.
Не ме е нивга злепоставил.
Със жива жар, с вода възвряла
пред Бога бих се закълнала^[11]
и пред светците в небесата,
150 че съм невинна... Но вината
все върху мене се стоварва
и вече никой не ми вярва?
Не смятам тук да защитавам
Лисан. И пет пари не давам
155 за туй какво съдът предвижда,
тъй както вас не ви е грижа
за стрък магарешки бодил.
Тревожа се, че моят мил
съпруг, уви, не вярва в мен
160 и ме вини, че всеки ден
с друг някой слагам му рога.
И в своя син Пинсар сега,
покрусена, кълна се аз.
След сватбата ни час по час
165 изнизаха се десетина
лета. Март тъкмо беше минал
и в първия априлски ден^[12] —
навръх Великден — с Изангрен
се сбрахме. С гости храсталакът
170 бе тъй претъпкан, че и сврака
не би намерила место,
за да си свие там гнездо.
В последно време от мнозина
чух упреци, че съм лъжкия,
175 че нямам срам. В Светата Дева
пред всички в двора се заклевам,
че както всяка монахиня,

развратът тъй и мен подмина,
че се на блудство не отдадох,
че тялото си не продадох,
че аз като в метох живях
180 и на мъжа си вярна бях. “[13]
Щом чуло как се защитила,
магарето Бернар решило,
че вече никой във гората
не бива Изангрен да смята
185 за рогоносец, и веднага
възкликнало: „Госпожо драга,
ако и мойта магарица,
и всяка срещната вълчица
и всичките жени в тоз лес
190 държеха тъй на своята чест!
Бодили Бог да ми не дава
и нищо да не ми прощава,
ако се усъмня във вас.
Напълно сигурен съм аз,
195 че нивга с хитрини Лисан
не ви е вкарал във капан,
че с ласки той не би могъл
да ви подмами. Долен, зъл
е тоя свят, щом порицава
200 тоз, що похвали заслужава.
Под лош ли знак си се родил
и толкова ли си грешил,
Лисане, та не вдъхваш вяра
и всички казват в надпревара,
205 че си покрил Херсан с позор?
А тя твърди пред този двор,
че с нея все си бил почтен.
Кралю, ваш дълг е според мен
тук ред и мир да въдворите
210 и на Лисан да отредите
това, което заслужава.
Под клетва аз ви обещавам,

че много скоро той ще бъде
при вас, та дворът да отсъди
215 дали е имал провинение.
Но ако той със закъснение
пристигне и не се покае,
ще му внушите, че това е
проява на неуважение“.

220 Присъстващите с възмущение
възпротивили се: „Защо ли,
сир, нужно е да му се молим
да дойде тук? И свети Жил^[14]
това не би ни го простил.

225 Един-два дена потърпете,
но щом не дойде, наредете
насила да го доведат
пред трона ви и да дадат
такъв урок на този скот,
230 че да го помни цял живот“.

Лъвът ги спрял: „Защо без съд
мнозина днес Лисан винят?
Тоз, който смята да я кара
нечестно, своята попара
235 ще сърба. Щом Лисан към мен
е искрен, предан и почтен,
не ще го мразя и обиждам,
макар че тук мнозина виждат
престъпник в него. Изангрен,
240 за да не бъдете винен,
последвайте без притеснение
Херсаниното предложение.
Поне така бих сторил аз.“

Вълкът отвърнал с рязък глас:
245 „Ако, обаче, не дай Боже,
Херсан на огън се подложи^[15],
тогава, сир, за моя случай
премного хора ще научат
и всички ще ме укорят...

250 А враговете ще крещят:
«У, рогоносец, у, ревнивец!».
Кралю, над този нечестивец,
подложил ме на унижение,
аз ще постигна отмъщение.
255 Преди да дойде гроздоберът
със него сили ще премеря
и ни стена, ни ров, ни брава
не могат го спаси тогава“.
Лъвът попитал: „Изангрен,
260 как тъй ще бъде победен
Лисан? Той знае хитрини,
с които толкова злини
и поразии ще ви стори.
Спомнете си, че скоро в двора
265 всеобщ мир^[16] бе провъзгласен
и ако бъде нарушен,
виновникът ще съжалява.“
Щом чул, че кралят повелява
в мир всеки спор да се урежда,
270 вълкът, не виждайки надежда
да бъде удовлетворен,
подвил опашка огорчен.
Е как Лисан да не ликува,
щом Господ Бог така диктува!
275 Не всеки с краля бил съгласен,
ама нали той бил всевластен,
зарекъл се да уреди
въпроса и да спогоди
Лисан с вълка... Ала пет птици
280 във тоз момент на колесница
се появили: Шантеклер^[17],
(петелът герест, пъстропер),
и Пинта (тази, на която
яйцата вред били признати
285 за най-големите) и още
три други близки тям кокошки,

петниста, бяла и червена,
все от Лисан озлочестени.
А в колесницата лежала
290 безчувствена, съвсем умряла,
една кокошка с тежки рани
със кълка смазана, с одрани
крака, с изтръгнато крило —
това неимоверно зло
295 Лисан наскоро бил ѝ сторил.
Та тъкмо щял да свърши спорът,
когато Пинта приближила
до краля Лъв и заявила
високо, но с презракнал глас:
300 „Обръщам се към всички вас,
барони звани и незвани —
глигани, вълци, псета, сбрани
по спешност. В пъклена неволя
изпаднахме и аз ви моля
305 сега за помощ и съвет.
Да бъде три пъти проклет
моментът, в който съм родена!
О, Смърт, ела, ела при мене,
ела ме прибери, защото
310 Лисан съсипа ми живота.
Пет братя от баща си имах,
ала със стръв неуголима
Лисан изяде ги... Ах, колко
убийствена е мойта болка!
315 А мама бе ми породила
и пет сестри, ала насила
Лисан от четири лиши ме,
а те със хубост несравнима
се славеха. Гомбер от Френ
320 обгрижваше ги всеки ден
в очакване яйца да носят.
Ах, мили Боже, за какво са
били тез грижи? За да може

с тях своя глад да уталожил
325 Лисан... Кажу, Купе^[18], сестрице,
лежаща в тази колесница
върху носилката, която
ще ти послужи вероятно
и за ковчег^[19], как бих могла
330 без вас такива теглила
да понеса? Дано, Лисане,
от теб и пепел не остане,
защото ти ни причини
безброй невиджани злини!
335 Ти хвърли вчера сутринта
трупа на моята сестра
пред моя дом и на часа
се скри дълбоко във леса.
Гомбер, уви, той няма кон и
340 не можеше да те догони.
Кому ли аз да се оплача,
щом нищо другите не значат
за теб?“ След тез слова горката
в несвяст се свлякла на земята.
345 Приятелките ѝ видели
това, от скръб се олютели
и паднали. В миг всичко живо
се стреснало и предвидливо
с вода студена по главите
350 напръскали ги... Щом горките
кокошки вече се свестили,
към краля те се устремили
и му се хвърлили в краката.
В туй време, с мъка във душата
355 и без да може да сдържи
сълзите в своите очи,
петелът също се затичал
след тях и чинно коленичил
пред своя крал. За първи път
360 така покъртен бил лъвът.

От яд въздъхнал, след това
сърдито вдигнал той глава
и всичко живо мигновено
от страх замряло. Притеснено
365 се заозъртали смълчани
пантери, мечки и глигани,
а заекът Куар^[20] два дена
безспир треперел в пот студена.
Обзетият от жалост крал
370 ядосал се, не си сдържал
гнева, с опашка той нанесъл
тъй силен удар, че разтресъл
палата, после се навел
към Пинта и с твърд глас подел:
375 „Заклевам се във паметта
на моя скъп и мил баща,
госпожо, че ме трогна много
бедата ви, и аз ще мога
съдействие да ви окажа
380 и тоз злосторник ще накажа.
По моя заповед Лисан
ще бъде тука призован
и подобаваща присъда
ще му наложим, за да бъде
385 зачетена законността.“
Едва затворил той уста
и Изангрен подел припряно:
„Кралю, напълно оправдано
е вашето негодование.
390 Ако с надлежно наказание
успеете да възмездите
Купе и Пинта за бедите,
които подло им е сторил
Лисан, тогава всички в двора
395 ще ви възславят. Тоз катил
жестоко е осакатил
сестра им... Не от лична злост

така говоря срещу тоз
престъпник, не че аз го мразя...“
400 „Приятелю — в ответ му казал
лъвът, — Лисан ме възмуцава
безспирно. Аз го обвинявам
в прелюбодейство, във притворство
и в осъдително злосторство.
405 Но нека първо за сестрата
помислим. Мир ѝ на душата!
Мечокът трябва да си сложи
епитрахила, за да може
да я опеет, а бикът
410 ще трябва хей там в онзи кът
за нея гроб да изкопае!“
А Брюн додал: „Наш дълг това е!“
След туй той сторил всичко нужно,
и сбраните придворни дружно
415 последна почит ѝ отдали.
Три псалми охлювът изпял ѝ,
накрая хрътът и еленът
за сбогом, с мъка споделена,
държали траурни слова.
420 В ковчег оловен след това
била положена сестрата
и под едно дърво в гората
погребали я. После двама
придворни с лъскав къс от мрамор
425 внимателно покрили гроба.
А върху плочата надгробна
във епитафия четлива
се сочело кой там почива:
„Под туй дърво, в тоз таен кът
430 мир найде на Купе прахът.
Лисан със своите зъби
най-кръвожадно я уби.“
През плач проклела Пинта злобно
Лисан, а Шантеклер към гроба

435 пристъпил бавно... И от милост
неописуема се свило
сърцето на онез, които
присъствали и жаловито
въздишали. А пък когато
440 им поутихнала тъгата,
те рекли на лъва: „Държим,
кralю, на тоз непоправим
престъпник да се отмъсти.
Той всички нас озлочести.“
445 „И аз на туй държа! — с твърд глас
отвърнал кралят. — Брюн, на вас
разчитам: бързо издирете
Лисан и тук го доведете.
Не бива туй да се отлага.“
450 Послушният мечок веднага
приготовил се и през полето
поел към мястото, където
Лисан безчинствал и бесувал.
Ала дордето Брюн пътувал,
455 във двора нещо странно става,
което много утежнява
нещата. Тъй като не можел
страха си сам да уталожси,
от треска заекът Куар
460 се разболял и ни знахар
ни друг лечител бил способен
да го спаси. Но щом на гроба
на клетата Купе лежал
два дни, по чудо оздравял
465 с Господна помощ^[21]. Изангрин
бил от туй чудо изумен
и тъй като почти от цяла
неделя го ухо боляло,
поискал от Ръонел^[22] съвет,
470 а той му рекъл дни наред
безспир на гроба да лежи,

та болката да потуши.
И оздравял... Ако Рьонел
не беше тоз обет поел,
475 май никой не би имал вяра
във чародейството на цяра...
Зарадвали се неколцина,
но знае се, че на двамина —
на язовеца сир Гринбер
480 и на котака сир Тибер —
не се харесало: нали
с Лисан приятели били.
Мечокът след предълъг път
най-сетне стигнал в онзи кът
485 в Мопертюи, където бил
Лисан. Но Брюн се притеснил,
че е дебел и че не може
да влезе, за да му доложи
заръката на своя крал.
490 Той пред бърлогата му спрял,
а там измамникът изпечен
спокойно си почивал вече.
По пътя с ярка той се бил
чрез взлом от някъде сдобил
495 и хрускал бутчета. Мечокът
самин пред дупката дълбока
се застоял и с плътен глас
извикал му: „Това съм аз,
Мечокът Брюн. Излез най-после,
500 Лисане, че заръка нося
от краля!“ Но Лисан разбрал
какво ядосаният крал
цели и рекъл: „Толкоз път
дотук си бил! Но щом лъвът,
505 приятелю, те е заставил
да дойдеш, няма да се бавя.
И без туй щях да тръгна аз.
Постой да се наям завчас,

че чака ме обяд чудесен,
510 по френски маниер поднесен.
Навярно знаеш, че във двора
посрещат всички видни хора
със думите: «Благоволете
да си измиете ръцете!»
515 и че слугите се стремят
ръкавите им да държат.^[23]
Изпърво слагат им говеждо,
а след това пред тях нареждат
и други ястия. Когато
520 бедняци влязат във палата,
за тях дори и пет пари
не дава никой. Те дори
место не могат да намерят
край огъня и все треперят.
525 За тях чиния постна стига,
че гладни псета им задигат
насъщния. Слугите глухи
за тях са — кокалчета сухи
подхвърлят им като на куче.
530 Богатият се е научил
комата си да стиска здраво,
весден надясно и наляво
да дебне нещо да открадне —
било то за държанки гадни
535 или за някой приближен.
Ако зависеше от мен,
аз бих ги хвърлил във жарта
и бих им пръснал пепелта
на вятъра... Затуй отрано
540 реших аз тук да се нахраня
със грах, приготвен със сланина,
и да си пийна медовина.“
„Пресвята Дево, а медът
отде се взе във твоя кът?
545 Кълна се в свети Жил^[24] и в Бога,

че на стомаха ми най-много
медът допада. Заведи ме
където мед чудесен има.“
Щом чул това, Лисан пресметнал,
550 че много лесно би го метнал
и рекъл: „Ако бях уверен,
че винаги ще си ми верен,
аз бих се, драги Брюн, заклел
дори във своя син Ровел,
555 че с превъзходен мед корема
ще ти напълня... Ще го взема,
без да се бавя, още днес
от там, където оня лес
започва — той на Ланфроа е,
560 на горския... Но аз не зная
как моя жест ще оцениш,
дали не ще ми погодиш
коварен номер?“ — „Не, Лисане!
Не бих допуснал тъй да стане.
565 Ти мен ме подозираш значи?“ —
„Да, Брюн.“ — „Но във какво?“ — „В това, че
със нещо би ме изиграл“. —
„Лисане, ти си полудял,
ако престъпник виждаш в мен.“ —
570 „Спокойно! Ще съм откровен:
изобщо в теб не се съмнявам.“ —
„Лисане, чуй, аз клетва давам,
тъй както се заклех пред краля,
че верен ще съм ти до края
575 на дните си.“ — „Добре, тогава
тез думи ме успокояват.
Да тръгваме накъм гората!“
Върху конете те се мятат
и във галоп натам поемат.^[25]
580 Пазачът Ланфроа в туй време
с два клина цепел дъб дебел.
Щом стигнали, Лисан отвел

във гъстата трева конете
и рекъл на мечока: „Ето,
585 мой скъпи Брюн, в това дърво
е кошертът. Кажси какво
по-сладко има от това?“
Мечокът Брюн навел глава
и с настървеност непозната
590 напъхал си в цепнатината
муцуната и двете лапи,
че бързал с мед да се налага.
Лисан ехидно му подвикнал:
„Не си достатъчно проникнал
595 в цепнатината, кучи сине.
Дай по-навътре, за да стигнеш
меда!“ Проклети да са дните
на тоз лъжец и изкусител,
дал на мечока Брюн съвет
600 в разцепен дъб да търси мед!^[26]
Лисан и двата клина хванал,
измъкнал ги и Брюн останал
заклещен в цепката. Жестока
била таз клопка за мечока.
605 Дано Лисан бял ден не види,
дано направо в ада иде!
Той поотстъпил пет-шест крачки
и на мечока рекъл: „Значи
със право те заподозрях.
610 Нали с очите си видях,
че с дяволиите си мечи
ти искаше да ми попречиш
да хапна мед. Знам вече как
да се държа със дебелак,
615 решил от мед да ме лиши.
Лисан два пъти не греши.
Нали да бях се разболял,
от твоите грижи бих умрял!“
Понеже Ланфроа до тях

620 се приближил, Лисан от страх
офейкал, но мъжът видял
как Брюн отчаяно стоял
и как безсилно кършел плещи,
в разцепения дъб приклещен,
625 и се затичал към селото
със викове: „Насам, защото
един голям мечок в капан е
и лесно можем да го хванем!“
Селяците, въоръжени
630 с тояги, с брадви и с ръжени,
се втурнали да се разправят
с мечока сред ужасна врява.
Щом шум до него долетял,
от ужас Брюн изтръпнал цял
635 и в транс запитал се дали
не бива да се раздели
с муцуната си, за да може
да отърве тъй своята кожа
от брадвата на Ланфроа.
640 Напрегнал мускули, глава
разтърсил, за да се измъкне,
ала за жалост кожа смъкнал
от скулите си наранени
и кръв на вадички червени
645 потекла му и от главата,
и от врата, и от краката.
Освободил се Брюн все пак
и търтил през леса на бяг,
но селяните полетели
650 след него и безспир крещели.
Сред преследвачите му бил
Бертолд, наследникът на Жил,
синът на Ястреба Хелен
и Хардуен Бютевилен,
655 Галоновият син Гомбер
и селският хлебар Тижсер —

той бил на Враната съпруг.
Не бива да пропусна тук
херцога на Англе Отран
660 (веднъж, от лудост обладан,
той си жената удушил);
сред шайката се появил
и на Банкий синът Руслен,
а Пьотигро, ожесточен,
665 търчал с наточена секира.
Мечокът нито миг не спирал
да бяга и да вика кански.
Бащата на Мартен Орлеански
във тоз момент размахвал вила,
670 за да разпръсква тор изгнила.
Сподирил го и той и сварил
тъй с вилата да го удари,
че Брюн почти се сгромолясал.
Привдигнал се, но там довтасал
675 отнейде майстор на фенери,
в беглеца точно се примерил
с рог волски удар му нанесъл
и като клонка го разтресъл.
Но в крайна сметка Брюн все пак
680 успял да се спаси чрез бяг.
Ех, ако беше се добрал
мечокът до Лисан, той щял
да му плати и то по мъжки!
Лисан чул как мечокът пъшка,
685 назад избягал и се скрил
в Мопертюи, където бил
съвсем надеждно защитен.
Наблизо минал натъжен
мечокът Брюн и с глас ехиден
690 Лисан подел: „Ти там отиде
самин меда да изядеш,
без страх, че ще си навлечеш
с това заслужени беди

и грях. Но сигурен бъди,
695 че никой в храм не ще посмее,
като умреш, да те опее.
В кой орден мислиш, че ще можеш
да влезеш ти и да си сложиш
червена капа^[27]?“ Затреперил
700 от ярост Брюн, но не намерил
какво да каже на Лисан
и хукнал като изтърван,
от страх, че може да попадне
на злия Ланфроа. По пладне,
705 след като бягал лудешката,
той вече стигнал до палата,
където бил лъвът събрал
животните. Брюн се добрал
до другите с глава разбита
710 и цялата със кръв покрита,
а при това и без уши.
Кой можел да го утеши,
като го гледал тъй злочест.
Лъвът попитал: „Брюн, кой днес
715 така ти нареди главата,
защо си с рани по краката
и шапката ти кой отмъкна?“
Брюн се привдигнал, но от мъка
едва успял да отговори:
720 „Кралю, Лисан туй зло ми стори“ —
и пред лъва се проснал пак.
Да бяхте само чули как
лъвът започнал да ръмжи,
как взел от ярост да кръжи
725 и да се скубе! После казал:
„Лисан направо те е смазал,
мой клетни Брюн. Кълна се в Бога,
че аз ще го накажа строго,
та твърде скоро да научи
730 и Франция за този случай.

Тибер, къде си, котарако?
В полето поеми напъряко
и намери Лисан... Предай
на този подъл негодяй,
735 че аз го призовавам в двора
да се представи час по-скоро.
Кажи му да не се надява
с преструвки да ни размотава
и да не идва той със злато
740 или с дарение богато^[28],
а само със въже, с което
да го обесим тук.“ И ето
какво се случва. В манастира
игуменът командва клира —
745 щом кралят нещо е възложил,
Тибер какво ли друго можел
да стори? Мигом полетял
на мулето си той и спрял
чак пред вратата на Лисан.
750 Тозчас, макар и запъхтян,
към Бога и свети Леонар^[29]
молитви занареждал с жар,
защото той на тях разчитал
да бъдат в негова защита
755 срещу развратния Лисан —
злосторника необуздан,
не чувстващ страх дори от Бога.
Тибер неимоверно много
се стреснал, щом видял насреща
760 чер гарван — птицата зловеща,
вещаеща неща ужасни.
Той креснал й: „Мини надясно!“
Но тя го стрелнала лукаво
с очи и минала наляво,
765 а за Тибер това било
поличба, че го чака зло:
страдания и унижение.

Той чувствал страшно притеснение
и при Лисан не се решил
770 да влезе, а му съобщил
заръката на своя крал,
като все тъй отвън стоял.
През зъби, злобно и надуто,
Лисан му рекъл едва чуто:
775 „Застанал си ми пред вратата
и явно търсиш си белята.“
След туй на глас висок подел:
„Какъв зор тук те е довел,
Тибер? Приятелю любим,
780 добре дошъл. Дори от Рим
да дойдат гости, те едва ли,
мой друже, биха ми отдали
такава чест. Е, хайде, влез!“
„Дойдох при теб, Лисане, днес —
785 подхванал котаракът плах, —
защото аз току-що бях
при краля... Той те вика в двора.
Освен Гримбер, май всички хора
те мразят и очакват срочно
790 да идеш.“ — „Нека те си точат
за мен зъбите! От това
не ще ме заболи глава —
отвърнал му Лисан. — Ще ида,
щом толкоз искат да ме видят.“
795 Тибер веднага отговорил:
„И, според мен, добре ще сториш.
Но знаеш ли, че прегладнях?
След като толкова вървях,
така отслабнах, че примирам.
800 Случайно да ти се намира
петел, кокошка или нещо
от този род?“ — „Тибер, усещам,
че се шегуваш. Би ли ял,
ако ти предоставя цял

805 кош плъхове и мишки вкусни?“ —
„О, как не?“ — заоблизвал устни
Тибер. — „Тъй ли? Добре, тогава.
За утре аз ти обещавам,
че мишки колкото си щеш
810 ще имаш ти и ще ядеш,
дордето своя глад заситиш.
Сега ме следвай по петите!“
Лисан от своята бърлога
излязъл. Доста трудно смогвал
815 Тибер със него да върви
и все пак следвал го, уви,
не подозирайки измама.
Отишли в село не голямо,
а там — до всеки зид и плет
820 кокошки и петли безчет.
Та как ли от домашна птица
да се лиши една лисица!
„Приятелю, чуй моя план! —
подшушнал на Тибер Лисан. —
825 Свещеник в края на селото
живее. Казвам го, защото
хамбарите му и мазите
са пълни с ечемик и жито;
а в къщата му — миша гмеж:
830 лови, яж, колкото си щеш.
И той ще ти се отплати,
защото толкова щети
му причиняват те. Аз бях
в дома му скоро и успях
835 шест-седем ярки да отмъкна:
от трички ядене си стъкнах,
а другите са ми в килера.
Ей под онази бариера
мини и яж като разпран!“
840 Постъпил подло пак Лисан:
та тоз свещеник нямал нито

овес, ни ечемик, ни жито —
затуй го всеки съжбявал.
Каквото имал, той го давал
845 на своята държанка... Тя
му накърнявала честта
с разгулното си поведение
сред долнопробно обкръжение.
Изяла му и му изпила
850 наследството и го лишила
от всичко най-необходимо:
ни крава, нито вол той имал;
един петел и две кокошки
все още щъкали под кьошка.
855 Синът Мартен след време станал
монах и се заклел да хване
лисицата: той примки здрави
във близост с курника поставил,
крадеца за да улови.
860 Дано го Господ поживи
тоз син! „Тибер, — подел Лисан. —
защо стоиш от страх скован?
Ти влез, пък аз ще чакам тука!
Кураж, приятелю, на слука!“
865 Затичал се Тибер стремглаво,
ала от примката тѣй здраво
за шията той стиснат бил
и толкова се задушил,
че се разврякал. Чул Мартен
870 и викнал: „Има уловен
във примката крадец. Станете,
хей, татко, мамо, запалете
свещта и идвайте — лисана
май се е хванала в капана.“
875 Жената с хурката веднага
се втурнала, мъжът с тояга
завчас на двора изтърчал
и град от удари залял

Тибер. Бил страшно стреснат той
880 от неочаквания бой,
озъбил се, настръхнал цял
и в същия момент се взрял
в яйцата на мъжа. Със нокти
и със зъби Тибер едното
885 изтръгна. [30] Писнала жената,
изпаднала в несвяст горката,
Мартен над нея се навел,
а в този миг Тибер поел
към близката гора, все пак
890 доволен, че намерил как
да отмъсти на тоз свещеник.
А пък какво ли отмъщение
очаквало Лисан? Той щом
дочул, че в стихналия дом
895 отекнал остър вик „Станете!“,
веднага плюл си на нозете,
полето бързо прекосил
и се в бърлогата си скрил.
„Лисане, Бог за тебе ад
900 да отреди! — проклел го с яд
Тибер. — Защо ти вяра хванах?
Един ли път аз жертва станах
на теб, лъжецо безподобен?
Проклет да е и попът злобен,
905 и курвата му! Господ нека
неволи праща им довека!
Той всъщност вече си плати
за сторените ми щети —
лиших го от едната топка
910 (как със една-едничка хлопка
ще бъде храмът огласен!).
Дано детето им Мартен
не види никога бял свят,
от тежка болест още млад
915 дано умре, да го убият,

задето тази поразия
ми стори!...“ Дълъг път изминал
Тибер и все така проклинал,
най-после стигнал в двора, дете
920 лъвът си бил събрал съвета,
за да реши какво да прави.
Тибер веднага се отправил
към краля, паднал му в краката
и му разказал плачешката
925 какви беди е преживял.
От яд обзет, добрият крал
подел: „Съвет ми, Боже, дай
да озаптя тоз негодяй!
Възможно ли е аз, Лъвът,
930 да съм обект за сетен път
на подигравките му гнусни?
Нима ще трябва да допусна,
че няма кой във мойто кралство
на туй невиджано нахалство
935 да тури край? Тоз кожодер
ме позори. Сеньор Гримбер,
понеже ти си му съсед,
кажи по твоя ли съвет
се води той, та тъй ме мрази?“
940 „Как може да ви мине тази
нелепа мисъл през ума?“
„Тогава право във дома
на хитрия Лисан иди
и тука ми го доведи!“
945 „На мен той няма да обърне
внимание и ще ме върне
при вас, кралю мой, за писмо,
скрепено с вашето клеймо.“
„Да, прав си!“ — сдържано отвърнал
950 Лъв Знатни, мигом се обърна
към отзивчивия Босан,
най-просветения глиган,

и взел веднага да диктува
писмото, после го датувал
955 с печат и на Гримбер го дал.
В пот язовецът се облял,
дордето прекосил нивята,
за да навлезе във гората.
Задъхан, с падащата вечер
960 вестителят пристигнал вече
до укрепените покои
на шмекера и влязъл той
през малка порта в крепостта.
Лисан чул шум и мисълта,
965 че някой би го умъртвил,
го стреснала, и той решил
да се спотайва, да не шава,
дорде не види какво става.
По мост подвижен с бързи крачки
970 Гримбер преминал и се качил
до входа със такъв вървеж,
че тутакси ще разбереш
кой може там да е пребягал.
Лисан го разпознал веднага
975 и рекъл му: „Какъв късмет
да срещна своя братовчед!“
Да си почине му предложил
и две възглавнички подложил
под него. Предвидлив и смел
980 бил сир Гримбер и предпочел
в началото да се нахрани,
а после рекъл му: „Лисане,
белите ти са вред познати.
Затуй във кралските палати
985 лъвът те вика. Докога
ще те търпим да си в кавга
със Брюн, с Тибер и с Изангрен?
Злосторнико, ти според мен
добро не можеш да очакваш,

990 защото всеки се оплаква
от теб и твоята рода.
Кому не стори ти вреда?
Я прочети това писмо!“
Щом зърнал кралското клеймо
995 и се с писмото запознал,
Лисан се разтреперил цял,
защото кралят, възмутен,
му пишел: „Като суверен,
ведно с животните във двора,
1000 аз няма да търпя позора,
във който ни Лисан въвлича.
Той неизбежно се обрича
на гибел, ако тук при нас
не се представи утре. Аз
1005 дължа да кажа, че когато
пристигне, дарове и злато
от него няма приема.
Държа най-вече той да вземе
въже, та тук да го обесим.“
1010 Лисан от ужас нос провесил,
сърцето му се разтуптяло
и рекъл: „То се е видяло,
че аз в леса съм най-нещастен.
Гримбер, за Бога, съпричастен
1015 съвет ми дай. Нима живях,
за да треперя днес от страх,
че ще увисна на въжето.
Дали да съжалявам, дете
монах не станах във Клерво
1020 или в Ключи^[31]? Ала какво
спечелил бих? Нима не знам,
че толкоз лицемери там
най-безнаказано кръжат!
Добре, че аз по онзи път
1025 не тръгнах!“ — „Вече не мисли
за миналото! Та нали

ти можеш да умреш след ден?
Не е ли по-добре пред мен
днес още да се изповядаш?“

- 1030 „Приемам. Много ми допада
съвета ти. Изповедта
поне душата от беда
спасила би, ако съдът
1035 реши, че заслужавам смърт.
Гримбер, чуй мойто разкажание. [32]
Животните със основание
във изневяра подозират
Херсан. Едва сега намирам,
че съгреших: аз неведнъж
1040 я обладах — нали съм мъж.
Пред никого не ще оспоря,
че зло на Изангрена съм сторил.
Веднъж той агънце открадна
и зарад мен в капан попадна,
1045 ала дордето да избяга,
така налаган бе с тояга,
че кожата му се отпра.
Друг път той даже не разбра
как хитро в клопка аз го вкарах,
1050 как трима пъргави овчари
откриха го и как от бой
направо беше смазан той. [33]
А пък веднъж бях доверил
на Изангрена, че съм открил
1055 три бута в един дом. Той влязъл,
наплюскал се, но не излязъл —
така подул се от храната
коремът му, че през вратата
да мине не могъл, за жалост. [34]
1060 Когато зима бе сковала
реката в лед, така се случи,
че с него бях и го подучих
с опашка риба да лови,

но през нощта студ страшен сви
1065 и той замръзна във водата.^[35]
Една нощ светеше луната
с лик тъй в реката отразен,
че глупавият Изангрен,
без никак да се колебае,
1070 си рече: «Сирене това е».
Ами при случката с рибаря,
ами когато при овчаря
реши да се глави пастир,
ами когато в манастир
1075 отиде и послушник стана,
а малко след това бе хванат
месо през пости да яде^[36].
Не знам кога, не знам къде,
не знам кого не съм измамил.
1080 Тибер не схвана хитростта ми,
когато падна във капан.
От цялата кокоша сган
единствени се отърваха
и ми не влязоха в стомаха
1085 Пинта и леля й. Премного
свят покрай моята бърлога
веднъж се бе събрал: стръвници,
глигани, зайци и телици
и доста други. Изангрен
1090 тук беше ги довел, решен
най-сетне с мен да се разправи.
Тогавя към Ръонел отправих
молба за помощ. Този верен
приятел бързо ми намери
1095 над сто и двацет храбри войни,
изпитани другари бойни —
безстрашни, чистокръвни псета.
Но не получиха туй, дето
им обещах като отплата,
1100 а с подигравки ги отпратих.

Как съжбялявам! Ако можех
тез грехове, всевишни Боже,
със нещо да изкупя днес!“
„Ако, Лисане, си злочест,
1105 то е защото куп злини
си сторил. Я се закълни,
че няма отсега нататък
грях да си вземеш на душата!“
„Дано ме Господ Бог лиши
1110 от дни, ако се изкуши
умът ми и ме вкара в тежки,
във душегубни нови грешки!“
Тогаз Гримбер, като същински
отец, на френски и латински
1115 простъпките му опростил.
След ноц тревожна, подранил
Лисан, целунал си жената,
прегърнал бащински децата
и рекъл: „Мили ми чеда,
1120 да се надявам, че беда
не ще ви сполети, щом бдите
над замъците и земите.
Ни благородници злосторни,
ни крал, ни негови придворни
1125 не биха с умисъл зловреден
дошли при вас, дордето седем
години пълни не изминат.
Дори и малка драскотина
не ще посмеят да ви сторят,
1130 щом вечно буден ви е взорът.
Запасите, които аз
натрупах с много труд, за вас
съвсем достатъчни ще бъдат.
За всичко друго Бог да съди
1135 и да ме върне тук по-скоро!“
А после вдигнал взор нагоре
и почнал да се моли Богу:

„Стори тѣй, Боже, че да мога
пред краля да се оправдая,
1140 успешно да опровергая
хулителя си Изангрен,
а след това, оневинен,
да се завърна вкъщи пак
и да обмисля точно как
1145 да отмъстя на тези, дето
ме клеветят.“ Лисан, превзето,
след всичко казано, свил пръсти
и два-три пъти се прекръстил.
И двамата поели вече
1150 към двора, който бил далече,
преодолели планина,
преминали през равнина,
пресекли пенеста река,
и в тучна сенчеста лъка
1155 да си починат се поспрели.
Наблизо манастир видели
с имение, а в него — птици,
овце, волове и телици,
и всякакви храни: месо,
1160 яйца, и мляко, и масло
и сирене... Щом забелязал
Лисан стопанството, той казал:
„Аз, драги ми Гримбер, намирам
за най-добре край манастира
1165 да минем — пътят е натам.“
„Лисане, как не те е срам?
Какво намислил си, мръсно,
ти, кучи сине, еретико?
Закле се вече да не правиш
1170 бели!“ — „О, вярно, бях забравил.
Добре де, хайде да вървим!“
„Ти, драги, си непоправим
подлец, макар и сладкодурмен.
Нима ме смяташ за безумен?

1175 Теб утре явна смърт те чака,
а пък поддаваш се на всяка
съблазън. Толкова беდი
си причинил. Проклет бъди!“
„Упрекваш ме със пълно право...
1180 Да тръгваме, че късно става.“
Не искал да се издаде
хитреецът, че му се яде
пак пилешко, взор хвърлял само
към манастира, а в гръдта му
1185 сърцето тъй му затуптяло,
че просто да се пръсне щяло.
Дори да го очаквал пъкъл,
той от една кокоша кълка
не би се в тоз момент лишил.
1190 Но нямал избор. Продължил
Лисан с Гримбер по своя път
към двора, дето бил лъвът.
Но конят му едва се влачел,
препъвал се безспир и крачел,
1195 като че бил изпосталял,
и затова Гримбер успял
на свойто муле бързоного
да го надмине. Доста много
земи пресекли, после слезли
1200 пред замъка и в двора влезли.
А в него, пред голяма зала,
отдавна се била събрала
тълпа животни. Вече всяко
било готово за атака
1205 и за решителен отпор.
Дали Лисан да влезе в спор
с тях в този съдбоносен ден?
Пак зъби точел Изангрин,
Тибер и Брюн, стоейки прави,
1210 се чудели какво да правят.
Един го мразел, друг пък не...

Да се опита ли поне
да ги разубеди? Надвил
страха си той и заявил
1215 на краля: „Мойте почитания,
кралю! На колко изпитания,
сир, се подложих, та на вас
да съм полезен с нещо аз!
А някои сега целят
1220 да ме петнят и клеветят.
Защо те злост към мен питаят?
Стоя пред вас, а пък не зная
какво си мислите за мен.
Спомнете си, че онзи ден
1225 със вашето благоволение
напуснах двора. Отмъщение
мнозина искат — то ги кара
подлец зловец да ме изкарат.
Когато крал се доверява
1230 на сплетници, а отстранява
и гони верните си хора,
това е пагубно за двора.
Мазниците са непочтени
и ако те са овластени,
1235 на всички почват да вредят
и към облаги се стремят.
Тибер и Брюн ме обвиняват...
В какво? Щом кралят позволява,
куп удари на мен сега
1240 ще нанесат... Ала кога
на тях злина аз причиних?
Когато, без да се свени,
сир Брюн меда на Ланфроа
изяде сам и затова
1245 със бой пазачът му плати,
защо не му Брюн отмъсти?
Той мускули железни има
и би се справил даже с трима.

Ако свадливият котак
1250 Тибер веднъж бе хванат как
нагъва мишки и тогава
получи туй, що заслужава,
нима вината беше в мен?
Признавам, сир, че Изангрен
1255 твърди със пълно основание,
че аз с особено внимание
съм се отнасял към жена му.
Ала от нея жалба няма.
В какво, кажете, е виновен
1260 един безупречен любовник?
И нужно ли е на възето
качен да бъде той, задето
съпругът се от ревност пука?
Сир, вие властвате днес тука,
1265 но Господ бди над всички нас.
До днеска верен бях ви аз,
кралю мой, и на вас дължа
възможността да продължа
живота си. Но остарях
1270 с годините и побелях...
В свети Георги, сир, и в Бога,
заклевам ви се, че не мога
аз пряко силите си днес
пред този съд в свой интерес
1275 тук да държа защитна реч.
По ваша воля отдалеч
дойдох... Нали съм подчинен
на своя славен суверен!
Той може да ме изгори
1280 или обеси... Аз дори
не мисля да се защитавам.
Тоз, който без съд настоява
да ми надене на главата
въже, да знае, че мълвата
1285 наскоро ще се разрази

и срещу него. Опази
един невинен раб, мой Боже!“
Тук кралят възроптал: „Как може
да си такъв лъжец, Лисане?
1290 Та кой ли вярва ще ти хване?
Дано проклета е душата
на майка ти и на баща ти!
Устат си ти, добре говориш,
но си безсилен да се бориш
1295 против законите. За съд
настъпи най-подир часът
и трябва моите барони
съгласно нашите закони
присъда да произнесат
1300 пред моя двор и да решат
съдбата ти. Ще се спасиш,
но само ако убедиш
в невинността си всички нас.“
Гримбер подел: „Кралю, на вас
1305 разчитаме да въдворите
мир и порядък и да бдите
за равенството пред закона.
Един от вашите барони,
заподозрян във провинение,
1310 стои пред нас. Нима с презрение
към него ще се отнесете?
Той ползва се, забележете,
в момента с вашата закрила.
И ако някой предявил е
1315 съдебен иск, ще разрешите
във своя собствена защита
Лисан открито да говори
пред насъбралите се в двора.“
Едва се бил Гримбер издумал,
1320 и скочили веднага сума
животни: пръв бил Изангрен,
след туй овенът сир Бьолен^[37]

и котаракът сир Тибер,
петелът перест Шантеклер
1325 и таралежът Еспинел^[38],
и катерицата Русел^[39],
паунът Петипа^[40] със вид
надут, щурецът гласовит
Фробер и заекът Куар
1330 (веднъж ли той е търсил цяр
за раните си, от Лисан
нанесени?). Като в небран
бостан злодеят се видял,
ала лъвът със такт възпрял
1335 животните, пред тях излязъл
и с тон категоричен казал:
„Сеньори, чуйте моя глас!
Един престъпник тук сред нас
стои и днес ще се решава
1340 каква присъда заслужава.“
„Сир, няма никакво съмнение,
че неведнъж той престъпление
е сторил, заради което
злодеят трябва на възето
1345 качен да бъде!“ И тогава
Лъв Знатни рекъл им: „Остава
да действаме! Лисан не бива
от тука нийде да отива!
Ако присъдата отложим,
1350 той ще офейка, без да можем
да му попречим, и тогава
мнозина тук ще съжбяват.“
На голото планинско било
1355 било издигнато бесило,
за да увисне там Лисан.
От смъртен ужас бил скован
престъпникът. Във този миг
ударил му един плесник
маймунът и го буторясал

1360 с подигравателна гримаса.
И други взели да го тласкат
и да го теглят грубо, рязко...
Извърнал се Лисан назад
да разбере кой злобен гад
1365 го бутал. Заекът Куар
към хищния измамник стар
погледнал в същия момент.
Лисан разтърсил разярен
глава, а свитият и плах
1370 Куар, обезумял от страх,
се мушна в клоните на клека
да наблюдава отдалеко
как другите ще се разправят
с престъпника. Завързан здраво
1375 и под надзор най-строг държан,
непоправимият Лисан
планувал тъй да нагласи
нещата, че да се спаси.
Пред взора му се извисило
1380 неумолимото бесило
и той със сълзи във очите
подел: „Пред вас, кралю честити,
стоя аз вързан и обречен.
За мен фаталният час вече
1385 настъпи. Сир, аз причиних
злини и си обремених
душата с грехове безчетни.
Но разрешете ми най-сетне
да кажа, че сега се кая
1390 най-искрено и че желая,
сир, да потърся изкупление
за всяко свое прегрешение.
Със тежък кръст отвъд морята
ще ида^[41] и дано съдбата
1395 ми предостави избавление
в смъртта. Нелепо отмъщение

и незаслужена присъда
бесилото за мен ще бъде.“
И пред лъва, уж с разкаяние,
1400 той коленичил. Състрадание
обзело краля, а Гримбер,
събрат на този лицемер,
решил за милост да пледира
и рекъл: „Тука се намира,
1405 сир, най-добрият ваш войник.
Помилвайте тоз мъченик...
Ценейки отзивчивостта му,
изчакайте да минат само
пет месеца... Лисан пак тук
1410 ще дойде и от никой друг
по-явна полза не ще има.“
„Напротив! Той вреда за трима
ще носи! — възразил лъвът. —
Един ли поданик на път
1415 добър потегля, лош се връща?
Това важи за него също.“
Гримбер додал: „Сир, нека там
да си остане, ако сам
той своя дълг не осъзнае!“
1420 „Добре! Щом искрено се кае,
да тръгва с кръст и никой път
да му не стъпва тук кракът!“
Щастлив, Лисан нарамил кръста,
дисаги и кривак чевръсто
1425 донесли му, а пък ония,
които в тази дандания
в гръб блъскали го настървено,
си рекли, че това солено
ще им излезе някой ден.
1430 И пилигримът бил снабден
със нужното за дълг път.
След случилото се лъвът
му препоръчал да прости

на всеки, който с остроти
1435 в яда си го е наскърбил.
Привидно той се съгласил
и подир пладне отпътувал
от двора, без да се сбогува
ни с благородник, нито с рицар,
1440 освен със славната кралица
Фиер^[42] и с краля. На раздяла
Фиер му рекла: „Бих желала
да се помолите за нас,
Лисане, както тук за вас
1445 горещо ние ще се молим.“
Лисан отвърнал ѝ: „Какво ли
за мен по-ценно би било
във тоз момент и би могло
мен по-щастлив да ме направи,
1450 кралице, от човечността ви?
И ако днес благоволите
тоз пръстен да ми подарите^[43],
ще ви отрупам, на свой ред,
със скъпоценности безчет.“
1455 Фиер му дала своя пръстен,
Лисан надянал го чевръсто
и промълвил с ехиден глас:
„Тоз пръстен ще е знак, че аз
стоя под вашето крило.“
1460 След туй на своето седло
наместил се и полетял
в галоп, но тутакси се спрял
при клонестия клек, където
от страх треперело сърцето
1465 на заека. Едва стоял
Лисан, защото не бил ял.
В тоз миг го заекът съгледал,
привдигнал се и все тъй бледен
му рекъл: „Радост е за мен,
1470 че бодър сте и освежен,

но съжсаявам, че мнозина
към вас без никаква причина
голяма злоба проявяват. “
„Ако това ви огорчава
1475 и ако имате желание,
за мойто благосъстояние
допринесете вие лично.“
Понеже заекът отлично
тоз намек неприкрит разбрал,
1480 побягнал, но Лисан го спрял
и казал: „Сир Куар, от мен
не ще избягаш този ден.
Да, бърз си, но е късно вече
и няма как да ми попречиш
1485 завчас да те разкъсам. Знай
че и децата ми свой пай
ще имат.“ И Лисан веднага
със пилигримската тояга
наивния Куар спотирил.
1490 Лъвът в момента се намирал
със свитата в овраг зелен,
отвсъде заобиколен
от стръмен и скалист балкан.
Тогаз на връх висок Лисан
1495 с Куар качил се бързешката
и там надолу със главата
провесил го със намерение
едно богато угощение
да натъкми за челядта си.
1500 Дано Бог смогне, с милостта си,
да отърве тоз пленник клет!
Лисан насочил се напред,
в оврага слязъл и видял
кралицата със своя крал
1505 и с толкова на брой барони,
че от дъха им всички клони
досуц като от ураган

се клатели. Все за Лисан
говорели те ядовито
1510 и ни един не се запитал
къде се е Куар подянал...
Не знаели, че го е хванал
Лисан и че държи го вързан.
Тогаз Лисан със вид забързан
1515 на краля рекъл: „Приберете
тез дрипи, сир! Кой дявол счете,
че в пътя ще ми се налага
да съм с дисаги и тояга^[44]...“
На топка дрехите той свил
1520 и с тях си задника изтрил
пред погледа обезумял
на всеки, който там стоял,
и казал: „Сир, за мен е чест
туй, че от Норадин^[45] аз днес
1525 сърдечни поздравя ви нося.
Но нечестивците защо са
така изплашени от вас,
от височайшата ви власт?“
И с подигравки той залял
1530 животните... Куар успял
в туй време сам да се отвърже
със свръхусилие и бърже
на вихрогон той прелетял^[46]
в оврага при самия крал,
1535 с крака, ужасно изподрани,
и с хълбоци, покрити с рани,
нанесени му от Лисан.
В краката на лъва, припрян,
Куар се хвърлил и извикал:
1540 „Спасете, сир, мен мъченика!“
И му разказал как го бил
Лисан, как тежко го ранил.
„Ех, Боже! — възроптал отчаян
лъвът. — Кога ще свърши тая

1545 история с Лисан? Той с мен
се подиграва всеки ден,
за пет пари не ме зачита...
Сеньори, ще го заловите
и тука ще го доведете!

1550 Измъкне ли се, ще умрете —
един жив няма да остане!
А който смогне да го хване,
навред рода си ще прослави.“
Кой би могъл да си представи

1555 как всеки втурнал се, решен
Лисан да бъде заловен!
Мечокът Брюн и Изангрен,
рогатият овен Бьолен,
и котаракът сир Тибер

1560 ведно с петела Шантеклер,
и Пинта, и едно петле,
и пъргавият плъх Пеле^[47],
и дорестият кон Феран^[48],
зъбатият глиган Босан,

1565 щурецът гласовит Фробер,
чевръстият елен Бришмер,
и порът Петифуиньор^[49]
(гост нежелан за никой двор)
и лаещият пес Рьонел...

1570 А охлювът Тардиф^[50] бил взел
на рамо знамето развято
и ги повел той през полята.
Лисан обърнал взор назад,
видял какъв голям отряд

1575 го следва вече по петите
и нямал време да се пита
какво да стори, а с отскок
той метнал се във ров дълбок,
през тясна дупка се промушал,

1580 поспрял за миг да се послуша
и чул най-яростни закани...

Те мислели, че ще го хванат,
че няма как да се притули
Лисан зад храсти и зад кули,
1585 зад крепости, зад колонади,
във ровове и зад огради,
ни във хралупи предълбоки,
ни зад дървета възвисоки...
В устата му избила пяна,
1590 палтото му било съдрано,
защото сипели мнозина
по рунтавата му гърбина
рой удари... От този бой
по чудо отървал се той
1595 и към Мопертюи политнал,
защото сигурна защита
щял да намери само там:
хем замъкът му е голям,
хем са залостени вратите,
1600 хем обкръжени са стените
със ров и сигурна ограда.
Щом там е, нека го напада
кой както ще! Той се добрал
до замъка си и видял,
1605 че там съпругата му мила
била се вече появила
със скъпите им синове —
с Персхе^[51], с Малбранш и със Ровел
(последният бил най-красив)
1610 и чакали с вид хем щастлив,
хем тъжен. Щом Лисан видели,
те вкъщи бързо го въвели,
със вино раните измили
и незабавно настанили
1615 пострадалия на легло.
Най-наложително било
обяд да бъде натъкмен,
защото крайно уморен

и гладен бил... Лисан нагълтал
1620 *тозчас една кокоша кълка,*
и трътка крехка и глава
от тлъст петел, а след това
подложили го на вендузи
и той, със зачервени бузи,
1625 *почувствал се напълно здрав*^[52]
и от леглото скочил прав.

[1] В повечето от ръкописите с разкази за Лисан трите части от Бранш I фигурират на първо място, макар че хронологически те не са най-старите. В тях са споменати случки, описани в по-ранни разкази, които средновековната публика очевидно е познавала. Трите части на бранш I са създадени вероятно в 1179 г. и спадат към ранните повествования за Лисан. Те включват мотиви, послужили за основа и на по-късни разкази, например обвиненията от страна на негови жертви пред двора на крал Лъв. В това отношение първата част „Лисан на съд“ е матрица за редица други истории. Критиката обяснява нейното влияние както с темата за кралския съд срещу Лисан — централно повествователно ядро в много от по-късните разкази, така и с литературните ѝ качества, на първо място с виртуозната пародия на теми и мотиви, присъстващи в емблематични за времето художествени творби. В следващите бележки се опитвам да посоча някои от най-показателните интертекстуални връзки, без познаването на които днешният читател рискува да се размине с основни измерения на пародията в този текст. Тук ще се огранича с общи наблюдения върху историческия контекст, доколкото те допринасят за пълноценното възприемане на сатирата в тази част.

„Лисан на съд“ е остра сатира на тогавашното правораздаване. По времето на създаване на разказа настъпват съществени промени в тази област. По традиция правосъдието е кралски прерогатив. През ранното Средновековие (V-IX в.) кралят се смята за върховен арбитър, макар че в много случаи той делегира тази си функция на други лица. Те не са професионални юристи, а по-скоро помирители на страните в спора. Такова е по принцип и основното предназначение на кралската институция — да омиротворява, включително и със сила. Но

върховният арбитър през ранното средновековие е Всевишният. Той наблюдава пряко всички човешки дела, а в споровете отсъжда на чия страна е справедливостта и истината. Последица от подобен възглед са редица съдебни процедури, наричани Божи съд. Тяхна конкретна форма е ордалията — изпитание с огън и вода. При изпитанието с огън лицето, което се защитава в съда, печели делото, ако издържи на допир с нажежен метал. При още по-екстравагантното изпитание с вода пледиращият пред съда се връзва и потопява в дълбока вода (река, езеро и др.). Ако потъне и се удави, бива оправдан с презумпцията, че Господ е благоволил да го пренесе на по-добро място; задържи ли се на повърхността на водата, подложеният на изпитание бива осъден на смърт. В основата на тези екстремни практики е залегнала идеята за Бог като върховен съдник на човешките постъпки. Те обаче били поставяни под съмнение от мнозина, включително и от представители на духовенството. В ранните литературни паметници ордалията е само намерение, което си остава на думи. Прилага ли се то, в крайна сметка се оказва някаква измама. Това говори за фактически незначителната роля на тези процедури. Срещаме ги по-често във фикции, отколкото в реалния живот. Като социална практика ордалията е рядкост през втората половина на XII в. Четвъртият църковен събор в Латерано от 1215 г. я забранява официално.

Съдебният дуел е друга форма на Божи съд. Спорещите или техните представители се сражават на живот и смърт. Смята се, че изходът се решава от Бог, който отрежда победа на по-правия в спора. Практиката на съдебни дуели продължава до XIV век.

Към средата на XII век правосъдието започва да се професионализира. Поверявано на юридически подготвени лица, то прибегва до нови процедури за установяване на истината — писмен закон, показания на свидетели и др. Тогава нови корупционни практики се прибавят към традиционния съдебен произвол от страна на кралската институция и към вярата в Божия съд, деградирала в суеверие и в средство за измама. Отзвук от всичко това откриваме в „Лисан на съд“. ↑

[2] Ст. 1: Сир Пиеро. Вероятно става дума за Пиер дьо Сен Клу, споменаван и в други разкази като техен автор. Сред двадесетината анонимни автори на разкази от цикъла той и някой си Ришар дьо Лизон единствени са назовани по име. Но, подобно на други

средновековни писатели, на които знаем само името, за Пиер дьо Сен Клу не разполагаме с никакви сведения. Липсата на информация за него също е допринесла той да се споменава по-скоро като митична фигура на първоизточник, който настоящият разказвач оборва или коригира. ↑

[3] Ст. 2: Лисан. На френски името на главния герой е Renart. За разлика от повечето животни в цикъла, чиито имена са от френски произход и най-често са свързани с присъщо физическо качество на съответното животно, Renart идва от немското Reinhardt като собствено име на лисана. Старофренската дума за лисица е *goupil*. След втората половина на XIII век собственото име Renart измества нарицателното *goupil* и на свой ред става нарицателно под формата *renard*. Настоящият превод на Renart с Лисан следва установилата се у нас традиция. ↑

[4] Ст. 3: Изангрен — в старофренски името на вълка идва от персонажа в едноименната поема *Ysengrimus*, писана на латински в средата на XII в. ↑

[5] Ст. 15: Мотивът, наричан от медиевистите „пролетно начало“ (*début printanier*) или „reverdie“ (раззеленяване) от средновековните поети, води началото си от провансалската поезия на трубадурите, но през втората половина на XII в. навлиза също в епическите поеми и в романа. ↑

[6] Ст. 20: Епическите шансон дьо жест от цикъла за Карл Велики и много рицарски романи от т.нар. артуриански цикъл (по името на легендарния крал Артур) започват с подобна сцена: в навечерието на важно събитие или по повод на голям празник най-видните личности и рицари се стичат в кралския двор. За нашия разказ това е първият признак за пародия на епоса и романа. ↑

[7] Ст. 35: Мопертюи — убежището на Лисан. Идва от старофренския израз *mal pertuis* (лоша дупка). Много от разказите за Лисан завършват в Мопертюи. Леговището се описва ту като дупка под земята, ту като крепост или дворец. В някои разкази противоположните характеристики на Мопертюи съжителстват. ↑

[8] Ст. 39: Случката е разказана в «Лисан и вълчицата» (бранш II). Там Лисан обладава вълчицата Херсан на два пъти — веднъж в нейното леговище, втори път в Мопертюи. ↑

[9] Ст. 54: Мечокът Брюн — от френската дума brun (кафяв, кестеняв). ↑

[10] Ст. 79: Бикът Брюан — от френската дума bruant (шумен, гръмогласен). ↑

[11] Ст. 148: Декларираната готовност на Херсан да се подложи на ордалията на огъня и врящата вода е в пародийно съзвучие с думите на Тристан от едноименния роман на Берул (вж. *Тристан и Изолда. Ранни творби*, изд. «Изток-Запад», София, 2013, ст. 145–150). ↑

[12] Ст. 167: Първи април — традиционният ден на лъжата символизира естеството на брачната връзка на Изангрен с Херсан. ↑

[13] Ст. 180: Двусмислената клетва на Херсан напомня тази на Изолда от романа на Берул (цит. съч. в бел. към ст. 148), по-специално стихове 4200–4212. В нашия случай двусмислието идва от наслагването на две тоналности — сериозна и иронична. Същото важи и за думите на Херсан от ст. 143–145, където иронията стига до т.нар. антифраза — реторичен похват, при който твърдим нещо, а внушаваме обратното. ↑

[14] Ст. 223: Свети Жил — името на този популярен светец (Gilles) звучи почти като старофренската дума guile (измама, хитрост). Неслучайно светецът се споменава често в текстове с подчертана пародийна ориентация, например във фарса *Адвокатът Патлен* или в поезията на Франсоа Вийон (XV в.). ↑

[15] Ст. 246: И тук ордалията на огъня е само заявено намерение, както във всички литературни текстове от това време. ↑

[16] Ст. 265: Всеобщ мир — Движението за Божия мир става популярно сред висшето духовенство (епископите) между втората половина на X в. и средата на XII в. По инициатива на Луи VII (1155 г.) идеята за Божия мир става официална кралска политика и занапред ще се нарича Всеобщ мир. ↑

[17] Ст. 281: Шантеклер — от френския израз chante clair (пее ясно). ↑

[18] Ст. 325: Купе — от френската дума coupée (отрязана, насечена). ↑

[19] Ст. 329: Положеният в носилка и в колесница труп на кокошката Купе и жалбите на сестра ѝ Пинта пародират широко разпространения мотив за мъртвия воин, оплакван от свой приятел.

Негов първообраз са жалбите на Ахил след гибелта на Патрокъл (вж. *Илиада*, песен 18). ↑

[20] Ст. 367: Заекът Куар — от *couard* (страхливец, пъзльо). ↑

[21] Ст. 465: С вярата в чудотворното изцеление на гроба на блаженопочившия християнин се злоупотребявало безконтролно и то се приемало като достатъчно основание Божият човек да бъде провъзгласен за светец. До XIII в. канонизирането е въпрос на инициатива на местната църква. От този момент нататък папската институция въвежда контролни процедури (анкети), преди да се произнесе по конкретното предложение за канонизиране. ↑

[22] Ст. 469: Кучето Рьонел изпълнява различни роли в различните разкази, но като цяло е отявлен враг на Лисан. ↑

[23] Ст. 516: Рицарските романи описват често този ритуал на гостоприемство. Маншетите са отделна част от дрехата и могат да се свалят. ↑

[24] Ст. 545: Относно св. Жил вж. бел. към ст. 223. ↑

[25] Ст. 579: Мотивът за животното, яздецо кон, е един от многобройните случаи на наслагване на зооморфизъм и антропоморфизъм, с които авторите постигат комичен ефект. ↑

[26] Ст. 600: Намесите на разказвача, в които той заклеявява някой герой или съчувства на друг, са типичен похват в епическите поеми. Среща се по-рядко и в романа. В цикъла за Лисан авторите намеси са хипертрофирани — признак за тяхното пародиране. ↑

[27] Ст. 699: Червени монаси — прозвище на тамплиерите, чийто орден е основан в 1129 г. ↑

[28] Ст. 740: В следващата част от бранш I, «Обсадата на Мопертюи», Хермелина, жената на Лисан, подкупва лъва именно със злато, за да освободи от наказание своя съпруг. ↑

[29] Ст. 751: По традиция св. Леонар е смятан за покровител на затворниците и пленниците. ↑

[30] Ст. 885: Мотивът за кастрирането на героя се среща в няколко разкази за Лисан и се свързва с жалбите на съпругата/държанката, оплакваща съдбата си на неудовлетворена жена. ↑

[31] Ст. 1020: Клерво е център на Цистерцианския орден на белите монаси, а Кюни — на черните монаси от Бенедиктинския орден. ↑

[32] Ст. 1035: Привидното покаяние на Лисан е основна хитрина за измъкване от трудно положение. Към края на XIII в. се забелязва преход от публичното покаяние към индивидуалната изповед, официално въведена с решение на Латеранския църковен събор (1215 г.). Въпреки че става дума за ново явление, то не убягва от иронията на авторите за Лисан. ↑

[33] Ст. 1052: Тези две приключения не са описани в запазените разкази за Лисан и Изангрн. ↑

[34] Ст. 1059: Епизодът е разказан в «Лисан и Примо». Подобно на брат си Изангрн вълкът Примо бива изигран от Лисан. ↑

[35] Ст. 1065: Вж. разказа «Риболов с опашка» от настоящото издание. ↑

[36] Ст. 1077: Изповедта на Лисан е по същество резюме на множество епизоди от цикъла. Тъй като някои от тях не са включени в настоящото издание, конкретни препратки не посочвам. ↑

[37] Ст. 1322: Името на овена Бьолен идва от глагола *bêler* (блея). ↑

[38] Ст. 1325: Таралезът Еспинел — от *espine* (бодил). ↑

[39] Ст. 1326: Катерицата Русел — от *rousse* (рижава). ↑

[40] Ст. 1327: Паунът Петипа — от *petits pas* (ситни стъпки). ↑

[41] Ст. 1394: Християнското поклонничество е знак за покаяние и подражание на Исус Христос по пътя му към Голгота, където бива разпънат на кръст. ↑

[42] Ст. 1441: Кралица Фиер — от *fière* (горда). ↑

[43] Ст. 1452: В рицарските романи на раздяла дамата подарява пръстен на своя любим. ↑

[44] Ст. 1518: Дисагите и тоягата са емблематични атрибути на поклонника. ↑

[45] Ст. 1524: Ироничен намек за Нур-ед-Дин, султан на Алепо, който в 1161 г. нанася тежко поражение на участници във Втория кръстоносен поход. ↑

[46] Ст. 1533: Вж. бел. към ст. 579. ↑

[47] Ст. 1562: Плъхът Пеле — от *pelé* (келяв, проскубан). ↑

[48] Ст. 1563: Конят Феран — от глагола *ferrer* (подковавам). ↑

[49] Ст. 1567: Порът Петифуиньор — от *petit fouineur* (дребният, ровещ в земята). ↑

[50] Ст. 1570: Охлювът Тардиф — от tardif (бавен, закъсняващ).

↑

[51] Ст. 1608: Персхе — от perse haie (който пробива плет, ограда). ↑

[52] Ст. 1625: Бързото оздравяване след тежки рани е типично за война от епоса и за рицаря от куртоазния роман. В комичните жанрове фаблю и фарс физическото малтретиране буди смях и не води до сериозни последици. Подобна е трактовката на мотива и в разказите за Лисан. ↑

ОБСАДАТА НА МОПЕРТЮИ^[1]

Когато вече приближил
до замъка, където бил
Лисан, лъвът със изненада
1630 видял високата ограда,
и зидовете му дебели,
и кулите, небе допрели,
и бойниците по стените,
и моста, вдигнат пред вратите...
1635 Щом слязъл кралят Лъв от коня,
веднага всичките барони
палатките си подредили
и замъка му обградили,
готови да го атакуват.
1640 Ала Лисан не се страхувал.
Такава твърдина не пада
под вражи напор при обсада,
освен чрез пъклена измама
или чрез глад... Друг начин няма.
1645 На най-високата си кула
Лисан качил се и се чуло
как с дързък тон на Изангрен
извикал: „Ти под бор зелен
си легнал срещу моя замък.
1650 Признай, че на земята няма
ни по-голям, ни по-красив?
Затуй си толкоз завистлив!“
Той арогантно и на други
се подиграл: „Херсан, съпруго
1655 на рогоносеца, госпожо,

признай си, че и твойта кожа
добре оцавих! Котарако
Тибер, спомни си колко яко
те тупах: твоята гърбина
1660 май че отнесе към стотина
тояги и отгоре даже
и «гък» ти не може да кажеш.
Хей, Брюн, мечоко окуцял,
я разкажи как мед бе ял
1665 и как подир туй вдън гората
с ранени лапи тичешката
от Ланфроа все пак се скри!
Ушите си къде затри?
Певецо Шантеклер, ти глас
1670 тъй извиси, че лесно аз
те улових, но след това
със хитрост ти се отърва.^[2]
Бришмер рогачо, як ли бях,
когато здраво те държах,
1675 та кучетата се качиха
върху гърба ти и свалиха
пет-шест парчета кожа вкусна?
Та кой туй зрелище изпусна?
Пеле, ах, плъхо мъченик,
1680 похапна ли си ечемик,
когато във капана с крак
ти стъпи и се чу «щрак-щрак»?
Ти, гарване чер Тиеслен,
косиш се явно, че на мен
1685 повярва и от суета
отвори своята уста,
та в мойта сиренето падна.
Ти през клонака се прокрадна
и отлетя далеч, пък аз
1690 блажен облизах се тогаз.
Русел, ти катерицо мила,
кажи, прибягнах ли до сила,

когато взех да ти внушавам,
че в кралството ни мир настава?

1695 Наивна бе, повярва ти
и скъпо за това плати:
опашката ти улових
и остри зъби в нея впих.^[3]

1700 Е, още ли да продължавам,
за ваш позор, да изброявам
тез случки? Ще се уверите,
че дълго пак ще ми търпите
прищевките, защото пръстен
от злато сложи ми на пръста

1705 кралицата във знак, че тя
прощава ми за тез неща,
които вършил съм, така че
пак мога някой да разплача.“

1710 Лъвът отвърнал му: „Лисане,
не зная на каква отбрана
разчиташ... Здрав е твоят замък,
но аз заклевам се, че няма
по път обратен да поема,
дорде дома ти не превзема.

1715 Ако е нужно, тази сграда
и цяла вечност под обсада
ще я държа. И ни дъждът,
ни вятърът ще ме възпрат
да завладея крепостта ти

1720 и да възложя на джелати
на някой клон да те обесят.“
„Кралю, съвсем са неуместни
заплахите ви — аз от тях
изобщо не изпитвам страх.

1725 Не съм ни немощен, ни беден,
запаси имам тук за седем
години: ярки и петлета,
козлета, агнета, телета,
пет вида сирене, масло,

- 1730 сланина, всякакво месо...
Освен туй, имам извор бистър,
от който блика вечно чиста
вода — не ще се тя размъти
дори и да вали сто пъти.
- 1735 Тоз замък е непревземаем,
кралю, това го всеки знае.
Но аз се чувствам изморен,
поизгладнял и изтощен,
пък и съпругата ми мила
- 1740 вечерята ми е стъкмила,
та ще се прибера да ям.
А вие си постойте там:
какво, че може да сте жадни
или отпаднали и гладни?“
- 1745 Настъпила нощта... Войската
преспала близо до палата.
Щом слънчевият лъч изгрял,
решеният на всичко крал
извикал своите барони:
- 1750 „Сеньори, спазвайки закона,
с тоз изверг трябва да се справим!“
И всички към стените здрави
решително се устремили
и замъка му обсадили
- 1755 със изненадваща атака.
Едва ли някой е очаквал
по-впечатляваща картина?
Във нападения изминал
денят, ала безрезултатно.
- 1760 Тъй, ден след ден, след многократни
атаки, бавно отшумели
шест месеца, но не успели
бароните едничък камък
да отделят от този замък.
- 1765 Една нощ, страшно изтощени,
те под дърветата зелени

отпуснали се да поспят.
В сън се унесъл и лъвът,
ала кралицата, с която
1770 той бил се скарал, след кавгата
и неизбежните сръдни
била си легнала встрани.
Лисан от замъка излязъл
и в тъмнината забелязал,
1775 че под дърветата високи
спокойно всички спят дълбоко,
и за опашките набърже
успял с въже да ги завърже.
Крал лъв пристегнат бил тъй здраво,
1780 че той, каквото и да правел,
не би се сам освободил.
Лисан най-сетне поглед впил
в кралицата, а тя лежала
по гръб и май била заспала.
1785 Разчитайки на тъмнината,
той се заврял между краката
на леко спящата кралица.
А тя, смирената лъвица,
си рекла, че лъвът е сметнал
1790 със своята жена най-сетне
проблемите си да изглади.
Сега, за ваша изненада,
ще чуете какво направил
Лисан. Дордето я оправял,
1795 събудила се тя, надала
вик толкоз силен, че успяла
от сън да вдигне всички спящи.
Щом те отворили горящи
от гняв очи, със възмущение
1800 видели как на забавление
с кралицата се е отдал
Лисан. „Какъв е тоз нахал? —
развикали се те. — Да станем

коварния мръсник да хванем!“
1805 Самият крал почти в несвят
подскочил и откъснал част
от вързаната си опашка,
понеже с напъни юнашки
се теглил. Но не закъснели
1810 и другите — те също взели
да се опъват с всички сили
и доста много изранили
те дирниците си ръждиви.
Лисан обаче бил забравил
1815 да върже охлюва Тардиф
и той с вид важен, горделив,
пред всички знамето развявал.
Не можейки да наблюдава
спокойно, меча си наточен
1820 извадил той и бързо почнал
въжа и възли да сече,
без да си дава сметка, че
опашките им тъй отсича.
Като видял, че всеки тича
1825 към своя крал, Лисан веднага
решил, че трябва да избяга,
за да не падне в техен плен.
Но във върховния момент,
когато в дупката той щял
1830 да влезе, охлювът успял,
за задницата да го сбара,
потеглил го и го изкарал
навън от тъмната бърлога.
Аз подвиг по-голям не мога
1835 да си представя^[4]... Долял
лъвът и охлювът предал
престъпника на краля лично.
Вик радостен надали всички,
защото грешникът бил хванат.
1840 Побързали да му надянат

въжето, ала Изангрен
на краля казал: „Сир, на мен
предайте го. Ще отмъстя
1845 тъй на злодея, че светът
да знае как съм му платил.“
Но кралят се възпротивил
и казал на слугата бърже
очите на Лисан да върже,
а после рекъл му: „Лисане,
1850 предчувстваш ли какво ще стане
със тебе? Ти ще си платиш
за всичко. Как посмя да спиш
с кралицата? Какъв позор!
Нали видях как в моя двор
1855 ти беше легнал върху нея.
От тебе толкоз ми додея,
че искам още този ден
да те обесят.“ Изангрен,
щом чул го, тутакси прав станал,
1860 за гушата злодея хванал,
тъй силен удар му нанесъл,
че като клонка се разтресъл
Лисан и пръднал. Брюн, мечокът,
забил в тила му остър нокът,
1865 врата му два пъти извил
и зъби в кълката му впил.
Мъстителният пес Рьонел
тъй завъртял го, че помел
с обезумелия Лисан
1870 площ колкото един харман.
И котаракът сир Тибер
показал му, че може серт
със пакостниците да бъде:
със остри нокти и със зъби
1875 той тъй с Лисан си поиграл,
че чак кожуха му съдрал.
Във тази схватка несравнима

едва един от всеки трима
на подлия Лисан успял
1880 да си плати. Мегданът цял
с напираци за мъст бил пълен.
А пък Лисан, лъжецът пъклен,
се мъчел като грешен дявол
със плувнало във кърви тяло.
1885 Разбрал, че смърт го застрашава,
ала кому да се надява?
Приятел нямам... А нали
разбираш най-добре дали
за теб са близки или чужди
1890 околните, когато в нужда
окажеш се евентуално.
Гримбер единствен състрадално
за него вайкал се и плачел.
Сеньор Пеле за плъх юначен
1895 минавал, въз Лисан се хвърлил
с нападки и с обиди върли,
ала хитреецът тъй го стиснал,
че плъхът със предсмъртен писък
умрял... Тълпата не видяла
1900 как сцената се разиграла.
Кралицата Фиер в туй време
успяла да се посъземе
от преживяното. Със колко
срам незаслужен, с колко болка
1905 безчинствата му изтърпяла!
Защо ли пръстен бе му дала?
Нали бе ясно, че за тази
постъпка всеки ще я мрази,
щом се разчуе из палата?
1910 До язовеца дебнешката
кралицата се приближила
и тайно с него споделила:
„Сеньор, с обноските си груби
коварният Лисан изгуби

- 1915 доверието ни и сам
навлече си позор и срам.
Днес той прескъпо си плати
за извънмерните щети,
които причини на нас.
- 1920 Аз често мисля си за вас
и рекох днес да донеса
тоз талисман — той чудеса
небивали осъществява
и от смъртта дори спасява.
- 1925 Ако се съгласи Лисан
да носи този талисман,
от злото ще го пази той.^[5]
И нека знае, че е мой,
че лично аз му го дарявам,
- 1930 защото милост проявявам
към него. Но за този случай
не бива никой да научи!
Аз имам чисти намерения
и тези негов мъчения
- 1935 неимоверно ме тревожат.“
„Достопочтена ми госпожо —
Подел Гримбер, — кралице мила,
със много здраве и със сила
Всевишният да ви дарява
- 1940 и нивга да не позволява
честта ви някой да мърси.
А ако се Лисан спаси,
ще стане той ваш почитател
и ваш най-ревностен приятел.“
- 1945 Щом го изслушала, Фиер
заръчала на сир Гримбер
да каже тайно на Лисан,
че като гостенин желан
в дома си ще го чака тя
- 1950 във името на любовта,
която ѝ е обещал.

Тогаз Гримбер обет ѝ дал
да иде при Лисан веднага
и точно както се налага
1955 да действа... Кралската присъда
изисквала Лисан да бъде
обесен... Щом Гримбер видял
как Изангрен Лисан държал
под страховитото бесило,
1960 извикал му със всичка сила:
„Лисане, ето, че за вас
удари гибелният час...
Навярно няма изход друг
и затова ще трябва тук,
1965 след изповед и разкаяние,
надлежното си завещание
да огласите, та мнозина
да чуят. Имате три сина...
В последния си час кажете
1970 какво наследство ще дадете
на своите деца?“ Тогава
Лисан отвърнал: „С пълно право,
сир, ми поставяте въпроса.
Та аз прекрасно знам какво са
1975 децата за един баща.
Ще предоставя крепостта
на преданата си съпруга
и ще оставя всичко друго
за синовете си. Ще дам
1980 на първия един голям,
богат, непревземаем замък,
до който никой достъп няма;
с нивята на Тибер Фресе
дарявам втория — Персхе
1985 (на плъхове и мишки те
са толкова богати, че
дори и до Арас да идеш,
не можеш повече да видиш);

- за третия ми син Ровел
1990 ще са земите на Форел
с градини, пищно нацъфтели,
и с цял двор със кокошки бели.
Имоти други нямам аз.“
- Гримбер намесил се: „А част
1995 от тях не ще ли ми дадете?
Не вярвам, сир, да отречете,
че съм ви братовчед. Бъдете
разумен и ме зачетете.“
- Лисан отвърнал му: „Съгласен
2000 съм с вас. Дължа да бъда ясен
и да ви кажа отговорно,
че щом омъжи се повторно
жена ми, цялата ѝ част
ще бъде, сир Гримбер, за вас.
- 2005 Ако от този свят си ида,
съпругата ми ще се види
свободна и могла би с друг
да тръгне. Щом един съпруг
е в гроба, като че жена му
- 2010 това очаквала е само
и с друг мъж скоро се събира.^[6]
Аз лично, впрочем, не намирам,
че моята се различава
от другите. Тя си остава
- 2015 жена и само след три дена
ще бъде пак ощастлива.
Но ако кралят Лъв приеме
монах да стана, в скоро време
най би се радвал той самият,
- 2020 защото ще отхвърля тия
пороци, от които бях
въвеждан непрестанно в грях.“
„Я престани, подлецо мръсен! —
възкликнал Изангрен навъсен. —
- 2025 Измами ни ти толкоз пъти.

Е, да, под расото видът ти
навярно ще се промени...
Но ако кралят отмени
присъдата, дано от слава
2030 Бог цял живот да го лишава!
Тук всичко живо ще намрази
тоз, който дръзне да предпази
един престъпник от възето.“
„Сир Изангрен, върви където
2035 си тръгнал! — рекъл му Лисан. —
Единствен Господ е призван
за нашите дела да съди,
но жертва би могъл да бъде
невинният.“ Лъвът, ядосан,
2040 не се сдържал: „Но за какво са
тез спорове? Кога най-сетне
възето някой ще му метне?“
Навярно много бързо щели
да свършат те, ала видели,
2045 че малка група в равнината
напредва. На Лисан жената
ляляла най-отпред на кон
като на буен вихрогон,
а пък след нея синовете
2050 пришпорвали безспир конете...
Но мъката им във душите
била тъй силна, че косите
си скубели и тъй крещели,
че виковете им ехтели
2055 околоръст. А изотзад
препускал бързоходен ат,
с богатства всякакви отрупан:
с тях те целели да откупят
Лисан. И всички плачешката
2060 промъкнали се през тълпата
и само миг подир това
склонили пред лъва глава.

Тогава на Лисан жената
се поклонила до земята
2065 и с глас треперещ промълвила:
„Сир, в името на Бога, милост
за моя мъж! Ако отстъпиш,
за теб ще бъдат тези скъпи
богатства. Твои са, сеньор.“
2070 Крал Лъв вторачил остър взор
в богатствата и важно казал:
„Госпожо, толкова омраза
изпитват моите васали
към вашия съпруг. Едва ли
2075 тук има някой, на когото
Лисан да не е мислил злото.
И аз ще отмъстя за тях,
защото неговият грях
с бесило се изкупва само.
2080 Бароните от наглостта му
са възмутени и държат
тоз произвол да прекратят,
наказвайки го най-сурово.“
„Сеньор — подела тя отново, —
2085 за милост най-смирено моля!“
„Да бъде Божията воля,
госпожо! Само зарад вас
ще му простя и тоз път аз.
Ала при ново провинение
2090 недейте чака снизхождане.“
„Съгласна съм и обещавам
повторно да не ти додявам.“
Когато най-подир лъвът
решил да го освободят,
2095 извикал го и щом Лисан
пред него се явил смълчан,
предупредил го той най-строго:
„Ще трябва да внимаваш много,
Лисане! Днеска ти прощавам,

2100 *обаче ако продължаваш
и в бъдеще злини да вършиш,
ти на бесилото ще свършиш.“
Щом се сред своите видял,
Лисан направо засиял*

2105 *от радост и ги разцелувал.
Той тъй не би се развълнувал
от нищо друго в този свят.
Такъв невероятен яд
усетил Изангрен в душата,*

2110 *че идвало му вдън земята
да рухне. Паника страхотна
обзела другите животни:
нали престъпникът пак можел
да им зло стори, не дай Боже.*

2115 *Но в тоз миг кралят забелязал,
че катафалка се показва
по пътя в равното поле,
а в нея — мъртвият Пеле.
Отзад била жена му Шов^[7],*

2120 *подире ѝ сестра ѝ Фов^[8]
и другите сестри и братя,
а пък след тях били децата
и братовчеди шейсетина.
Гъмжило мише от стотина*

2125 *потомци, все опечалени,
с плача си цялата вселена
огласяло и накъм двора,
изнемоцяло от умора,
напредвало. Добрият крал*

2130 *разстроил се, като видял
как всички те, с лица унили,
полека-лека приближили.
В тоз миг Лисан решил да прати
съпругата си и децата*

2135 *в дома си — предпочитал сам
смъртта си да посрещне там.*

Щом катафалката в палата
пристигнала, в сълзи облята
Фов до лъва се доближила,
2140 през плач извикала: „Сир, милост!“
и мигом паднала в несвяст.
И катафалката тогаз
катурнала се. Скръбен вик
срещу коварния кръвник
2145 над множеството се разнесъл.
Тъй силен бил, че гръм небесен
не би се чул. Лисан решил,
че само с бяг би се спасил
сред оглушителната врява.
2150 В тоз миг лъвът възнамерявал
да приведе във изпълнение
присъдата. За съжаление
оказало се твърде късно.
Лисан сколасал да отблъсне
2155 тълпата, в стар дъб поглед вперил
и до върха се изкатерил.
В миг всички други под дървото
застанали във кръг, защото
били решени да държат
2160 Лисан в обсада. А лъвът
до ствола бързо приближил
и на беглеца наредил
да слезе долу час по-скоро.
„Сир, по-съм си добре тук горе.
2165 Ако все пак се закълнат
бароните, че никой път
от двора ни един на мене
въжето няма да надене,
ще сляза. Щом сте под дървото
2170 събрани днес, нима доброто
ми мислите? Е, останете
там долу и си разкажете
оназ история, която

се беше случила в гората
2175 със Ланфроа и Ожие^[9].
Тоз дъб тѣй мило ме прие,
че както в клоните съм сгушен,
цял ден могъл бих да ви слушам.“
Лъвът направо побеснял,
2180 на свойте заповед издал
тозчас дъба да повалят.
Побързали да донесат
секири и със настървение,
жадувайки за отмъщение,
2185 дървото взели да секат.
Лисан си рекъл: „Този път
загазих... Краят ми е близко.“
От клон на клон той доста ниско
се смъкнал, с камък във ръката
2190 лъва тѣй хряснал по главата,
че стреснатият суверен
видял звезди посред бял ден
и във несвяст се строполил.
Народ го наобиколил
2195 да му помогне да се вдигне.
А пък Лисан, без да му мигне
окото, слязъл и веднага
от двора надалеч избягал.
Между бароните тогава
2200 настъпила ужасна врява:
ядосвали се, че друг път
едва ли пак ще заловят
с капан или пък чрез обсада
това изчадие на ада.
2205 А кралят, с рана на главата
пренесен бил завчас в палата:
там осем дни лекуван бил,
дордето се възстановил.

[1] Разказът е продължение на „Лисан на съд“. За разлика от първата част, където в кралския двор антагонистите привидно участват в съдебна процедура, тук военната тема доминира първоначално. Мотивът за обсадата е типичен за епоса. В хода на разказа обаче той остава на заден план, когато Лисан се гаври с основните участници в обсадата и най-вече с краля Льв. Следва залавянето на злосторника и неочакваното му освобождаване със съдействието на кралицата Фиер, която Лисан наскоро е обладал. От своя страна Хермелина, съпругата на Лисан, подкупва с дарове и злато краля, за да прости той на Лисан. Последните епизоди от тази част — погребалното шествие с трупа на плъха Пеле, предизвикателствата на Лисан, талисманът, дарен от Фиер, декларираното намерение на Лисан да стане отшелник — са аналогични на заключителните епизоди от „Лисан на съд“. Тук виждаме една от особеностите на разказите за Лисан: всяка нова история се изгражда от вече познати мотиви, като в същото време ги вписва в нов общ смисъл. Оригинални находки в „Обсадата на Мопертюи“ са мотивите за обсадената крепост, странното обезвреждане на врага, неочакваното освобождаване на Лисан. Кралят е осмян по безпрецедентен начин — слаб военачалник, рогоносец, корумпиран суверен, докато антагонизмът между Лисан и Изангрен остава на заден план. В свят без морални и политически добродетели подчертано неправдоподобните провокации на Лисан завършват с успех. ↑

[2] Ст. 1672: Вж. «Лисан и петелът Шантеклер» от настоящото издание. ↑

[3] Ст. 1698: Лисан изброява публично своите «подвизи» като доказателство за своята безнаказаност. ↑

[4] Ст. 1835: Героизмът на охлюва е кулминация в бурлесковото описание на сражението. ↑

[5] Ст. 1927: Вж. бел. към ст. 1452. Сред множеството случаи от куртоазната литература, в които дамата дарява пръстен на своя избраник, ще спомена три: 1) На раздяла с Тристан Изолда му оставя своя пръстен (вж. бел. към ст. 148 от настоящото издание и стихове 2708–2713 от цит. съч.); 2) Ивен получава от съпругата си вълшебен пръстен, който ще го опази от беди (вж. Кретиен дьо Троя, *Ивен, рицаря с лъва*, изд. «Изток-Запад», С., 2013, ст. 2600–2608); 3) Гениевра

дарява на Ланселот също вълшебен пръстен (вж. *Отвлечането на Гениевра*, изд. «Изток-Запад», С., 2013, с. 94). ↑

[6] Ст. 2011: Думите на Лисан са своеобразен анонс на епизода за сватбата на Хермелина с Понсет от «Лисан жонгльор». ↑

[7] Ст. 2119: Шов, съпругата на плъха Пеле, от *chauve* (плешива). ↑

[8] Ст. 2120: Фов — от *fauve* (жълто-червеникава). ↑

[9] Ст. 2175: Ланфроа и Ожие Датчанина — популярни епически герои. ↑

ЛИСАН БОЯДЖИЯ. ЛИСАН ЖОНГЛЬОР^[1]

Лъвът решил да обяви,
2210 че този, който залови
Лисан, е длъжен на часа
да го убие... А в леса
Лисан от туй не се засягал,
ала все пак дордето бягал,
2215 оглеждал се. Когато той
отминал някакъв завой,
видял, че зад една могила
на югоизток се разстинал
просторен кър. Със поглед взрян
2220 в безкрая, ревностно Лисан
започнал да се моли Богу:
„Ти, Боже, ми помагаш много
и в хитрините, и в бедите.
Дано до свършека на дните
2225 пребъде твоята воля свята.
Подреждай ми добре нещата
и ме прикривай, та дано,
дордето жив съм, ни едно
животно да не ме познае!^[2]“
2230 А после той в знак, че се кае,
на изток извъртял глава
и се прекръстил. След това
пак продължил по своя път.
Но все по-остро взел гладът
2235 да го измъчва. В миг Лисан
в полите на горист балкан
село съгледал и нататък

поел по път трънлив, но кратък.
Най-сръчният занаятчия
2240 и най-изкусен бояджия
живее там. В едно корито
той току-що боя размита
бил сипал — искал в този случай
багрило жълто да получи.
2245 Но трябвало да си намери
прав прът, със който да измери
той предварително плата си,
и вън излязъл да потърси
прът подходящ, ала отворен
2250 оставил малкия прозорец,
пък и дълбокото корито
със нищо не било покрито.
Към къщата му се насочил
Лисан, оградата прескочил
2255 и в двора му се озовал.
А бил страхотно изгладнял
от бягането, но из двора
не забелязал нито хора,
ни пиле, ни петле, с които
2260 стомаха си да позасити.
Със пъргав скок върху перваза
се метнал, но не забелязал
човек из стаята да ходи.
Но дяволът не знае отдих
2265 и хитър номер му скроил.
Лисан за миг се престрашил
и скочил, ала в бързината
той не видял съда с боята
и за голяма изненада
2270 до гуша във боята пада.
Направил опит със отскок
от пълния с боя бачок
да се измъкне, но напразно.
Тогава тъкмо вътре влязъл

2275 стопанинът със прът в ръката
и взел да мери дължината
на своя плат, но бил смутен,
че плисък необикновен
внезапно чул, и слух надал.

2280 Лисан, макар и отмалял,
насам-натам се още мятал,
за да излезе от боята.
Щом бояджията открил
Лисан, той тъй се разгневил,

2285 че налетял да го удари
със своя прът, ала не сварил,
защото в тоз миг чул молбата
на падналия във боята:
„Сеньор, недей изпада в яд!

2290 Аз също този занаят
отдавна упражнявам — даже
и по-добре. И ще ти кажа
един изпитан мой секрет:
боя и пепел отнапред

2295 ще вземеш — те се смесват лесно
и получава се чудесно
багрило.“ — „Твърде любопитно!
Но как тъй в моето корито
ти озова се?“ — „Тъкмо сторих

2300 туй, за което ти говорих.
Багрилото е чудно, виж!
Аз знам тоз метод от Париж
и няма в тайна да го пазя.
Но помогни ми да изляза.“

2305 Стопанинът подал ръка
на падналия и така
го дръпнал, че Лисан излязъл
вън от коритото и казал:
„Е, драги, сам прави каквото

2310 намислил си за днес, защото
това мен хич не ме засяга.

Ти ми помогна да избягна
опасност явна, слава Богу.
Макар че аз не киснах много
2315 в коритото, виж резултата
от действието на боята —
тъй както съм във жълто цял,
не би ме никой разпознал.
Е, остани си тук със здраве,
2320 пък аз на път ще се отправя
да си потърся сам късмета.“
Лисан се втурнал през полето,
ала съгледал Изангрен
как дебне сам край плет зелен,
2325 и страх смразяващ го обхванал.
Вълкът дебел и як бил станал,
но явно бил в момента гладен
и чакал жертва да му падне.
Лисан помислил си: „Със мен
2330 е свършено. Та Изангрен
изглежда силен, наедрял,
пък аз съм тъй измършавял,
че трудно си представям как
той би ме разпознал^[3]. Все пак
2335 ще трябва много да внимавам
и никак да не се издавам,
че щом устата си раззина
ще ме познае сред стотина
животни в гъстата дъбрава.
2340 Ще действам хитро, пък да става
каквото ще, но ще науча
какво във двора днес се случва.“
Към Изангрен се той отправил,
ала решил да си преправи
2345 гласа, за да не го познае.
В туй време Изангрен гадаел
какво ще е туй чудновато
животно, скитащо в полята,

изпаднал в ужас и чевръсто
2350 стотина пъти се прекръстил.
Лисан до него приближил
и ето как го поздравил:
„Гудбай, сир, не ти знам езика,
но тъй нали у вас се вика?“
2355 „Добро Бог само да ти дава!
Но откъде се взе тъдява?
Не си от Франция ти май,
ни от познат на мене край...“
2360 „Не, сир. В Британия роден,
но вече от имот лишен.
Днес търся моята приятел
разкаже мене за палата;
цял Франция съм аз обходил
и цял съм Англия пребродил.
2365 Аз дълго в тоз страна живял
и много я добре познал,
ала във Франция желае
да ида пак, да опознае
Париж, но иска най-напред
2370 изучи френски ред по ред.“
„А имаш ли си занаят?“
„Я, я, жонгльор^[4] съм вред познат,
но някой мой виола крадне.
Ако тя мене ми попадне,
2375 балади, песни свиря пак.
Два дена минали откак
не хапвал даже и коричка.“
„А как на име те наричат?“
„Мен всички викат Галопен^[5].
2380 а твойто име кажеш мен?“
„Аз Изангрен съм, братко драг.“
„Във тоз страна роден все пак?“
„Да. Тук протичат мойте дни.“
„От краля имаш новини?“
2385 „Защо?... Та ти виола нямаш...“

„Не, но желание голямо
да свиря — всички до един
мен слуша песни за Мерлин,
и за Нотон, и за Тристан,
2390 и за Артур, и за Брандан,
за орловите нокти ле-то.“
„Ами онази песен, дете
все за Изолда се говори?“^[6]
„Я, я, бай гуд, знам, знам безспорно.“
2395 „Ти явно си възприемчив,
умел, способен, талантлив.
Кажми ми, щом се уповаваш
на крал Артур, дали тѣдява
съзирал си един лентяй,
2400 един престѣпен негодяй,
един нехранимайко рижав?
Дано за тебе Бог се грижи
и от такива да те брани!
Ех, ако можех да го хвана!
2405 Та той нас всички изигра
и с краля Лъв се подигра
По този повод бе осѣден
от трибунала ни да бѣде
обесен за безброй простѣпки.
2410 Той на кралицата потѣпка
достоинството и я примами
в леглото си... И на честта ми
посегна... Имам разрешение
от краля с тежко отмѣщение
2415 да заплатя на таз твар гадна,
щом в моите рѣце попадне.“
Лисан с наведена глава
отвърнал: „Бога ми, това
нечувано, непоносимо...
2420 Какво бе неговото име?“
„Лисан се казва тоз мизерник.
Той всички поданици верни

безсрамно позори и мами.
Да можех да го пипна само,
2425 заслуженото ще му дам:
ще действам, както аз си знам,
и ще спася от този гад
добрия животински свят.“
„Добре ще е да си плати,
2430 ако намериш него ти!
Кълна се във светци английски,
в свети Тома Кентърбърийски
и в Бога, дето небесата
препълнил със сребро и злато,
2435 че аз на него не прилича.“
„С разумни думи се заричаш —
отвърнал Изангрен, — защото
ти би си сам навлякъл злато,
ако със нас се заядеш,
2440 и няма да се отървеш
ни чрез властта на някой трон,
ни с помощта на Аполон.
Но аз за твоя занаят
си мисля. В кралския палат
2445 ако отидеш, ще ли смогнеш
придворните така да трогнеш,
че те да ти се възхитят,
без в нещо да те укорят?“
„О, пресвети Йерусалим,
2450 на мене крал необходим.“
„Чудесно, сир! Ела тогава
на краля аз да те представя
и на кралицата. А тя
е млада и по красота
2455 със никоя не е сравнима.
Ти също чар безспорен имаш
и сигурно ще покориш
придворните, ако решиш
да дойдеш в двора този ден.“

2460 „Добре! — отвърнал Галопен. —
Аз знае номера различни,
шеги, истории комични —
любимец аз на всички стана.
А пък кога виола хвана
2465 в ръце, ще пея много песни
и разни припеви чудесни
за теб, защото доста свестен.“^[7]
„Ще станеш в двора най-известен! —
окуражил го Изангрен. —
2470 И друго трябва според мен
да сториш: в селото живее
мъж, който превъзходно пее,
с виола си акомпанира
и всяка нощ в дома си сбира
2475 ведно с роднините, с децата
цял куп съседни и познати.
Пред Господа аз клетва давам,
че таз виола си остава
и днес в отлично състояние,
2480 и ако проявиш желание
да бъде твоя, с мене в двора
ела и всичко аз ще сторя,
та твой да стане инструментът.“
И те поели на момента
2485 натам в чудесно настроение.
На френски Изангрен с вълнение
му заразказвал как го бил
Лисан направил за резил,
А пък Лисан все тъй се правел
2490 на чужденец и продължавал
на англо-френски да говори.
Така те стигнали стобора
на селянина, който свирел
с виола. Изангрен подирил
2495 место, където да прескочат,
та към дома да се насочат,

а щом те вътре се видели,
върху стената гръб опрели,
та никой да не ги съзре.

2500 И там се чувствали добре —
до тях достигали чудесни
свирни и мелодични песни,
с които музикантът личен
приятно гостите развличал.

2505 Но ето, че дошъл часът
да се оттеглят да поспят.
На дрямката се пръв поддал
свирачът — легнал и заспал.

И другите ги сън оборил
2510 и шум от хъркането скоро
дома изцяло огласил.

Веднага Изангрен открил
в оградата пролука тясна,
през нея вгледал се и ясно

2515 съзрял виолата, която
била опряна на стената.
Един голям копой лежал
край огъня, но не видял
във тъмнината Изангрен.

2520 Тогава той на Галопен
прошепнал: „Стой тук. Аз в туй време
ще се опитам да я взема.“

„Аз сам стои?“ — „Нима си плах?“

2525 „Не, не, но мене много страх,
че някой мож отмъкне мен.“

При тези думи Изангрен
избухнал в смях, но се смилил
над него и му заявил:

2530 „Кълна се, че на този свят
не съм видял жонгльор сърцат,
ни здравомислеца жена,
ни смел свещеник... Щом една
жена се убеди веднъж,

че я задиря щедър мъж,
2535 *тя все по-ненаситна става.*“
Лисан отвърнал: „Клетва давам,
че трябва окачат на кука
Лисан, кога яви се тука.“
„За туй не се грижи. Аз зная
2540 *как сам да се заема с тая*
задача... Чакай да се върна
с оназ виола“. Гръб обърнал
вълкът и приближил веднага
прозореча, а той с тояга
2545 *подпрян бил — да стои отворен.*
Вълкът, като скачач безспорен,
с отскок премерен вътре влязъл,
след туй с виолата излязъл
и я протегнал към жонгльора.
2550 *Лисан не знаел що да стори*
със нея, но за миг пресметнал
как най-добре вълка би метнал
и рекъл си: „Ще се разправя
с вълка, каквото ще да става.“
2555 *Той към тоягата ръка*
протегнал, дръпнал я така,
че вътре Изангрен останал
и страх неистов го обхванал.
Но селянинът чул шума,
2560 *помислил си, че във дома,*
е влязъл някой крадешката,
и на жената и децата
извикал със треперец глас:
„Станете, че крадци у нас
2565 *са влезли — ще ни оберт!“*
И както правел всеки път,
той над огнището се свел,
да стъкне огън се заел,
ала вълкът се устремил
2570 *към него, остри зъби впил*

във задника му, силен вик
надал стопанинът и в миг
копоят като жегнат станал,
със зъбите си здраво хванал
2575 ташаците на Изангрен,
задърпал ги тъй разярен,
че щял да ги откъсне даже.
Вълкът не смогнал гък да каже:
хем болката била ужасна,
2580 хем ставало все по-опасно...
Към него мигом се завтекли
домашните и му отсекли
ташаците сред страшна врява.^[8]
Възбудата била такава,
2585 че и съседи, и роднини
развикали се: „Помогни ни,
о, Господи, да се избавим
от тези дяволи лукави,
които в тоя дом върлуват!“
2590 Вълкът, щом зърнал как нахлуват
тълпи от хора с мотовили
с мотики, с брадви и със вили,
в миг се промъкнал бежешката
между човека и вратата
2595 и от голямата опасност
се отървал. Но той тъй тласнал
стопанина, че го прострял
безпомощен в дълбока кал.
Съселяните го открили,
2600 изнесли го и го церили
така, че чак след месец време
успял все пак да се съвземе.
А след като спасил се с бяг,
във гъст усоеен храсталак
2605 най-сетне скрил се Изангрен.
Той бил безкрайно натъжен,
защото в схватката безславно

загубил своето най-главно
богатство — мъжката си чест.
2610 Вълкът не искал тази вест
да се разчуе в никой случай,
че щом жена му я научи,
от него би се отвратила.
Макар потиснат, с всичка сила
2615 той продължил все по-чевръсто
да бяга през гората гъста.
Най-сетне, в крайна изнемога,
достигнал своята бърлога,
през задната врата там влязъл
2620 и щом в тъмата забелязал
домашните си, с тъжен глас
им рекъл: „Господ да е с вас!“
Когато своя мъж видяла,
Херсан от радост полудяла,
2625 с целувки топли го покрила,
след туй и челядта му мила
дотичала да го прегръща.
Вълкът с милувки им отвръщал,
съзнавайки, че те едва ли
2630 тъй мило биха се държали,
ако са знаели, че в бой
за смях и срам бил станал той.
Щом се нахранили, веднага
отишли всички да си лягат,
2635 но Изангрен се притеснявал
и дълго все се размотавал,
от смут небивал обладан.
В обятията си Херсан
го стиснала, но Изангрен
2640 лежал, като че бил вдървен,
на непривично разстояние,
напук на нейното желание.
„Защо, съпруже, се държиш
така? Защо от мен страниш?“ —

2645 му рекла тя, а Изангрин
отвърнал: „Но какво от мен
очакваш ти сега?“ — „Каквото
съпрузи правят във леглото.“
„Сега не съм предразположен...“

2650 „Какво? Нима един мъж може
да гледа със пренебрежение
на прякото си задължение!“
„Но я виж, късно вече става,
а ти молитви не отправи

2655 към преподобния светия...
Свят празник идва.“ — „Стига с тия
светци! Ако държиш на мен,
не би бил толкова студен.“
Херсан си пъкнала ръката

2660 на Изангрин между краката,
но не напипала туй, дето
очаквала. „Ах, ти проклето
мъжле, висулките ти где са?
Коя жена ти ги хареса,

2665 мръсно?“ — „Дадох ги назаем.“ —
„Но на коя, кажи ми?“ — „Тя е
от дълго време монахиня
и в манастирската градина
ме хвана. Но ми обеща

2670 да ми ги върне.“ — „В тез неща
не вярвам. И да обещават,
жените рядко устояват
на клетви. Бързо заминавай
и тук без тях не се вестявай,

2675 че монахинята веднъж
ако усети що е мъж,
забравя всяко обещание.
Ти трябва за това деяние
което туй ме е ранило,

2680 качен да бъдеш на бесило.
Навярно сам не осъзнаваш

какви неволи ми създаваш
На краля Лъв ще се оплача.“
„Ах, кучко дърта, стига грачи!
2685 Наместо да се инатиш,
по-хубаво е да заспиш.
Дано да не осъмнеш жива!“
„На мене номера такива
не ми минават, кучи сине.
2690 Знай, мястото ти ще изстине
в леглото. Моля се на Бога
да ме закриля, за да мога
да отмъстя за туй, с което
ти тъй ми нарани сърцето.“
2695 Обзета от небивал яд,
отдръпнала се тя назад,
излязла вън и пред вратата
със адска болка във душата,
с въздишки тежки, без да спира,
2700 започнала да си раздира
одеждите, да кърши пръсти,
коси да скубе, да се кръсти
и да се моли час по-рано
да бъде от смъртта прибрана —
2705 утеха да намери в гроба.
„Каква беда, каква прокоба!
Защо ми трябва да съм жива,
щом радостта ми си отива,
щом от наслада възделена
2710 завинаги ще съм лишена?
Как да постъпя с Изангрен,
щом той към мен е тъй студен?
Коя глупачка ще споделя
едно легло, една постеля
2715 със този сух, безчувствен пън?
Не го ща, да върви навън,
та във леса да се изгуби,
щом с мен не може да се люби!

Не ми е нужен мъж скопен.“
2720 Но ето, че настъпвал ден,
зората двора осветила
и в своя яд Херсан решила
да влезе, до леглото спряла
и гневно, като полудяла,
2725 извикала: „Мръсничко, ставай!
При курвата си заминавай!
Дали си я задоволил
не знам, но скъпо си платил.
На женен мъж така се пада,
2730 щом той по курвите си пада.“
Вълкът, засрамен и посърнал,
на упреците не отвърнал,
опашка гузно той подвил
и видимо се примирил,
2735 макар да виждал, че жена му
във суетата си не само
че с укорите прекалява,
но и нарочно разиграва
осакатения си мъж.
2740 А пък нали тя неведнъж
със лекото си поведение
на всички лошо впечатление
е правила... Херсан със крак
сърдито тропнала и пак
2745 погледнала мъжа си ядно.
След туй навирила гол задник
и без да спира да се кръсти,
измъкнала се тя чевръсто,
за да поскита тук и там.
2750 Дойде ред вести да ви дам
за случилото се с Лисан.
Той скрил се в близкия балкан,
щастлив, че вече е снабден
с виола, а за Изангрин

2755 не му се искало да пита.
Той две недели упорито
с виолата се упражнявал
и горе-долу уж успявал
да свири като музикант.

2760 Но както скитал се Лисан,
съпругата си в дол дълбок
заварил със един младок —
на язовеца братовчед.
Та тя за тоз младок Понсет

2765 желаела да се омъжи,
но чакала го да се свърже
за случая с жонгльор най-вещ.
Нали за този ѝ стремеж
не бивало да я корят,

2770 щом всички взели да мълвят,
че е съпругът ѝ умрял.
А при това Тибер твърдял,
че е видял как го качили
на две високи здрави вили,

2775 със вързани отзад крака:
„Той беше. Виждам и сега
как в миг увисна на възето.“
„Не се съмнявам в туй, което
твърдите — казала жена му. —

2780 А като си помисля само,
че и към краля той е бил
нечестен и му е скроил
такива номера, че с клупа
единствено си би откупил

2785 веднъж завинаги вината!...“
В туй време на Лисан жената
целувала се със Понсет.
А пък съпругът ѝ, обзет
от ревност, глухо промърморил:

2790 „Понсет, ще съжаляваш скоро
за подлостта си!“ От година

Понсет се срещал с Хермелина,
а пък Лисан едва сега
научил за това... Така
2795 постъпват още много други
безнравствени жени-съпруги.
Любовниците не познали
Лисан и щом като разбрали,
2800 че е жонгльор, го поздравили,
учтиво му се поклонили,
поискали да разберат
какъв е, как ли го зоват,
а пък Лисан отвърнал: „Аз
жонгльор голям със хубав глас.
2805 Знам песни, ле-та знам, които
научил в Безансон^[9], и нито
тук, ни по таз земя голяма
по-даровит от мене няма.
Истории разказвам смешни
2810 за случки вчерашни и днешни...
Сеньор, по всичко си личи,
че дамата обичаш ти
и че премного тя цени те.
Къде решили да вървите?“
2815 Понсет отвърнал му тогава:
„Да ще Бог здраве да ни дава,
на църква. Двамата желаем
тържествено да се венчаем.
Мъжът ѝ (той умря наскоро).
2820 спечелил беше си във двора
омразата на тез, които,
уви, понесоха щетите
от неговите злодеяния.
Той си получи наказание
2825 и кралят вече е спокоен.
Та този изверг непристоен,
от дух престъпен обладан,
се именуваше Лисан.

В безброй кавги бе той замесен
2830 и бе заслужено обесен.
Навред се чуват гласове,
че тримата му синове
заканват се да отмъстят
(така диктувал им дългът)
2835 преди да дойде гроздоберът.
Срещу лъва тъкмят завера
със риса (Господ го убил!).
Тоз звяр света е покорил
и силите му алчно смуче.
2840 Ни вълк, ни мечка, нито куче
не ще при него да припари:
от риса всички земни твари
се плашат. Всеки брат сега
угажда му като слуга.
2845 В момента майката сама е:
и аз, и тя, сеньор, желаем
да сключим брак — до утре вечер
съпруга тя ще ми е вече.“
Лисан през зъби промърморил:
2850 „Ще се разкайваш много скоро
и с твоя вероломен план
ти сам ще паднеш във капан.“
Понсет подел: „Сеньор, и ти
на празника ни гост бъди.
2855 Най-щедро ще те наградим.“
„Покорно теб благодарим —
отвърнал му Лисан. — За вас
готов да сторя всичко аз:
със песните на Ожие,
2860 на Оливан, на Ролие,
на беловласия Шарлон^[10]
ще екне този небосклон.“
„Тогава всичко ще е в ред“ —
доволен рекъл му Понсет,
2865 а пък Лисан през зъби пак

заканил се: „Ще видиш как
ще си платиш за произвола!“
След туй засвирил на виола,
по пътя тримата поели
2870 и при дома му чак се спрели.
Но замъкът му сринат бил.
Не се той външно притеснил,
от таз беда не се отчаял,
шегувал се, но си чертаел
2875 план как порой сълзи ще леят
онези, дето му се смеят.
И ето, че за тържествата
безчет роднини и познати
Понсет поканил. Няма кой
2880 да каже точния им брой.
И госпожа Херсан дошла
на тържеството: тя била
презряла вече Изангрен
и тъй като той бил скопен,
2885 зарязала го, клетва дала,
че с него нивга не би спала.
Защо да има мъж в леглото,
ако си няма той каквото
на нея иска се най-много?
2890 Да ходи дето ще, ей Богу!
Затуй, от него отвратена,
в най-хубавите си премени,
на тържеството и Херсан
отишла също. Там Лисан
2895 развличал със свирни чудесни
сватбарите и пеел песни
с акцент английски, но изкусно.
Тибер и Брюн блюда най-вкусни
били приготвили за всички
2900 (петли, кокошки, горски птички),
та гостите каквото щат
на тържеството да ядат.

Сега пък чуйте що се случва,
когато сватбата приключва.
2905 Преди ноц тъмна да настъпи,
пристигналите гости скъпи —
и възрастни, и още млади,
и със бради, и голобради —
се разотишли доста бърже.
2910 Лисан, като жонгльор, бил длъжен
да поизчака, за да вземе
дължимото. Ала в туй време
Херсан до булчинското ложе
се приближила, за да може
2915 да натъкми тѣй този кът,
че сладко младите да спят,
щом тържеството свърши вече.
Лисан разбрал, че недалече
бил гробът на Купе, сестрата
2920 на Пинта. Вредом из страната
твърдели, че по късна доба
се случват чудеса на гроба:
ако там идед някой болен,
той здрав се връщал и доволен,
2925 какъвто да е бил — монах
или мирянин, сиромаш
или богат. Лисан вървял
веднѣж край гроба и видял,
че някой сложил бил капан.
2930 С трева го поприкрил Лисан
и с колчета го укрепил,
защото бил си наумил
да го използва занаят.
Щом младият жених Понсет
2935 оттеглил се, за да си ляга
със своята съпруга драга,
Лисан след него се завтекъл,
настигнал го и тихо рекъл
с подправения си акцент:

2940 „Сеньор, щом ти послушаш мен,
ще имаш преголям късмет.
Във гроба, ей при оня плет,
отдавна мъченик почива
и прави чудеса такива,
2945 че щом там бос, със свещ в ръката,
нощта прекараш стоешката,
съдбата тъй ще нареди,
че тебе син ще се роди.“
Понсет идеята приел
2950 и заедно с Лисан поел
със свещ запалена в ръката
по пътя, водещ нанататък.
Пристигнали там много скоро
и на могилката под бора
2955 те търсения гроб открили.
Лисан се леко отстранил и
предложил тихо на Понсет:
„Е, хайде, драги мой, напред
по таз пътека ти върви
2960 и Бог да те благослови!“
След пет-шест крачки във капана
Понсет бил ненадейно хванат
за шията и за ръката.
И той понечил заднишката
2965 да се отдръпне... Ни небето,
ни пък страдалчицата клета
Купе могла да го измъкне.
Лисан от този номер пъклен
бил предоволен и надменно
2970 му се присмял: „Май прекалено
на тая мъченица ти
се моли; тя те приюти,
обикна теб и вероятно
теб няма пусне те обратно.
2975 Уж младоженец, пък държиш
ти тука цяла нощ стоиш,

а вкъщи си жена зарязал.“
Но селянин се в миг показал
със кучетата си. Познавал
2980 добре той гъстата дъбрава
и щом като Понсет открил,
посочил го и настървил
върз него своите върли псета
и те веднага на парчета
2985 разкъсали жениха клет.
От безпокойство бил обзет
Лисан, из храстите той шукнал,
накъм бърлогата си хукнал
и там по гръб^[11] жена си зърнал.
2990 Тя чакала да се завърне
женихът, без да се досеща,
че пак с Лисан ще има среща.
Но щом видяла тя, че там
жонгльорът се завръщал сам,
2995 вдървила се от притеснение.
Лисан, обзет от възмущение,
развикал се: „Ах, курво стара,
стани и мигом се разкарай
от моя дом. Не провървя ви
3000 в играта с мен. Бог ме остави
сред живите — и здрав, и читав.
А ти избърса си сълзите
по мене прекалено рано.
Сега пред тебе съм застанал,
3005 за да ти кажа: бързо ставай
и при жениха заминавай.
Но знай, че другата държи го
дотокоз здраво, че не би го
изпуснала, та той да може
3010 при теб да дойде, не дай Боже!“
При тези думи госпожата,
със страх и болка във душата,
отронила с тих, скръбен глас:

„Каква нещастница съм аз!
3015 Та моят мъж стои пред мен!“
Лисан така бил разгневен,
че сграбчил някаква тояга
и взел жена си да налага,
дордето викове надала:
3020 „Чак тъй ли съм ти отмиляла,
Лисане? Остави ме жива!
Недей ме би, така не бива!“
А той извикал гневно: „Вън!
Да се не връщаш и на сън!
3025 Да те не виждам вече тук,
мръснице, щом си спала с друг!
На остър кол ще те намуша,
корема ти ще изтърбуша,
носа ти крив ще отсека,
3030 червата ти ще развлека
наоколо... Херсан^[12], защо ти
намеси ми се във живота?
Когато не възпираш злия,
извършваш зло и ти самият.
3035 Жени, ах колко сте ужасни!
Със литургии велегласни
изпратихте ме съпричастно,
въртейки задник сладострастно.
Дойде последният ви час.
3040 В свети Мартен и в Господ аз
кълна се, че ще ми платите
прескъпо.“ С ужас във душите,
те по гласа го разпознали,
но той не се поколебал и
3045 навън най-грубо ги изритал
и казал да не се опитват
да си измислят оправдание.
И двете в пълно отчаяние
изпаднали и взела всяка
3050 пред другата да се оплаква.

Херсан се вайкала, защото
си бил изгубил мъжеството
мъжът ѝ, а пък Хермелина
ѝ доверила, че причина
3055 за нейния тъй лош късмет
бил русокосият Понсет.
„Че да не сме глупачки двете! —
подела вече със съвети
Херсан. — Нима не можем ние
3060 с добър съпруг да се сдобием?
Та няма ли на този свят
за нас мъж хубав, свестен, млад?
Излишно е да се косиш!“
„Така е, явно не грешиш —
3065 отвърнала ѝ Хермелина. —
Но ще ме укорят мнозина,
че съм честта си опетнила
и своя мъж опозорила.
Нали на всички бе известно,
3070 че е съпругът ми обесен.
Тогаз в какво съм съгрешила,
ако с друг мъж съм се сближила?
Навярно и за мен важи
това, че често на лъжи
3075 жената лесно се поддава.“
„Госпожо, видимо си права —
отвърнала Херсан. — Обаче
навред е плъзнала вестта, че
ти също, като всички леки
3080 жени, готова си със всеки
да легнеш. А за мен развратът
противно нещо е и смятам,
че чиста ми е съвестта.
Да, аз отстъпих пред страстта
3085 и наглостта на твоя мъж,
ала то случи се веднъж.
Когато моите тъй добри

вълчета той опозори,
в бърлогата си аз със яд
3090 го вкарах, а пък той отзад
награби ме... Какъв развратник!“
При тези думи неприятни
и непристойни, Хермелина
от ревност взела да проклина,
3095 крещейки като полудяла:
„Ти на разврат си се отдала,
на блудство долно, на поквара,
защото, гювендийо стара,
със курвенските си чалъми
3100 си позволила на мъжа ми
по задника без капка срам
да те потупва. Аз не знам
каква отплата ти се пада,
освен да изгориш на клада.
3105 Как може, блуднице нахална,
едва ли не като похвално
да ми представяш, без стеснение,
скандалното си поведение?
Пачавро, тебе насред път
3110 ще трябва да те одерат.
Нима на толкова злина
една омъжена жена
способна е, че да мърсува
със чужд мъж, без да се срамува!
3115 Развратното ти поведение
навежда ме до заключение,
че копелета си родила
и си без свян омаскарила
децата си, а Изангрен
3120 е толкова опозорен,
че докато е жив ще носи
дамгата си на рогоносец.“
„А ти, курветино разгулна —
отвърнала ѝ присмехулно

- 3125 Херсан, — на теб не ти ли стигна
съпругът ти Лисан, та дигна
крака за друг? Лисан нима е
тъй слаб и вързан, че не знае
една мръсница да оправя?
- 3130 Ти с твоите порочни нрави
и със покварата си гадна
и от муха си по-досадна.
Та кой ли мъж не е желан
в бърлогата ти? Като в хан
- 3135 там всеки може да снове.
Твърдиш, че моите синове
са копелета. Аз обаче
съвсем не мисля, че туй значи
да ги презра. В Светата Дева
- 3140 и в Господа се днес заклевам,
че ако някой смъртен смята
от копелетата земята
да отърве, той си създава
пределно глупава представа,
- 3145 че по-способен е от краля
на Франция. Кой теб не сваля
и с кой разгонен селски пес
не си мърсувала до днес?“
„Ах, вещице, ах, шаврантийо,
- 3150 млъкни или ще те набия!“
„Как мен ще биеш, курво мръсна?
Аз ей сега ще ти откъсна
ръцете, крехките ти кости
завчас със зъбите си остри
- 3155 ще изпочупя на парчета.“
От ярост и от гняв обзета,
нахвърлила се Хермелина
върху косматата гърбина
на озлобената Херсан.
- 3160 Във разразилата се бран
катурвала се ту едната,

ту другата върху земята,
със нокти те се изподрали
и се със зъби изпояли.
3165 Да бяхте само ги видели
как гневни и освирепели
се бият двете без пощада
и как една след друга падат!
Най-сетне едрата на ръст
3170 вълчица, със отскок чевръст,
в миг Хермелина уловила,
до дънер стар я повалила
и щяла да я удуши,
ала до нейните уши
3175 достигнал тропот монотонен
от стъпките на стар поклонник.^[13]
Когато дамите видял,
веднага той ги разтървал,
ръка подал им, за да станат
3180 и с благи думи се захванал
хем строго да ги укорява,
хем мъдро да ги поучава.
Попитал ги вражда ли стара
си имат, та така се карат
3185 и толкоз са се озверили.
Те тутакси се доверили
на божия човек, а той
предупредил ги, че със бой
добро не могат да постигнат,
3190 и им предложил да се вдигнат
и при мъжете си да идат.
Щом насаме със тях се видят,
изпърво прошка да им искат,
да се държат като със близки,
3195 за да получат на свой ред
любов и нежности в ответ.
И всяка в своя дом склонила
да иде и се помирила

с мъжа си: с Изангрен — Херсан
3200 и Хермелина — със Лисан.
Лисан, в семейното огнище,
пред Хермелина взел да нищи
различни случки: как в боята
за срам бил паднал слепешката,
3205 как бояджия го наел
на работа, а той го взел
на подбив, как бил Изангрен
от мъжеството си лишен...
А тя, превърнала се цяла
3210 във слух, от все сърце се смяла.^[14]
Тъй свършва странният роман
за бояджията Лисан.

[1] Двете заглавия не изчерпват сюжетно третата част от бранш 1 с нейните пет самостоятелни епизода около Лисан и Изангрен. Кралят и кралският двор отсъстват, а сблъсъците между двамата антагонисти са по-директни. Тяхно продължение е свадата между двете съпруги Херсан и Хермелина от последния епизод. Докато единоборството между Лисан и Изангрен пародира индивидуалните конфликти от епопеята и романа, свадата между дамите и бързото им сдобряване са представени възпроизвеждат иронично сцена, типична за комичните жанрове. Най-оригиналният елемент от тази част е жонгльорската роля на Лисан. Хитростите и измамното слово на персонажа са присъщи на неговата природа. Обвързани с ролята на жонгльор, те поставят под въпрос истинността на репертоара на тогавашните странстващи артисти, които изпълняват песни и най-различни разкази. Лисан жонгльор се представя за чужденец, допуска умишлено езикови грешки, повечето от които са с обценна конотация. Лисан жонглира с думите. От неговите уста казаното звучи принизено, неволно преиначено. Комизмът тук е плод на двусмислие. Публиката знае, че Лисан играе ролята на жонгльор, а в същото време словото бива обезобразено сякаш спонтанно, неволно. ↑

[2] Ст. 2229: С безкрайните си метаморфози Лисан е персонаж от протеевски тип. Лишен от идентичност, той се преобразява с лекота.

От една страна, Лисан не еволюира, от друга, променя се непрекъснато. Тези противоречиви страни в природата на героя са възможни при условие, че той е чиста външност — без психика, без вътрешен мир и в крайна сметка без характер. Оттук и нежеланието на Лисан да бъде разпознаван. ↑

[3] Ст. 2334: Мотивът за неузнаваемостта на героя заема централно място в този разказ. ↑

[4] Ст. 2372: Думата жонгльор произхожда от латинската *joculator* (смешник, подигравчия), производна на *jocus* (шега, игрословие). Средновековният жонгльор съчетава умения на рецитатор, музикант, певец, фокусник. А често развлича публиката и с дресирани животни. В този смисъл ролята на жонгльор е маска на Лисан и едновременно с това разкрива истинския му облик. ↑

[5] Ст. 2379: В други разкази името Галопен не се свързва с Лисан. В «Жалбите на Изангрэн и на мечока Брюн» (ст. 1077) Галопен се казва заекът. Вероятно името е заемка от епически поеми (*Гарин Лотарингеца, Замонашването на Ренуар, Ели от Свети Жил*), където така се наричат някои епизодични персонажи с комични роли. ↑

[6] Ст. 2393: Имената на героите, изброени от Лисан, говорят за добро познаване на разкази от т.нар. Британска материя. ↑

[7] Ст. 2466: Българският превод пропуска глагола „съм“, за да подскаже езиковите грешки на Лисан. Всъщност тук и по-горе „чужденецът“ Галопен използва неправилно глагола „съм“ (*être*) в минало време и вместо формата „*fust*“ (беше) изрича инфинитива „*foudre*“ (вулг.: „шибам“, „чукам“). Между неправилното говорене на персонажа и непристойното му поведение (прелюбодеянието с Херсан) има пряка връзка. ↑

[8] Ст. 2583: Епизодът е очевиден отзвук на сцената от „Лисан на съд“, където котаракът Тибер откъсва тестикула на един свещеник. Кастрирането на Изангрэн бележи градация на мотива. Негово комично продължение са жалбите на Херсан по загубената мъжественост на своя съпруг, както и грубоватите й подозрения, че той се е отдал на някоя монахиня. ↑

[9] Ст. 2806: Безансон, главен град на областта Франш Конте (Източна Франция), е испанско владение до XIV век, тъй че Лисан го споменава като чужда страна. ↑

[10] Ст. 2861: Поредна бурлескова ситуация: Лисан се хвали със своя репертоар на жонгльор, но греши имената на най-известните герои от епоса за Карл Велики. Грешките, резултат от разменени срички в имената (Оливан вместо Оливие, Ролие вместо Ролан, Шарлон вместо Шарл), са от игрови характер, доколкото всеки разпознава истинските имена, а и еднакъвия принцип на тяхното преиначаване. ↑

[11] Ст. 2989: Хермелина очаква, легнала по гръб, новия си съпруг Понсет, подобно на кралицата Фиер (вж. „Обсадата на Мопертюи“, ст. 1784), обладана в същата поза от Лисан. И тук наблюдаваме типичната за разказите за Лисан подмяна на животински черти с човешки. ↑

[12] Ст. 3031: Очевидно в този момент се появява и Херсан, избягала от импотентния си съпруг. Така Лисан се обръща и към нея. ↑

[13] Ст. 3176: За разлика от хората — селяни, монаси и свещеници, — представяни все като жестокосърдечни, поклонникът помирител е изключение. Ала и той, подобно на другите човешки същества, е само епизодичен персонаж, чиято намеса води до рязък обрат на ситуацията. ↑

[14] Ст. 3210: В някои куртоазни новели-ле (вж. Мари дьо Франс, *Куртоазни новели-ле*, изд. „Изток-Запад“, С., 2012, „Орловите нокти“, „Нещастникът“, „Славеят“) героят описва в поема или разказ преживяното. По същата логика, но очевидно с пародийна цел, тук Лисан става разказвач на своите подвизи, а Хермелина — негова слушателка. ↑

БРАНШ II^[1]

[1] Петте кратки разкази от този бранш са най-ранните от цикъла за Лисан. Писани са в периода 1174–1177 г. вероятно от Пиер дьо Сен Клу. Фабулата на първите четири следва една и съща логика: огладнелият Лисан хвали по-малко и по-слабо от него животно, за да го прилъже да се доближи и за да го изяде. Но в крайна сметка набелязаната жертва се отървава, защото се оказва по-хитра от Лисан или защото в последния момент се появяват хора и зли кучета, от които злосторникът бяга. Житейската истина „Хитрост хитрост прехитря“ (вж. „Лисан и котаракът Тибер“, ст. 807) и резките обрати потвърждават простичката идея, че находчивостта и съобразителността побеждават грубата сила. По същата логика впоследствие и Лисан ще побеждава вълка Изангрен. Надхитрян от по-слабите, бит и дран до смърт от хората и кучетата, Лисан все пак оцелява. Възстановява се бързо от побоя, без да е извлякъл поука от своето поражение и без да се стреми да се промени. Така всичко може да започне отначало по формулата за циклично повествование.

Фабулата на петия разказ „Лисан и вълчицата“ е по-различна. Без да влиза в пряко единоборство с вълка Изангрен, Лисан засяга мъжкото му достойнство: обладава на два пъти вълчицата Херсан и унижава техните деца. Нещо повече, като измисля все нови доводи за манипулиране на другия, Лисан убедително отрича стореното. Дистанцията между фактите и тяхното интерпретиране се оказва разтеглива до безкрайност. В нея бъдещите автори на разкази за Лисан ще положат своите повествования. Темата за обруганата чест на Изангрен, за блудството на Херсан и за безцеремонната похотливост на Лисан стои в основата на множество истории, сред които се открояват „Лисан на съд“, „Жалбите на Изангрен и на мечока Брюн“, „Дуелът между Лисан и Изангрен“, публикувани в настоящото издание. ↑

**ЛИСАН И ПЕТЕЛЪТ ШАНТЕКЛЕР. ЛИСАН
И СИНИГЕРЪТ. ЛИСАН И КОТАРАКЪТ
ТИБЕР. ЛИСАН И ГАРВАНЪТ ТИЕСЛЕН.
ЛИСАН И ВЪЛЧИЦАТА**

ЛИСАН И ПЕТЕЛЪТ ШАНТЕКЛЕР

Голям брой автори, сеньори,
разказват множество истории:
как е отвлечена Елена
от Парис и в каква геена
5 до своята смърт е той живял;
какви неволи е познал
Тристан според това, което
Лашевр^[1] и другите поети
в писанията си твърдят;
10 с каква привързаност лъвът
се е отнасял към Ивен^[2]...
Но за Лисан и Изангрен
и за враждата фанатична
на двамата барони лични,
15 за разприте им, за кавгите
не казват нищо ни певците,
ни разказвачите до днес.^[3]
Но аз огромен интерес
към тях отдавна проявявам
20 и затова ви тук предавам
с подробности и откровено
сплетните им одързостени,
причините, зарад които
враждували така открито.
25 Лисан-хитреецът, който знаел
редица номера, се шляел
веднъж в леса и там видял
чифлик голям, а той гъмжал
от бели гъски и гъсоци,
30 от патици и от патоци
и от кокошки и петли.
Те на Констан от Ну били —

живеел той във дом богат
като във кралския палат:
35 месо от птици и сланина,
и свински бутове, и вино,
череша, ябълки, маслини,
бадеми, праскови, смокини
там имало във изобилие.
40 Лисан до двора приближил и
видял, че той е ограден
отвсякъде със плет зелен
и че на колове от глог
крепял се този плет висок,
45 Лисан към него се насочил,
пригответил се да го прескочи,
но си помислил, че при скока
ще стресне спящата там стока,
кокошките ще се покрият
50 в къпините, а той самият
ще бъде сигурно видян
от някого. Но как Лисан
могъл да се откаже лесно
от тази толкова чудесна
55 възможност? Прималаял от глад,
към двора той протягал врат
да види вътре що ли става,
прикляквал, после се изправял
и забелязал как отвъд
60 плета кокошките кълват
на воля просени зърна.
Походил ту в една страна
покрай високия стобор,
ту в друга и съзрял отвор,
65 защото колът счупен бил.
Стопанинът бил посадил
леха със зеле и там точно
Лисан се осмелил да скочи.
Макар че той се постарал

70 да действа тихо, не можал
незабелязан да остане.
Неимоверен страх обхванал
кокошките, щом шум дочули,
и всяка, за да се притули,
75 затичала се към дома.
Петелът Шантеклер шума
не чул, защото той се бил
от двора поотдалечил
и на буницето стоял.
80 Оттам кокошките видял
как бягат, мигом след това
със гордо вдигната глава
до тях се приближил с въпроса
къде тъй тичат и защо са
85 обзети от небивал страх.
Най-прозорливата от тях,
на име Пинта (на която,
сравнени с другите, яйцата
били най-едри; тя се клела,
90 че е любимка на петела),
отвърнала с треперец глас:
„Шум силен стресна всички нас.“
„Какво видяхте?“ — „Май че диво
животно вмъкна се и живо
95 то се преметна през стобора.
Ако останехме на двора,
то щеше да ни стори зло.“
„Как? Нищо тук не би могло,
щом сте със мен, на ни една
100 от вас да причини злина.“
А Пинта рекла му тогаз:
„Кълна ти се, че лично аз
го забелязах, но, уви,
не го познах по външен вид.
105 Видях добре как то се мушва
през онзи плет и как се сгушва

сред зелето, за да ни дебне.“
„Спокойно, Пинта! Нищо теб не
грози и в пълна безопасност
110 сте всички. Нека ви е ясно,
че ни лисица, нито пор
не биха влезли в този двор.
Върнете се сега където
си бяхте и не се плашете!“
115 И без окото му да мигне,
неустрашим, петелът вдигнал
глава и с гордост подчертана
на купчината тор застанал
и след като се ококорил,
120 едното си око затворил,
а с другото решил да бди
и отговорно да следи
какво около него става.
Понеже той се престаравал
125 да пее и да бди на двора,
усетил някаква умора
и както кротко си стоял,
в миг се унесъл и заспал.
И взел сън странен да сънува^[4]
130 (ако на някого се струва,
че разни басни съчинявам,
ще кажа: който се съмнява,
могъл би да го провери
във хрониките: там дори
135 за този чуден сън говорят).
Та той насън видял как в двора
(а той добре затворен бил)
отнейде призрак се явил
и взел към него да се движи.
140 В ръката си той носел рижав
кожух, със кости цял обточен,
със него пред петела скочил
и силом той му го надянал.

Горкият Шантеклер останал
145 като ударен по главата,
започнал в ужас да се мята
и се почувствал зле, защото
кожухът бил със opakото
навън обърнат, но така,
150 че от възтясната яка
опашката му се подаде,
а пък главата му стърчала
от задната страна. В почуда
изпаднал той и се събудил,
155 тъй притеснен от тоз кожух,
че с вяра във Светия дух
започнал да се моли: „Боже,
стори така, че да не може
да ми се случи този ден
160 беда и да не падна в плен!“
Той толкоз разтревожен бил,
че тутакси се устремил
накъм кокошките, които
в момента си стояли скрити
165 под клоните на кичест храст.
Щом стигнал там, с треперещ глас
на Пинта рекъл: „Няма смисъл
да крия: толкова съм слисан,
объркан, разтревожен, плах.
170 Обзет съм от небивал страх,
че някоя граблива птица
или пък вълк, или лисица
зло може да ни причини.“
„Защо все мислиш за злини,
175 приятелю? Не подобава
на Шантеклер да се поддава
на страх. Държиш се в този случай
подобно на бълзливо куче,
което лае като бясно,
180 без камъкът да го е фраснал.

Кажу сега какво ти стана,
та смут и ужас те обхвана?“
„Какво ли? Както бях навън,
върху тора, кошмарен сън
185 и то посред бял ден сънувах.
Как, драга, да не се страхувам
и да не ти изглеждам блед?
Ще ти разкажа ред по ред
съня си... Вярвам, че ще можеш
190 добър съвет да ми предложиш.
Та чуй го: докато си спях,
животно някакво видях
с кожух възрижав във ръка,
скроен, без ножици, така,
195 че той на всекиго би станал,
и силом то ми го надяна.
Ех, Пинта, ти не си видяла
такава дреха: с чисто бяла
яка, която беше с кости
200 обшита, косъмът ѝ остър
стърчеше и ми бе възтрасна...
Тя стегна ме така ужасно,
че още щом ми я навлече,
почувствах се дотолкоз зле, че
205 в миг се измъкнах заднешката,
и забелязах, че яката
обратно извъртяна беше,
а пък опашката стърчеше
нагоре. Ето затова
210 към тебе хукнах презглава.
Та нека да не ти е чудно,
че дишането ми е трудно
и че от страх треперя цял.
Сега най-много бих желал
215 да чуя как ще изтълкуваш
това, което аз сънувах.
Какво ли то ми предвещава?

На тебе само се надявам.“
„Това, което чух, е май
220 измислица от край до край.
Но ти изпитваш притеснение
и мое свято задължение
е отговор на теб да дам.
Животното, което там
225 с кожух възрижав си видял,
дордето си дълбоко спял,
е бил Лисан — с уверен глас
отвърнала му тя тогаз. —
А тези кости, със които,
230 както твърдиш, била обшита
на рижия кожух яката,
това са зъбите в устата
на тоз хитрец. Не е ли ясно,
че грубоватата и тясна
235 яка, приятелю, това е
устата му и той желае
да вдигне борбено опашка
и с тебе своята стръв апашка
да утоли. Какво остава
240 за теб, освен да се надяваш
на Бога? Злато и сребро,
не ще ни донесат добро,
не ще ни утешат тогава,
когато смърт ни застрашава.
245 Това, че си видял насън
кожух със косъма навън,
е много лесно обяснимо.
Нали такава кожа има
Лисан: при слънце и при дъжд
250 той външно е един и същ.
Надявам се да проумяваш,
че твоят сън ни предвещава,
уви, неволи и злини.
Веднага, драги, се върни

255 *обратно — да не би оттатък
плета злосторникът да чака.“
Щом чул това ѝ обяснение,
без да изпитва опасение,
петелът рекъл: „Аз се чудя*

260 *как може да си толкоз луда,
та да твърдиш, че ако мина
сам през овощната градина,
хитрецът ще ме отвлече
веднага. Струва ми се, че*

265 *голям страхливец ме изкара...
Горко на този, който вярва
на тебе хваща! Ти какво
говориш? Чукам на дърво
и вярвам, че не би могло*

270 *да ми се случи днеска зло.“
„Дано! — отвърнала му тя. —
Сеньор, от твоята уста
във Божите уши! Склонявам,
ако сега те заблуждавам,*

275 *веднага — още този ден
да скъсаш всяка връзка с мен.“
Но Шантеклер в ответ ѝ рекъл:
„На този спор безсмислен нека
да турим точка!“ Той нехаел,*

280 *че зло голямо му вещаел
сънят, и с пълно безразличие
отишъл пак да се припича
на купчината тор и слама,
отпуснал се и пак задрямал.*

285 *Лисан все тъй нащрек стоял,
движенията му следял,
успял все пак да се стърпи,
изчаквайки го да заспи,
и с тихи стъпки след това*

290 *поел с приведена глава
към своята плячка апетитна.*

Дано петелът не отлитне,
да продължи все тъй безгрижно
да дреме, та скоропостижно
295 хитрецът с него да се справи.
Но кой ли пък ще си представи
един тъй търпелив Лисан?
В последния момент припрян
показал се, чевръсто скочил,
300 ала не му бил скокът точен
и, без да иска, той събудил
петела, който се принудил
да бяга и завчас се скрил.
Макар че бил се провалил
305 във опита си да го хване,
Лисан не искал да остане
излъган... Що ли се е трудил,
щом плячката си е събудил
и е допуснал да избяга.
310 И той си наумил веднага,
от своя неуспех засрамен,
да си послужи със измама
и на петела гръмогласно
извикал: „Нека ти е ясно,
315 мой драги Шантеклер, че аз
не те заплашвам в този час
със нищо. Радвам се дори,
че си добре и ти спори
във всичко. Много ми се иска
320 да си останем с тебе близки!“
Петелът се успокоил
и песен гърлена извил,
а пък Лисан подхванал пак:
„Ти, драги, спомняш ли си как
325 баща ти с чудния си глас
омаял беше всички нас?
В гората някой друг едва ли
могъл би днес да се похвали

с глас тъй звънлив и самобитен!
330 Как той присвиваше очите
при всеки по-висок рефрен!“
„Лисане, страх ме е, че мен
възнамеряваш да измамиш
с похвалите си към баща ми.“
335 „Не бих го сторил никои път.
Нали еднаква кръв и плът
ни свързва. Я не ме кори,
а си очите затвори
и песен дивна ми изкарай!“
340 „За жалост, нямам в тебе вяра...
Отдалечи се и тогаз
за песен ще извия глас.“
„Как може, братовчеде драг,
да се боиш? Запей все пак,
345 за да покажеш и пред мен,
че ти, и чичо Шантеклен^[5]
и аз сме от едно коляно!“
Петелът, някак си сковано,
изкукуруигвайки, надал
350 кресливи звуци... После спрял,
от страх все още обладан.
Разочарован бил Лисан
и рекъл: „Туй нима е всичко?
А колко дълго моят чичко
355 ми пееше, очи затворил,
и огласяваше простора?“
На думите му Шантеклер
се хванал и за цял концерт
той се приготвил — замижал
360 и на гласа си воля дал.
Лисан туй чакал, стиснал здраво
петела и побягнал право
към сенчестия гъсталак.
А Пинта, щом видяла как
365 Лисан съпруга ѝ отмъква,

почувствала голяма мъка
и заридала: „Колко права
бях, като те предупреждавах,
съпрузе мой! А ти, надменен,
370 за луда сметна ме и с мене
се подигра. Сега разбрах,
че луд е който няма страх
от нищо, докато в капана
не го измамниците хванат.
375 Лисан, за жалост, те отвлече
и с мене свършено е вече.“
Щом влязла в своята градина
загрижената домакиня
кокошките си да прибира,
380 видяла, че не се намират
там Пинта, Биза и Розета,
и от смущение обзета,
потърсила с тревожен вик
петела, ала в този миг
385 съгледала Лисан как тича
и как петела ѝ отвлича.
Тя от покруса примаяла
и селяните призовава
на помощ. Хукнали мнозина
390 да видят по каква причина
ги вика. Тя им рекла: „Ето,
че ми отне Лисан петлето...“
Констан упрекнал я: „Така ли,
безделнице? Та не можеш ли
395 да го настигнеш и да свариш
Лисан със нещо да удариш?“
„Не, нямах нищо под ръка,
пък и той бягаше така,
че и от два бретонски песа
400 би се спасил.“ — „Къде отнесе
петела ти?“ — „В оназ дъбрава.“
И всички, с викове, стремглаво

се втурнали Лисан да стигнат.
Такъв ужасен шум се вдигнал,
405 че търтил на лудешки бяг
Лисан и не усетил как
по задник на земята паднал.
Тогаз Констан подсвирнал ядно
на своя пес Малвоазен^[6]
410 и викнал, силно разгневен:
„Бардол, Хюмболт, Ръобур, Травер,
побързайте, че Шантеклер
е застрашен.“ Видял тогава
петелът, че опасно става
415 и рекъл на Лисан: „Сеньор,
мнозина селяни във хор
към теб отправят клетви люти.
Нима гълчавата не чу ти?
Констан така ожесточен е,
420 че хем те гони настървено,
хем ругатни по теб излива.
И ти му отвърни с такива,
че да ги помни цяла вечност!
Ако рече: «Защо отвлече
425 петела ми?», кажи тогаз:
«Че тебе ли ще питам аз?»“
На глупост всеки се поддава:
Уж за хитреца Лисан минавал,
но този път се уловил
430 във клопката и извисил
високомерния си глас:
„Че тебе ли ще питам аз?“
Щом той устата си отворил
и тези думи изговорил,
435 петелът мигом се видял
освободен и отлетял
на клон висок, а пък Лисан,
сърдит, посрамен, изигран,
с наведена глава стоял.

440 *Петелът, горд, му се присмял:
„Приятелю, какво ти стана,
на въдицата как се хвана?
Нали минаваш за хитрец?“
Тогаз пладнешкият крадец*
445 *отвърнал му, от гняв обзет:
„От Господа да е проклет
езикът, който туй изрече,
и звук да не отрони вече!“
А пък петелът пак подхванал:*
450 *„Дано навеки сляп остана,
ако за сън очи притворя,
щом знам, че може да ми сторят
злина и щом ми се налага
от злото бързо да избягам!*
455 *Лисане, братовчедо злобен,
ти си измамник безподобен.
Махни се! Пусто-опустяло
роднинството ни! Ти си цяло
нещастие за всички нас.*
460 *Ако се застоиш, завчас
кожухът ти ще е съдран!“
Но на брътвежа му Лисан
не отговорил... Както бил
ужасно гладен, той решил*
465 *храна и завет да подири.*

[1] Ст. 8: Лашевр — предполагаем автор на роман за Тристан и Изолда, който не е достигнал до нас. ↑

[2] Ст. 11: Очевидно става дума за героя от романа на Кретиен дьо Троя *Ивен рицаря с лъва* (изд. „Изток-Запад“, 2013). ↑

[3] Ст. 17: В пролога на рицарския роман авторът обичайно легитимира своето начинание с пропуски или неточности, допуснати от неговите предходници. Същия мотив срещаме в началото на „Лисан на съд“. Прологът на бранш II е художествена условност, доколкото в

разказите, включени в него, враждата между Лисан и Изангрен остава на заден план. ↑

[4] Ст. 129: Съновидението е често срещан мотив в епопеята и в романа. С него авторите постигат главно две повествователни цели: анонс на бъдещи събития и тълкуване на минали случки. И в двата случая обаче съновидението е забулено в неяснота. Така анонсът и интерпретацията не отслабват интереса на публиката, напротив, имат интригуващо въздействие. Подобна роля изпълнява и сънят на Шантеклер: да предсказва иносказателно. ↑

[5] Ст. 346: Чичо Шантеклен — от chante (пее) и clin d’œil (намигване, примижаване). ↑

[6] Ст. 409: Малвоазен — от mal (лош) и voisin (съсед). ↑

ЛИСАН И СИНИГЕРЪТ

Поел през ниви и баури,
без да обръща взор назад,
измъчван от неистов яд,
че номер му е изиграл
470 петелът. Както си вървял,
синигер край хралупест бук
съзрял — яйца си снесла тук
наскоро птицата грижлива.
Лисан я поздравил учтиво,
475 а след това додал: „Слезни
да те целуна“ — „Я млъкни,
Лисане — каза му тя. —
Не вярвам в твоята доброта:
ти толкоз птици и сърни
480 измами, че от теб страни
като от огън всичко живо.
Държиш се толкоз нечестиво,
а искаш да ти хващат вяра.
Кой дявол те дотам докара?“
485 Лисан отвърнал й: „Госпожо,
не проумявам как тъй може
сега да се съмняваш в мен?
Нали на твоя син рожден
съм кръстник! Искам да добавя,
490 че кралят всички нас застава
в мир да живеем ^[1]занапред,
и всеки е поел обет
да спазва кралското решение.
Народът с удовлетворение
495 посрещна тази мярка строга,
защото страдал е премного
от крамоли и препирни,

и от убийствени войни.
В мир трябва да живеят всички.“

500 Съобразителната птичка
му рекла: „Потърси, Лисане,
друг някой, който да се хване
в коварните ти подли мрежи.
Прозирам твоите кроежи
505 и няма нивга да ти дам
целувка.“ — „Чуй все пак, мадам —
опитал да я уговори
хитрецът. — Аз ще си затворя
очите и едва тогава
510 ще те целуна.“ — „Е, тъй става...
Добре, затваряй си очите!“
Изпеченият изкусител
предоверил се и тозчас
очи затворил. Тя тогаз
515 не само че не му дарила
целувка, ами му натрила
със мъх зелен и със листа
мустаците. А той с уста
да я захапне се опитал,
520 но само с мъх между зъбите
останал и се сопнал гневен:
„Говореше ми ти одева
за мир, а всъщност се оказва,
че не желаеш да го спазваш.
525 Тъй ме нападна, че изтръпнах,
ала добре, че се отдръпнах.
Изглежда, че не е успял
добронамереният крал
навред да въдвори мир траен.“
530 Лисан държал да изиграе
синигера и казал: „Драга,
ти май засегна се веднага...
Аз просто на шега го сторих —
целях да проверя по-скоро

535 дали ти е голям страхът.
Заричам се за сетен път
очи смирено да затворя. “
„Добре де, няма с теб да споря.“
Тогава кралят на лъжците
540 пак позатворил си очите.
Синигерът се приближил
до него, но не се решил
муцуната му да докосне.
В тоз миг Лисан мълниеносно
545 отново хищна паст разтворил,
но неуспехът се повторил.
„Лисане, как ще обясниш,
че с мен тъй подло се държиш?
Ако повярвам в теб, на клада
550 да изгоря, да ида в ада!“ —
му рекъл той. Лисан подел:
„Ако го сторих, то бе с цел
да видя колко те е страх,
а пък в действителност не бях
555 към тебе никак злонамерен.
Не съм бил нивга лицемерен
и в случай че сега склониш,
самичък ще се увериш.
Тоз път най-важен е, защото
560 е в името и на доброто,
и на божествената благост.
Е, хайде, съгласи се, драга,
поне зарад сина си — той
нали е и кръщелник мой.
565 Чуй как омайващо чирика
там на онази трепетлика
и нека да се спогодим:
нали е всеки грях простим,
ако се грешникът покае...“
570 Но той, долавяйки каква е
целта му, мигом отлетял.

Тогава точно се задал
отряд от най-добри ловци,
изкусни, опитни стрелци,
575 със кучета и със прислуга.
Лисан не можел нищо друго
да стори — трябвало да бяга.
От роговете ек веднага
се чул, а птичката от бука
580 му казала: „Лисане, тука
постой, щом казваш, че в страната
ще има мир от днес нататък.“
Лисан не ѝ се доверил,
побягнал, после се извил
585 и казал ѝ: „Мир се подписа,
мадам, и знам добре какви са
условията му. Но явно
мирът се нарушава главно
от младите. Невръстни бяха,
590 затуй не ги тях призоваха
бащите им, за да признаят
тоз пакт, и затова все лаят
и клаузите нарушават.“
„Защо тъй странно разсъждаваш?
595 Безпочвено не ги вини!
Добре, ела ме целуни,
щом толкоз много ти се иска!“
„Не, времето ми ме притиска...
Пък и съпругът ти прие
600 тоз пакт и в него се закле...
Не искам свади и раздори.“
Така Лисан ѝ отговорил
и се измъкнал тичешката.
Един монах откъм гората
605 тогава тъкмо се задал
и здраво на каиш държал
две кучета. Но в този миг
разнесъл се гръмовен вик:

610 „Пусни тез кучета веднага
подир Лисан, че ще избяга!“
Лисан видял пределно ясно,
че в положение опасно
се е оказал: някой с ножа
ще смъкне неговата кожа.
615 Той сметнал, че ще се наложи
тозчас ход хитър да приложи
и да надмогне своя страх.
От приближилия монах
не можел да избяга вече,
620 за да се скрие надалече
из нивите или в гората.
Щом зърнал го, веднага братът
към него хукнал и извикал:
„Не ще се отървеш, мръсноко!“
625 „Сеньор, недейте ме обижда!
По облеклото ви се вижда
безспорно, че принадлежите
към братството, а се държите
тъй лошо. Ако двете псета,
630 от озлобление обзети,
във мене впият си зъбите,
ако ме силом задържите,
сеньор, то знайте, че тогаз
грехът ще падне върху вас.
635 Кажете ми какво ви пречи,
че с тези кучета понечих
да се надбягвам при облог
тъй съблазнително висок?“
Монахът му се доверил,
640 благословил го и решил
по път обратен да поеме.
Лисан не щял да губи време,
на своя пъргав кон препуснал,
във тясна долина се спуснал
645 и със страхотна бързина

преминал китна равнина.
След него тропотът не спирал,
но той безспирно галопирал,
пресякъл ловко ров широк,
650 а после със гигантски скок
се мушнал в храстите зелени.
След кучетата настървени
стремглаво хукнали ловците,
но му изгубили следите;
655 а пък Лисан небивал страх
изпитвал винаги от тях.
Той бил ужасно уморен,
защото яздил бил цял ден,
пък и със птиците, за жалост,
660 не му и тоз път провървяло,
но по-спокоен бил, защото
все пак се отървал от злото.
Ала ядът не му преминал
и не преставал да проклина
665 заклетите си врагове.

[1] Ст. 491: Вж. бел. към ст. 265 от «Лисан на съд». ↑

ЛИСАН И КОТАРАКЪТ ТИБЕР

В миг той съгледал как снове
Тибер, но сам-самин, без свита:
с душа безбурна и честита
бил котаракът, нямал грижи
670 и щом приятеля си рижав
видял, приветствал го учтиво.
Лисан отвърнал заядливо:
„Тибер, защо пред мен стоиш?
Я се пръждосвай! Току-виж,
675 че здраво съм те напердашил.“
Тибер ужасно се уплашил,
щом тъй ядосан го видял,
но своя страх преодолял
и рекъл: „Друже, съжалявам,
680 ако със нещо ти додявам.“
Лисан бил много изгладнял
и ред провали преживял,
затуй си казал, че сега
не е хич време за кавга.
685 Макар и с побелял мустак,
Тибер бил доста як все пак:
тъй остри му били зъбите,
тъй дълги ноктите, с които
щял всекиго да одере,
690 ако случайно разбере,
че другият му мисли зло.
Във случая не би могло
Лисан, със своите тежки рани
и с крайниците си издрани,
695 да се надява, че ще може
с бой над Тибер да се наложи,
и поради това решил

да е внимателен и мил.
„Тибер — подел Лисан, — тѣй стана,
700 че яростна война захванах
със Изангрен. Засегнат бях
от него и затуй събрах,
войска, за да му отмъсти.
Сега си мисля, че и ти
705 могъл би в идната война
да вземеш моята страна.
Предлагам ти да те наема
да ми сътрудничиш по време
на схватките ми с Изангрен.“
710 Тибер бил явно възхитен
от неговото предложение
и рекъл: „Мое задължение
е да ти бъда вечно предан
и непрекъснато ще гледам
715 с вълка юначно да се бия
и даже сам да го надвия,
защото и на мене той
е причинил злини безброй.“
Лисан лукавства много знаел
720 и тѣй добре Тибер ласкаел,
че съумял да го спечели,
и те във вярност се заклели.
Ала под доброта привидна
той криел своята ехидна
725 природа: всъщност го презирал
и разни начини намирал
да го подлъже... Те поели
по тесен път, ала се спрели
след малко, тѣй като Лисан
730 видял пред себе си капан
и в първия момент бил сепнат:
на пътя им дебел дъб цепнат
от някого заложен бил.
Лисан го заобиколил,

735 а после на Тибер подметнал:
„Приятелю, аз бих те сметнал
за пръв юнак във този свят,
ако на своя кон хвъркат
в миг хей дотам ти прелетиш,
740 за да докажеш, че държиш
на себе си, че с ловкостта си
ще защитиш с успех честта си?“
От думите му превъзбуден,
Тибер почувствал се принуден
745 това безумие да стори
и силно коня си пришпорил,
ала когато приближил
до клопката, се усъмнил
в Лисановото намерение,
750 направил леко отклонение
и не попаднал във капана.
Лисан надхитрен пак останал
и рекъл: „Явно не внимаваш,
щом конят ти встрани минава.
755 Напълно ме разочарова!
Тибер, опитай се отново
и влагай максимум старание.“
„Но как?“ — „Със повече внимание,
за да не се встрани насочиш!“
760 Но този път Тибер прескочил
капана и Лисан разбрал,
че и сега не е можал
един котак да надхитри.
Но как пък да се примири
765 със този тъй нелеп провал?
И без да е преодолял
яда си, пред Тибер застанал
и рекъл: „Я, какво му стана
на твоя кон? Та той, уви,
770 не може в пътя да върви.
И пукната пара едва ли

за тази кранта биха дали.“
Тибер отхвърлил с възмущение
Лисановото обвинение,
775 че срамно се е провалил,
и опитите подновил.
Отнейде в този миг се взели
две кучета и щом видели
Лисан, те тъй се озлобили,
780 че лай надали с всички сили,
и двамата, освен чрез бяг,
не виждали изобщо как
сами ще се спасят от тях.
Обхванати от силен страх,
785 Лисан с Тибер един във друг
се сблъскали, но точно тук
бил сложен страшният капан.
Веднага го съзрял Лисан,
встрани да мине той понечил,
790 Тибер пред него се изпречил,
а после с лявата ръка
в гърдите блъснал го така,
че десният му крак се хванал
във клопката и там останал.
795 Така хем се Тибер избавил,
хем на Лисан да „се прослави“
помогнал: удари безброй
по своя гръб получил той.
Тибер избягал след това,
800 ала извъръщайки глава,
извикал: „Аз си заминавам.
За тебе друго не остава
освен сам тука да прекараш
нощта и все да си повтаряш,
805 че и най-хитрата лисана
попада често във капана,
че хитрост с хитрост се надхитря.
Сега на воля аз ще скитам,

а ти приклещен ще се мяташ,
810 щом мен за вчерашен ме смяташ.“
В туй време кучетата зли
при клетия Лисан дошли
и на хитреца негодяй
нахвърлили се с гневен лай.
815 Подир тях селянин пристигнал,
секирата си остра вдигнал
и с нея тъй замахнал, че
без малко щял да отсече
от раз главата на злодея,
820 но вместо да улучи нея,
разцепил дънера съвсем
и лапата си без проблем
Лисан издърпал облекчен.
Макар че тежко бил ранен,
825 крака си той освободил
и тъй от гибел се спасил.
Но как на воля да се радва
в момент, когато с остра брадва
от селянина той бил погнат?
830 В тоз миг могли да му помогнат
краката му — на тях разчитал,
защото чувал как сърдито
след него кучетата лаят.
Едва когато стигнал в края
835 на гъстата гора, разбрал,
че вече се е отървал:
защото кучетата зли
тъй капнали, че не могли
да го настигнат. Грохнал бил
840 Лисан, обаче продължил
да бяга със кървяща рана,
с душа, от ужас обладана,
ала доволен, че селякът
главата му не е отсякъл.

ЛИСАН И ГАРВАНЪТ ТИЕСЛЕН

845 Лисан между два хълма слязъл
и в равнината забелязал
край бисерна река към чуден
и видимо съвсем безлюден.
Там бук с корона разклонена
850 растял посред трева зелена,
под него легнал си Лисан
и се почувствал като в хан:
била тъй силна радостта му,
че искал дълго време само
855 там да стои, ала да има
храна от някъде да взима.
Тогава тъкмо Тиеслен,
понеже, клетият, цял ден
гладувал, бързо от гората
860 излязъл, махайки с крилата,
застанал на един стобор
и зърнал в стихналия двор
парчета сирене, които
от селянката на открито
865 да съхнат сложени били.
Доцяло му се и нали
бил гладен, стрелнал се нататък.
А тъкмо в този миг жената
за малко влязла в своя дом.
870 Той взел едно парче, но щом
да вземе второ се наканил,
дочул язвителни закани
от домакинята, която
излязла от дома, когато
875 към сиренето той посягал.
„Крадецо, махай се веднага!“ —

извикала му тя сърдито.
А той отвърнал шеговито,
отлитайки: „За мене, бабо,
880 туй викане е твърде слабо.
Щом млякото не се покрива,
тогава котки го изпиват.
Не, няма да ти дам парчето.
Та аз треперех цял, дордето
885 то дразнеше ми апетита!
За другите се погрижи ти!
Живота си рискувах аз
за него. След като у нас
се върна, най-спокойно там
890 припечено ще го изям.
Ти вкъщи си се прибери,
за мене грижа не бери!“
Той моментално отлетял
и на едно дърво се спрял,
895 а тъкмо там Лисан се бил
съвсем наскоро подслонил —
като че са си дали среща.
Ужасен глад Лисан усещал,
а пък в туй време Тиеслен,
900 държал си плячката блажен,
с клюн лакомо я закълвал,
ала за жалост изтървал
парче от нея на земята —
на гладния Лисан в краката.
905 Хитрецьт в клоните се взрял
и мигом Тиеслен познал:
с краката си на клонка близка
парчето сирене той стискал.
Лисан, поклащайки глава,
910 подбрал най-ласкави слова
и с дружелюбен, мамещ глас
попитал: „Теб ли виждам аз?
Кога в клонака долетя ти,

приятелю? Мир на баща ти —
915 на чудния певец Рохар!
Излъчваше той толкоз чар,
че цяла Франция и днес
отдава му висока чест.
И ти, когато малък беше,
920 омайни песнички редеше —
нали си лика и прилика
с баща си. Я изтананикай,
певецо, нещичко за мен.“
Тъй поласкан бил Тиеслен,
925 че радостта си не сдържал
и мигновено вик надал.
Лисан го поощрил: „Чудесно!
Ти ще напреднеш много лесно,
че теб високата октава
930 не те изобищо затруднява.
Защо не се опиташ пак?“
Разнесъл се пронизващ грак,
Лисан туй чакал и подхванал
хвалбите си: „По-чист е станал
935 напевният ти благ гласеж.
А спреш ли ядки да ядеш,
не ще се в този свят намери
певец друг с тебе да се мери.
Защо, сеньор, и трети път
940 да ти не проехти гласът?“
Щом гарванът тез думи чул,
така гърдите си надул,
че даже не усетил как
отпуснал десния си крак
945 и сиренето бързешката
намерило се пред краката
на изгладнелия Лисан —
като подарък възжелан.
Но той решил да се покаже
950 съобразителен и даже

не го докоснал — искал в плен
самия гарван Тиеслен
да хване. Дяволито смигнал
и куция си крак привдигнал
955 тъй, че да може Тиеслен
да види, че е наранен,
и почнал да се вайка горко:
„О, Господи, да знаеш колко
злочастен съм! Дали е свише
960 теглото ми? Ах, как мирише
парчето! Зная, че е вредно
за раните ми и е редно
да го избягвам. Тиеслен,
бъди добър, слезни при мен
965 да ме избавиш от злината.
Не бих ти искал добрината,
не бих те молил, ако днес
не се усещах тъй злочест,
ако не бях в крака ранен
970 в нелепа клопка онзи ден.
Принуден съм известно време
пластир да слагам и да вземам
илачи, за да оздравея.
Ах, докога сълзи ще лея?“
975 От думите му Тиеслен
съвсем бил вече убеден,
че страда, от дървото слязъл,
но в същия момент си казал,
че може скъпо да му струва
980 туй слизане и се страхувал
до него да се приближи.
Но с цел да го окуражи,
Лисан му рекъл: „Драги мой,
ела по-близичко, не стой
985 от мене толкова далече.
Тъй тежко съм ранен, че вече
злина не мога ти направи.“

И моментално се изправил,
готов да сграбчи Тиеслен.
990 Така бил гарванът пленен
от думите, които казал
хитреца, че не забелязал
как той към него се насочил.
Добре, че овреме отскочил
995 странично гарванът злочест,
та лакомникът само шест
пера успял да му изтръгне.
А Тиеслен, преди да тръгне
унил, обезверен оттам,
1000 помислил си: „Изглежда сам
съм си виновен: бях нехаен
и този негодяй потаен
отскубна ми пет-шест пера.
Дано Съдбата е добра
1005 и справедлива, та той в ада
да изгори или на клада!“
Понечил да се оправдава
Лисан, но Тиеслен оставал
все тъй ядосан, разгневен
1010 и рекъл: „Ето ти от мен
туй сирене: ти го изкара
с лукавство... Аз ти хванах вярата
и като истински глупак
постъпих, като гледах как
1015 куцукаш. В мен си е вината.“
Лисан на упрека не смятал
да отговаря: все пак бил
доволен, че се е сдобил
със сирене, и го изял.
1020 А после с радост си признал:
„С такава хубава храна
все още в никоя страна
не съм тъй щедро угощаван.“
И сякаш сам се убеждавал,

1025 *че тя била като мехлем
за раната му. Той съвсем
добре се чувствал и решил
да тръгва. Бързо изкачил
един наклон по стръмен път,
1030 след туй поел по горски рът,
обрасъл с толкоз хресталак,
че сам не забелязал как
от пътя си се отклонил.*

ЛИСАН И ВЪЛЧИЦАТА

Лисан обаче продължил
1035 през гъсталаците напред
и стигнал до висок жив плет,
зад който пещера дълбока
се криела. (Кавга жестока
Лисан там имал с Изангрен,
1040 когато бил вълкът џанен
за главен конетабъл в двора).
Щом доближил се до отвора,
Лисан озадачен се спрял:
дали в таз дупка някой крал
1045 е скрил съкровище прескъпо?
Той предпазливо запристъпял
навътре и се озовал
в голяма зала. Там живял
като във безопасен стан
1050 вълкът с вълчицата Херсан
и с четири вълчета мили,
които се били родили
току-що и Херсан редовно
по ред ги кърмела грижовно.
1055 Тя вдигнала в туй време взор
към осветения отвор
и изненадана видяла,
че светлина била огряла
дома им... Кой ли гост е влязъл
1060 и без да бъде забелязан,
там вмъкнал се е бързешката
и е застанал зад вратата?
Все пак вълчицата Херсан
познала рижия Лисан
1065 по козината и през смях

му рекла: „Вече те видях,
Лисане. Но защо си там?“
Хем щял да стане той за срам,
хем бил от смъртен страх смразен:
1070 нали мъжът ѝ Изангрен
омраза спрямо него хранел.
„През козината ти, Лисане —
подела пак Херсан, — прозира
коварството ти. Не разбирам
1075 защо във теб поне веднъж
не зърнах аз галантен мъж.“
Той превъзмогнал своя страх
и рекъл: „Явно, че не бях
към теб внимателен и мил,
1080 приятелко. Бог ме убил,
ако те мразя! Многократно
бих идвал с чувство най-приятно
при теб. Но твоят мъж, вълкът,
безспир ме дебне всеки път,
1085 когато покрай вас минавам.
Повярвай, че недоумявам
какво във моето държание
го дразни. Всяко наказание
приел бих, щом съм аз виновен.
1090 Той мисли, че от плам любовен
по теб изгарям, и твърди
навред, че ще възнагради
богато който ме очерни
със клюки, с клевети неверни.
1095 Какво по-долно и по-срамно
за мен, ако към теб измамно
постъпвам?“ В своя яд Херсан
обърнала се към Лисан:
„Нима така ни злепоставят?
1100 Как безнаказан ще оставя
сплетника? Редно би било,
при все че му не мисля зло,

съпругът ми за този случай
възмездие да си получи.
1105 Обичай ме от днес нататък,
отворена ми е вратата
за теб, Лисане, лете, зиме.
Ела при мене, целуни ме
и колкото си щеш тук стой.
1110 Сама съм днес и няма кой
да ни упрекне в прегрешение.“
От сладостно опиянение
обзет, той явно тържествувал,
най-пламенно я разцелувал
1115 и кълката си тя тозчас
повдигнала и с луда страст
те се отдали на наслада.
Но можел да ги изненада
вълкът... Лисан при тази мисъл
1120 неимоверно се сащисал,
решил се да я изостави,
ала преди да се отпрати
на път, взор на децата спрял
и върху тях се изпикал,
1125 храната лакомо излапал,
а после с дясната си лапа
навън изхвърлил зимнината
и от леглото на земята
вълчетата със гняв изтикал,
1130 като безумец се развикал
и копелета ги наричал.
Изпаднал в ярост тиранична,
не се той вече опасявал
от никого и се надявал
1135 все пак, че неговата мила
Херсан не би си позволила
до го изложи... Но обзета
от жал, над своите вълчета
Херсан в туй време се навела

1140 и с глас съчувствен се заела
да ги теши: „Не се сърдете,
деца, и спрете да ревете.
Нали от вас за този случай
баща ви няма да научи!“

1145 „Но как така? Та кой не би
се възмутил? Лисан ни би!
Как можем от баща си ние
най-смъртния си враг да крием?
А с него ти изневери

1150 на татко и опозори
семейството ни. С вяра в Бога
надяваме се, че най-строго
ще бъде тоз злодей наказан.“
Лисан ги чул с каква омраза

1155 я укоряват и веднага
от жилището им избягал,
лукаво клатейки глава.
Известно време след това
вълкът до своята бърлога

1160 се приближил — до изнемога
бил гонил дивеч надалече
и с тежкия си улов вече
пристигнал морен в своя дом.
А бедните вълчета, щом

1165 видели го, надали вик:
„Ах, мили татко, тоз мръсник
Лисан ни подреди така:
той върху нас се изпика
и копелета ни нарече,

1170 след туй клеветникът изпечен
теб рогоносец назова те.
Нали ще го накажеш, тате?“
След тези думи Изангрен
се разтреперил, разгневен

1175 от туй, че неговата мила
съпруга му изневерила...

Без малко да загуби свят.
А после викнал с режещ глас:
„Херсан, мръснице долнопробна,
1180 пачавро, курво безподобна,
нима за теб се трепя тук,
за да те яхне някой друг?
Лисан децата обругал,
а ти с развратния нахал
1185 позорно сложи ми рога.
Заклевам се, че отсега
ти вече няма с мен да спиш,
ако не се съобразиш
с това, което ти наложи.“
1190 Херсан разбрала, че ще може
с престорено покорство само
да обуздае яростта му,
и рекла: „Ах, сеньор, бъдете
по-сдържан и не ме корете
1195 неоснователно. Аз мога
пред вас, пред краля и пред Бога
невинността си да докажа.
Чрез клетва бих приела даже
да бъда жива изгорена
1200 и на бесило окачена,
ако изляза аз виновна.
Изказвам своята готовност
да изпълнявам най-смирено
каквото бъде наредено
1205 от вас, съпруже скъп и мил.“
Вълкът гнева си укротил
с надеждата, че и Херсан
ще дебне хитрия Лисан
и ако случай се представи,
1210 със него тя ще се разправи.
Все пак съпругът се надявал,
че негодият ще внимава
и няма пакости да прави.

Той знаел как да го застави,
1215 дори и силом, занаяпред
да спазва и закон, и ред.
Така и двамата се врекли
Лисан да дебнат... Не изтекли
от тази случка и шест дена,
1220 и край градина, оградена
с плет, злополука преживял
Лисан, но все пак оцелял.
В деня, когато зарзаватът
обран бил вече и стъблата
1225 на купчина били събрани,
в стремежа си да се нахрани,
понеже дълго бил гладувал,
Лисан навред се разтършувал.
Тъй станало, че в този ден
1230 оттам минавал Изангрен,
той във градината се взрял
и тутакси Лисан видял:
тъй, след като път дълъг бил,
тук той най-после го открил.
1235 Извикал му, но щом го чул,
Лисан си на петите плюл
и хукнал като луд да бяга.
Херсан и Изангрен веднага
подир беглеца полетели,
1240 но да го стигнат не успели.
Вълкът премного изостанал,
понеже по непряк път хванал,
а пък Лисан се изхитрил
и по пресечка пряка свил.
1245 В стремежа си да го догони,
през бурени и сухи клони
след него тичала Херсан,
Обзетият от страх Лисан
пришпорил лудо своя кон,
1250 до своя сигурен заслон

в Малкръо^[1] той бързо се добрал,
назад погледнал и видял
Херсан, но в своето прикритие
той страх от нея не изпитвал.
1255 Та тъй дошъл мигът, когато
тя прекалено глуповато
постъпила: така търчала,
че във бърлогата му цяла
потънала. Лисан тогава
1260 решил да се позабавлява
с вълчицата — да я налегне,
без страх, че тя ще му убегне.
Херсан се чувствала ужасно
в лисичата бърлога тясна,
1265 а върху нея при това
Лисан тежал като товар.
Но на какво ли да разчита?
Решила да държи подвита
отзад опашката си сива,
1270 та двете дупки да си скрива.
Лисан обаче зъби впил
в опашката и я извил
нагоре, след това я яхнал,
от удоволствие чак ахнал
1275 и се развихрил като луд —
наслада трудна, сладък труд.
Взел после да я клати бавно
и тя със задоволство явно
в един момент му рекла: „Мили,
1280 ти май ме леко изнасили“.
а той във отговор така
раздрусал нейните крака,
че и заслонът потреперил,
а после в нея поглед вперил
1285 ѝ казал: „Ти ли бе твърдяла,
че уж не би ми се отдала?
Видя какво току-що стана

и аз не мисля да престана.
Десетки пъти ще го сторя,
1290 все за това ще ти говоря
и няма да е в мен вината,
щом вириш си сама краката.“
И продължили с порив нов
да правят двамата любов.
1295 Но във сублимния момент
отнейде цъфнал Изангрен
и гръмогласно се заканил:
„Лисане, ето че ви хванах
и двамата във изневяра.
1300 Такъв позор ми ти докара,
че се кълна във вси светии
за всички твои срамотии
заслужено да си платиш.“
„Защо се толкова гневиш,
1305 сир Изангрен? — подел Лисан
с тон на измамник обигран. —
Та аз направих ти услуга.
Ела виж своята съпруга
как се заклеци в дупка тясна.
1310 Достатъчно бе да я тласна,
за да излезе. Мили Боже,
кълна се, че това не може
да е простъпка. Ще изтъкна,
че нито гащите ѝ смъкнах,
1315 ни пък полите ѝ повдигнах.
Доколкото ми спомен стига,
те уверявам, че до днес
на вашата семейна чест
не съм посегнал ни веднъж.
1320 Говоря като мъж на мъж
и клетва съм готов да сторя
пред вашите най-близки хора.“
„Мръснико, клетва ли? Най-сетне
млъкни! Не можеш да ме метнеш!

1325 Не е ли по-добре да спреш
с престорения твой брътвеж!
За мене си пределно ясен.“
Лисан додал: „Не съм съгласен
със вас, сеньор. Нима ще спорим,
1330 че би могло да се говори
по-кратко. Аз не съм лъжец.“
„Ала и аз не съм слепец!
Ти знаеш ли страна, където
изтласкват точно туй, което
1335 стараят се да привлекат? —
ядосан рекъл му вълкът. —
Нали видях, че ти привидно
изтласкваше Херсан.“ Ехидно
Лисан отвърнал му: „Сеньор,
1340 нали когато си на зор,
ако със сила не успяваш
несгодите да надделяваш,
използваш хитрина. Херсан
заклещи се като в капан:
1345 хем тя е доста угоена,
хем дупката е тъй стеснена,
че с теглене, за жалост, аз
не смогнах, и реших тогаз
със бутане да се оправя —
1350 не можех тъй да я оставя.
Бърлогата се тук стеснява,
но вътре по-широка става
и аз в последната минута
успях все пак да я избутам.
1355 Ако не идваш за кавга,
ще ми повярваш... Ей сега
ще чуеш ти и от самата
вълчица как стоят нещата.
Нали не ще те тя излъже...“
1360 И във бърлогата си бърже
Лисан се вмъкнал... Изангрен

почувствал се опозорен,
но можел ли с Лисан да спори.
По-важно нещо щял да стори:
1365 от дупката да извлече
Херсан. Той тъй я дръпнал, че
неистово я заболяло.
На Изангрэн му се видяло,
че дупката е твърде тясна,
1370 и почнал някак съучастно
(нали бил пъргав, работлив,
а не отпуснат и ленив)
отвътре да я разширява:
земята с нокти разкопавал,
1375 пръста навън избутвал с крак
и с ноктите си ровел пак.
Та как след този труд сърцат
да не постигне резултат:
изхвърлил доста много пръст,
1380 след туй изправил се в цял ръст
пред дяволската теснина,
където клетата жена,
уж по една случайност зла,
все тъй заклещена била.
1385 Със своята сила прословута
той теглил, блъскал, дърпал, бутал
напред, назад, надясно, вляво...
Херсан била с опашка здрава,
ала все още там стояла,
1390 макар мъжът ѝ до премала
да теглел... Изангрэн със мъка
успял най-сетне да измъкне
заклещилата се Херсан.
В туй време в дупката Лисан
1395 се сврлял, вълкът му гръб обърнал
и в своя собствен дом се върнал.

[1] Ст. 1251: Малкръо — от mal sreux (лоша кухня). Наименованието на леговището на Лисан е синоним на по-разпространеното Мопертюи (лоша дупка). В този, на пръв поглед незначителен детайл, долавяме естетиката на разказите от цикъла на Лисан: да възпроизвеждат под формата на варианти едни и същи места на действие, а в крайна сметка и аналогична повествователна схема. ↑

БРАНШ III^[1]

[1] Трите разказа от този бранш са писани в 1178 г. Те утвърждават образа на тържествуващия измамник Лисан. Всички негови начинания завършват с успех. Анонимните автори заимстват мотиви и епизоди от латинската поема *Ysengrimus*, дело на някой си Нивар от Гент (1148 г.). Иронията по адрес на монашеските ордени, характерна за *Ysengrimus*, тук прераства в злъчна сатира. Друг сюжетен източник са фолклорни разкази: Лисан се преструва на мъртъв, за да се добере до каруцата с риба; вълкът, подведен от Лисан, лови риба с опаката си, която замръзва в ледената вода. Т. нар. странстващи мотиви са умело вградени във фабулата на конкретните разкази. ↑

**ЛИСАН И ЗМИОРКИТЕ. ТОНСУРАТА НА
ИЗАНГРЕН. РИБОЛОВ С ОПАШКА**

ЛИСАН И ЗМИОРКИТЕ

Това се случило, когато
отлита есента богата
и зимата настъпва вече.
На глад нечуван бил обречен
5 Лисан — в дома му ни следа
от зимнина. Каква беда!
Той нямал нищо да яде,
а камо ли пък да даде
на някой друг да се засити.
10 Наложило му се да скита
по равнини и по баири
прехрана някаква да дири.
По път тресавище видял,
преминал го и се поспрял
15 за малко край една река,
снишил се до брега така,
че трудно друг би го открил,
тук-там подушил и решил
да легне край един жив плет,
20 надявайки се, че късмет
там тъкмо чака го... И ето,
че се задал откъм морето
кон със каруца — с цял товар
от риба: херинга, омар,
25 змиорка, паламуд, минога,
калкан, сафрид и още много
подобни — дребни и големи.
Рибари по петляно време
били я с мрежи наловили,
30 а пък търговци се снабдили
от тях със тая ценна стока.
Лисан, загледан в таз посока,

видял, че конската кола
била на хвърлей на стрела
35 от него, затова ударил
напряко, за да изпревари
търговците, и много бърже
намислил как да ги излъже.
Та чуите точно как пресметнал
40 той всеки ход и как ги метнал.
Лисан спрял точно по средата
на пътя, легнал сред тревата,
краката си напред прострял,
задълго своя дъх сдържал,
45 озъбил се, очи притворил
и на мъртвец се той престорил.
Как тъй допуснал би провал
той, който смятан бил за крал
на шмекерите и лъжците!
50 Та този ментърджия хитър,
без да помръдне, си лежал,
досущ като че бил умрял.
Търговците трупа съзрели,
каруцата си мигом спрели,
55 единият глава навел
над него, за мъртвец го взел
и на съдружника си казал:
„Това май на лисица мяза
или пък на овчарско куче.“
60 „Лисица е... Пак ни се случи
късмет нечакан. Кучи сине,
внимавай да не ни отмине!“ —
отвърнал другият. „Веднага
я хващай, че ще ни избяга!“
65 Те над трупа се пак навели,
побутнали го и видели,
че нито диша, нито шава.
И почнали да изчисляват
каква печалба ще изкарат,

70 ако отидат на пазара
да продадат таз скъпа кожа.
„Най-малко три су“ — предположил
единият от тях. „О, не!
Как три су? Четири поне.
75 Каква красива гуша има!“
И тутакси Лисан те взимат,
отзад в каруцата го мятат
и продължават да пресмятат
цената. „Щом се приберем,
80 кожуха му ще съдерем“ —
заканил се един от тях.
Лисан добре ги чул, но страх
не чувствал той... Те предполагат,
но Господ само разполага.
85 В цял ръст хитреецът се изпънал
върху кошове с риба пълни,
със зъбите си той отворил
един от тях и ококорил
очи пред чудната картина:
90 там херинги над трийсетина
видял — храна намерил бол...
И без подправки, и без сол
по царски той се нагостил.
В един друг кош Лисан открил
95 три върви със змиорки тлъсти,
нанизани съвсем нагъсто.
И без изобщо да се мае,
тозчас намерил му колая:
една навил на своя врат,
100 праметнал другите отзад
върху гърба си, па си казал:
„Дотук — добре. Но как да сляза?
Височината е голяма,
а пък стъпало явно няма.“
105 Внимателно погледнал вдясно
да види да не е опасно

да скочи, лапите напред
протегнал и като атлет
със плячката се приземил
110 и на мъжете заявил:
„Тоз лов богат за мен остава,
пък Господ здраве да ви дава —
да ви е то за утешение.“
Търговците, от изумление
115 обзети, почнали да викат:
„Ах, ти, Лисане, ах, гладнико!“
Подгонили го през шубрака,
но той се скрил във гъсталака
и те си рекли с примирение:
120 „Избяга ни, за съжаление.
Защо ли му се доверихме,
защо наивност проявихме,
та той змиорките отне ни?
Нима от разум сме лишени,
125 в главите ни мухи ли има,
та загуба неизмерима
понесохме от тоз изедник?
Дано му в гърлото заседнат
змиорките, дано без време
130 да пукне! Дявол да го вземе!“
А той надменно отговорил:
„Не бих със вас, сеньори, спорил,
осъждайте ме както щете.
Каквото и да ми речете,
135 на гневното ви заклинание
ще отговоря със мълчание.“
Те пак решили да го погнат,
търчали цял ден, без да смогнат
да го настигнат. Той летял
140 на бързия си кон и спрял
във своята обител чак.
А двамата търговци пак
поели тягостно на път,

не спирайки да се корят.
145 Без дъх от яд и от умора
останали, но що да сторят?
В безбройни трудности кален,
Лисан успял и този ден
със хитрина да се наложи.
150 Щастлив, доволен, че ще може
да види близките си скоро,
той прекосил стремглаво двора
и влязъл в замъка, където
със притеснение в сърцето
155 очаквали го те отдавна.
С припряност и със радост явна
съпругата му Хермелина
и двата по-големи сина
разбързали се да излезнат
160 да го посрещнат най-любезно.
Той ситнел с трепетно сърце
и със сияещо лице,
със сит стомах, усмихнат, весел,
на якия си врат провесил
165 цял наниз от змиорки пресни.
Преминал през вратите тесни,
във кулата се разположил,
а синовете — кой как можел
заел се грижи да полага
170 за него: със пешкир веднага
те му избърсали краката,
след туй змиорките в тавата
разпределили на парчета
и шишетата за мезета
175 приготвили, а след това
домъкнали цял куп дърва
(във двора имало премного),
след малко лумнал буен огън
и на жарта да се пекат
180 ги сложили... А пък вълкът

до замъка се приближил
в туй време. Много път той бил
цял ден изобщо не бил ял
и бил съвсем изпосталял.
185 Като видял комин да пуши
и печеното щом надушил,
той заоблизвал свойте устни
в очакване на нещо вкусно.
А синовете на Лисан
190 старателно в един тиган
парчета от змиорки пекли.
От тях чак лигите потекли
на Изангрен. Той мислел даже,
че ако се Лисан покаже
195 гостоприемн, би приел
дори да му слугува с цел
тез вкусотии да опита.
Лисан на Изангрен молбите
дори не искал и да чуе.
Вълкът с ченетата си всуе
200 потраквал, дарове обричал,
надясно и наляво тичал
да търси начин подходящ
да влезе в този дом, дъхтящ
тъй апетитно. Изангрен
205 накрая даже бил решен
да се помоли най-покорно
да му дадат храна повторно
и щом открил в зида отвор,
извикал на Лисан: „Сеньор,
210 вратата си ми отвори,
защото вести най-добри
от твоите роднини нося.“
Лисан отгатнал на кого са
тез думи и не му обърнал
215 внимание. Вълкът извърнал
главата си, обзет от яд.

Ала го мъчел страшен глад
и чинно се примолил пак:
„Сеньор, приятелю мой драг,
ще ми отвориш ли вратата?“
220 Лисан с усмивка на устата
попитал рязко: „Кой ме вика?“
„Аз те повиках, аз“ — откликнал
вълкът. „Добре, но точно кой?“
„Един добър приятел твой.“
225 „Пък аз те сметнах за злосторник.“
„Не думай! Ще ли ми отвориш?“
„Почакай малко, че с монаси
току-що седнахме на маса.“
„С монаси ли?“ — озадачен
230 попитал плахо Изангрен.
„Не, каноници са по-скоро —
уклончиво му отговорил
Лисан. — От ордена в Тирон^[1].
В дома си дадох им подслон;
235 нали и аз принадлежа
към тях.“ — „Не е ли туй лъжа?
Ах, Боже мой, кой дявол знае
дали действително така е.“
„Как бих могъл да се шегувам?“
240 „А може ли да ти гостувам?“
„Ако склониш да не ядеш...“
„Та няма ли да ми дадеш
да хапна мъничко поне?“
Лисан отвърнал му: „Как не!
245 Ти май си тръгнал на просия?“
„Не, хрумна ми да се отбия
да видя ти какво днес чиниш.“
„Не може.“ — „По какви причини?“
„С таз дързост ти ме изненадваш.“
250 „Все пак признай си, че поядваш
месо?“ — „Не се ли подигравах?“
„А я кажи с какво гощаваш

монасите си?“ — „Чуй тогава:
гостих ги с риба едроглава
255 и с прясно сирене. Месото
вреди на здравето... Защото
и свети Бенедикт напомня,
че трябва да се храним скромно^[2].“
„Така ли? Аз това не зная“ —
260 признал вълкът, ала накрая
той дръзнал пак да се примоли:
„Храна не даваш, но защо ли
подслон поне не ми предложиш?“
„Не, в никой случай тук не можеш
265 да престоиш. От доста време
на гости в своя дом приемам
отшелници или монаси
и никой друг. За мен това са
най-близките ми същества.“
270 Щом Изангрен дочул това,
разбрал, че ако продължава
на своето да настоява,
по-зле ще стане, и все пак
додал: „Не си представям как
275 отново гладен бих се скитал,
без при това да съм опитал
змиорките. Едно парче
поне ми дай. За тях е чест,
че на софрата ти са вече.“
280 Тогава шмекерът изпечен
взел две парчета и изял
едното, другото подал
на Изангрен и после рекъл:
„Виж, драги мой, как съм опекъл
285 таз вкусна риба. Неколцина
монаси тази милостиня
от все сърце на тебе дават.
Те казаха, че се надяват
да станеш праведен монах

290 и да се молиш като тях.“
Вълкът заинтригуван бил
и казал: „Аз не съм решил
какъв да стана. Не изключвам
за в бъдеще такава участ,
295 но за момента предпочитам
таз вкусна риба да опитам.“
Нагълтал Изангрен завчас
парчето и Лисан тогаз
попитал го: „Какво ще кажеш?“
300 Вълкът се разтреперил даже
от алчност: „Драги ми Лисане,
дано получиш във замяна
от Бога най-добрия пай! —
подхванал той. — Но я ми дай
305 едно парче като надбавка
и аз заради таз гощавка
при първия удобен случай
във ордена ви ще се включа.“
Лисан бил все така решен
310 да изиграе Изангрен,
и пак подел: „Щом клетва даваш
при нас да дойдеш, обещавам
да станеш наш пастир духовен.
На тебе изборът съдбовен
315 ще падне: вкупом ще отсъдим
до Петдесетница да бъдеш
на висш църковен пост избран.“
„Шегуваш се, сеньор Лисан.“
„Съвсем не. Бих се и заклея
320 в свети Феликс, че мойта цел
е пост достоен да ти дам.“
„Добре, но бих желал да ям
предимно риба — само с нея
аз бих могъл да оздравея,
325 че страшна болест ме потиска.“
„О, риба колкото си искаш

330 *тогаз ще имаш на софрата.
Но трябва най-напред брадата
да си обръснеш. “ Изангрен
взел да ръмжи, но примирен
отвърнал му: „Щом се налага,
тогаз да действаме веднага.“
Лисан се отзовал: „О, да.
Ще стопля ей сега вода.“*

[1] Ст. 233: Абатството в Тирон (западно от Версай), основано в 1113 г., впоследствие се присъединява към Цистерцианския орден. Неговите членове се отличават с аскетичния си живот. Оттук и комизмът в думите на Лисан, представящ се за монах от тази конгрегация. ↑

[2] Ст. 258: Глава 39 от Устава на Бенедиктинския орден препоръчва умерено хранене и въздържане от месо от четирикопитни.

↑

ТОНСУРАТА НА ИЗАНГРЕН

335 Та чуйте как го изиграл
Лисан: вода на огън сгрял,
до Изангрен се приближил
и с властен тон му наредил
340 през дупка тясна на вратата
да си провре така главата,
че цялостната процедура
по предстоящата тонсура
да стане както бил редът.
Протегнал своя врат вълкът
345 като последния глупак,
Лисан изсипал цял черпак
врелец на голия му врат,
отстъпил Изангрен назад,
озъбил се и разярен
350 извикал: „Свършено е с мен.
Каква бе таз тонсура долна?“
Усмихнал се самодоволно
Лисан, изплезил цяла педя
език и рекъл му: „Обреда
355 ще следваш; който в манастир
решил е да потърси мир,
каноните ще съблюдава.“^[1]
„Лъжец!“ — „Недей ме обвинява,
сеньор! И да не ти отърва,
360 за тебе тази нощ е първа
и нужно е на изпитание
да се подложиш!“ — „С прилежание
порядките ще спазвам аз.“
И Изангрен с покорен глас
365 положил клетва пред Лисан
да му е верен в мир и в бран,

съветите му да зачита
и да е в негова защита.
От клетвата Лисан разбрал,
370 че Изангрен е оглупял,
чул как трогателно той стене,
че черепът му изгорен е
и че вратът му е ощавен.

[1] Ст. 357: В латинската сатира *Ysengrimus* Лисан подвежда вълка да стане монах в бенедиктински манастир и му обещава да вкуси там всевъзможни лакомства. Заради скандалното си поведение в манастира Лисан бива прогонен от монасите. ↑

РИБОЛОВ С ОПАШКА

375 Тогаз, без никак да се бави,
Лисан при Изангрен излязъл
и настоятелно му казал,
че трябва вече да вървят
за риба. Тръгнали на път
и след като цял ден вървели,
380 до езеро голямо спрели.
А случката се разиграва
в предколедните дни. Тогава
във сняг загърнат е светът
и свински бутове солят
385 във всеки дом за зимнина.
Небето в лунна светлина
все тъй висяло, озвездено,
над езерото заледено.
Лисан току-що бил се спрял
390 и дупка във леда съзрял —
пастирите от този кът
там идвали да си поят
добитъка. Едно ведро
от тях край дупката било
395 оставено за тази цел.
Лисан тозчас ведрото взел,
обърнал се към Изангрен
и рекъл: „Тука всеки ден
за риба идваме, защото
400 щом пуснеш в дупката ведрото,
то със змиорки най-отбрани,
със сомове и със шарани
се пълни ненадейно бърже.“
„Така ли? Хайде да завържеш
405 за моята опашка здраво

ведрото!“^[1] Без да се забави,
Лисан изпълнил му молбата
и рекъл: „Важно е водата
изобщо да не се разклаща:
410 тогаз със сигурност се хваща
най-много риба, братко мой.“
И мигом, зад един завой,
Лисан се скрил да наблюдава
какво на езерото става.
415 Клечал смирено Изангрен,
а пък ведрото за момент
напълнило се с бучки лед.
В туй време от студа проклет
опашката му се сковала,
420 вълкът треперел до премала,
привдигнал се, напрегнал жили,
опитал се със сетни сили
ведрото някак да извади,
помислил си да се обади
425 за помощ на Лисан, обаче
страхувал се от минувачи
и от злодеи ненадейни,
защото можела да грейне
след малко ярката зорница.
430 С лукаво светнали зеници
Лисан се приближил и рекъл:
„Приятелю, полека-лека
се съмва, слънцето се вдига.
Да тръгваме, тоз улов стига!“
435 „Ела по-бързо тук при мен,
Лисане — викнал Изангрен, —
че рибата е страшно много!“
„Май ненаситен си, ей Богу!
Щом се стремиш цял куп да хванеш,
440 без нищо можеш да останеш“ —
отвърнал му Лисан коварно.
В туй ранно утро лъчезарно

живеещият недалече
Констан де Гранж бил станал вече
445 (а той бил кастелан богат,
владетел със престиж признат).
Щом рог ловджийски прозвучал,
Констан си кучетата сбрал,
на свитата си дал веднага
450 знак да започва да се стяга
за лов и, както често става,
се вдигнала голяма врява.
Щом чул шума, Лисан се скрил,
а Изангрен, уви, не бил
455 във състояние да бяга
и виждайки, че се налага
опашката си да прежали,
съвсем отчаян, до премала
той да се дърпа продължавал.
460 Но някакъв слуга тогава
със две зли хрътки се показал
и щом вълка той забелязал,
към него спуснал се стремглаво.
Ала ледът сковал бил здраво
465 опашката на Изангрен.
„На помощ! Има вълк пред мен!“ —
развикал се с тревожен глас
слугата и Констан завчас
с отбор ловци се появил
470 и властно им разпоредил:
„Пуснете кучетата! Бързо!“
Щом всеки своето отвързал,
на Изангрен те налетели
и с острите си зъби щели
475 да го разкъсат, но вълкът
кураж небивал този път
показал и се отървал.
Със меч изваден се добрал
до него и сеньор Констан

480 и със замах необуздан
да го убие се опитал,
но в устрема си той залитнал
и паднал възнак на земята.
Веднага станал и главата
485 на Изангрен на прицел взел,
ала вълкът се тъй навел,
че той отсякъл му от раз
опашката. Едва тогаз
вълкът усетил се свободен,
490 възползвал се от този сгоден
момент и настрани отскочил,
а после бързо се насочил
накъм леса приют да дири.
Бегом по неговите дири
495 копоите се устремили,
но Изангрен със всички сили
хем бягал, хем се защитавал,
но страшно много съжбялявал,
че без опашка е останал.
500 От тежка скръб той бил обхванат,
ала какво могъл да стори
освен по стръмното нагоре
да бяга... Кучетата зли
го погнаха, но не могли
505 да го догонят — той успял
сам до гористия превал
да стигне. Там си дъх поел
и безусловно се заклел,
че сили няма да пести
510 и на Лисан ще отмъсти.

[1] Ст. 406: В латинския разказ *Ysengrimus* авторът Нивар описва как вълкът лови риба с гола опашка, т.е. без ведро. ↑

БРАНШ IV

ЛИСАН И ИЗАНГРЕН В КЛАДЕНЕЦА^[1]

С тоз разказ имам намерение
да ви предложи развлечение,
защото всеки предпочита
да чуе нещо шеговито.
5 Не ще говоря за бедите
и патилата на светците,
не ще ви с проповед дотягам.^[2]
Забавна случка ви предлагам,
изслушайте я със внимание
10 и ако имате желание,
във същината ѝ вникнете
и си поука извлечете.
Днес луд изкарват ме мнозина...
Без да се сърдя, ще отмина
15 обидата им аз, защото
научих още във школото,
че само лудата глава
говори искрени слова.^[3]
Не ви предлагам въведение
20 и към самото изложение
сега пристъпвам — за Лисан,
за този шмекер обигран,
за този лицемер безбожен
ще ви разкажа... Та кой може
25 на малкия му пръст да стъпи?
Той долен номер ще скалъпи
за всеки: тъй ще го ласкае,
че хитро да го изиграе.
Тоз, който се е приближавал

30 до него, все е съжбялявал.
Лисан е със престиж безспорен,
но е потаен и притворен,
той ум и разум притежава,
но кой умник не се поддава
35 на лудост! Всяко увлечение
до неприятно приключение
довежда лудата глава.
И за Лисан важи това.
Понеже глад голям изпитвал,
40 из цялата страна той скитал,
пресичал ниви разорани,
изкачвал сенчести балкани,
обаче нийде не намирал
храна, а пък от глад примирал.
45 Отслабнал и изнемощял,
край кичеста гора той спрял,
излегнал се върху тревата,
а пък в корема му червата
тревожно взели да се питат
50 какво му става със зъбите
и със краката изтощени.
Не спирал клетникът да стене
от глад, но чувствал, че не бива
да чака там, щом не открива
55 с какво глада си да залъже,
и в своя път заситнил бърже,
решен да се не спре, дорде
не найде нещо да яде.
Измъчван от небивал глад,
60 напредвал той с протегнат врат,
край нива със овес излязъл,
огледал се и забелязал
обител на монаси бели^[4],
на твърди каменни темели
65 издигната. А пък от нея
по къса сенчеста алея

отивало се до голямо
стопанство, построено само
с квадратни камъни кафяви,
70 хем хубави наглед, хем здрави.
Достигнал той зид висок,
пред който зеел ров дълбок,
напълнен със вода, та никой
там да не може да проникне.
75 Стопанството било имотно
и в него всякакви животни
отглеждали. Какви петли,
какви кокошки! А нали
80 могла с тях на Лисан софрата
да стане истински богата!
От тази гледка съблазнен,
натам се втурнал той, решен,
ако е нужно, да се бие,
но тлъста плячка да добие.
85 Щом зейналия ров видял,
Лисан веднага подразбрал,
че през водата няма как
отвъд да мине, и все пак
не се предал и този път.
90 Погледнал за дъска, за прът,
но за голямо съжаление
бил в безизходно положение.
Отпуснат ничком на земята,
Лисан във близост до вратата
95 капак отворен забелязал
и незабавно вътре влязъл.
Било му свършено ясно,
че се излага на опасност:
ако монаси го съзрат,
100 те сигурно ще разберат,
че е с нечисто намерение,
и ще му искат обяснение
или пък ще го задържат

и надали ще му простят.
105 Той знаел колко зли са те,
но рекъл си: „Каквото ще
да става: в нужда съм голяма
и изход по-добър аз нямам.“
110 Когато своя страх сподавил,
ослушвайки се, той направил
шест-седем крачки, приближил
до птиците, ала решил,
че пагубен ще бъде рискът.
Но лесно ли се глад потиска?
115 Гладът и вълци от гората
изкарва... Върнал се обратно
Лисан, че празният стомах
от нищо не изпитва страх,
до курника се пак добрал
120 и три кокошки там видял.
Те, свити на една греда,
не знаели каква беда
очаква ги. Три крачки само
и върху купчина от слама
125 Лисан се със отскок намерил.
От скока взела да трепери
гредата, бързо отлетели
кокошките и се заврели
в затънтен ъгъл уж на скрито.
130 Лисан ги стрелнал дяволито
с очи, завчас ги уловил
и всичките ги удушил.
Напълнил бързо с две от тях
изпразнения си стомах,
135 а третата възнамерявал
да опече върху жаравата^[5].
Наканил се на път далечен
да тръгне, ала жажда вече
го мъчела... Съгледал в двора
140 на кладенец дълбок отвора,

натам се втурнал с намерение
да пие, но за съжаление
Лисан до бистрата вода
не се докоснал. За беда
145 зло ненадейно му се случва.
За него могат да научат
онез, които пожелаят
да разберат какъв е краят
на неговите номера.
150 Бил кладенецът с две ведра:
едното слизало, дордето
се вдигало това, което
било напълнено... Лисан,
на геранилото опрян,
155 в недоумение стоял.
Внезапно взорът му се спрял
на дъното и с изумление
видял лисиче отражение.
И взел горкият да се мае,
160 понеже сметнал, че това е
съпругата му. Как ли тя
е стигнала до тез места,
как в този кладенец е влязла,
защо на дъното е слязла?
165 „Кажу какво там долу правиш?“ —
навъсено ѝ той поставил
въпроса с груб, отсечен глас.
До него ехото тозчас
достигнало, той пак попитал
170 и щом дочул, че пак долита
глас изотдолу, стъпил с двата
крака в едното от ведрата,
в миг се понесъл неусетно
към дъното и там най-сетне
175 разбрал с голямо огорчение,
че е изпаднал в заблуждение.
Лисан се трижди изпотил

и многократно съжалил,
че с глупостта си чак дотам
180 е стигнал — вдън земя от срам
той да потъне предпочитал.
В туй време Изангрен се скитал
из храсталаци и из ниви,
безспир гнетен от глад небивал.
185 Сега ще чуете, сеньори,
как и вълкът във таз история
се включва. Омърлушен, кисел,
пред манастира се стъписал
един ден той, като видял,
190 че е съвсем обезлюдял
монашеският дом. „По тия
места едва ли ще открия
храна“ — си рекъл Изангрен.
Отпаднал и обезверен,
195 на манастира гръб обърнал,
към близкото стопанство свърнал,
но докато натам вървял,
той онзи кладенец съзрял,
във който рижият Лисан
200 все още бил като в капан.
Вълкът, отчаян и унил,
до кладенеца приближил
и щом над него се надвесил,
от изненада се почесал,
205 като видял, че във водата
друг вълк поклаща си главата
(тъй както в същия геран
лика си бил съзрял Лисан).
Той от видяното бил слисан
210 и отначало си помислил,
че е вълчицата Херсан
в компанията на Лисан.
От тази мисъл поразен,
надал вой тъжен Изангрен:

215 „Съдба, защо си тъй жестока?
Отдавайки се на порока,
Херсан да ми изневери
и мене да опозори!
Злодеят риж без капка срам
220 я е довякъл тук. Аз знам
как да му отмъстя с ответен
як удар, стига във ръцете
да ми попадне... И тогава
той зло не ще ми причинява.“
225 И колкото му глас държал,
към сянката си изревал:
„Мръснице долна, курво стара,
кажи дотам ли я докара,
че тука ти с Лисан бесуваш?“
230 Не спирал да крещи и псува
ядосан, уязвен вълкът
и глухо ехо всеки път
отвърщало му съпричастно.
Във отчаяние ужасно
235 изпаднал тоз наивник клет...
И ето че Лисан в ответ
от дъното му се обадил:
„Но кой със своя глас досаден
безпокои ме? Та аз тука
240 се занимавам със наука.“
„А кой си ти?“ — озадачен
пак се провикнал Изангрен.
„Как кой? Твой близък, твой познат...
Ти тачеше ме като брат,
245 но аз наскоро се споминах.^[6]
А приживе бях от мнозина
признаван за хитрец изпечен.“
„Нима? Ще си отдъхна вече...
Но я кажи кога умря?
250 Споминал се! И таз добра!“ —
„Кой по-напред, кой по-назад

отива си от тоя свят.

*При Бога ми е днес душата,
той ме спаси от теглилата.*

255 *Мой мили брате Изангрен,
прости ми, че аз онзи ден
засегнах те. Не се сърди!“ —*

*„Бог над душата ти да бди
и всеки грях да ти прощава!*

260 *Но твойта смърт ме съкрушава.“ —
„Напротив, аз ощастливен
се чувствам тук.“ — „Туй според мен
не е възможно. Как така?“ —*

265 *„Чуй драги мой, ако сега
при Хермелина във ковчег
почива моят труп, вовек
във рая влезе ми душата,
при Господа, във небесата.*

270 *На този грешен свят си ти,
а аз в небесни висоти
витая сред безброй наслади,
преброждам ниви и ливади,
обхождам сенчести дъбрави,
а в тях — овце, кози и крави,
и птици питомни и диви...*

275 *И всички — млади и красиви.“
В свети Силвестър се закле
вълкът, че също би приел
да иде да живее в рая.*

280 *„Не, няма как. Избий си тая
нелепа мисъл от главата
Не всеки може през вратата
небесни да премине, драги.*

285 *Ти търсиш винаги облаги,
коварен си и своеволен,
двуличен, хитър и подмолен.
Ти прелъстител ме изкара,
съпругата си в изневяра*

заподозря. Кълна се в Бога,
290 че към жена ти аз не мога
да имам щения на мъж.
Не съм я друсал ни веднъж,
не съм се никога увличал
по нея и не съм наричал
295 вълчетата ти копелдаци^[7] —
това е чиста провокация.
Пред Господа бих клетва дал,
че аз не съм ти поругал
достойнството и твойта чест.
300 Туй мога да ти кажа днес.“
След всичко чуто Изангрен
отвърнал удовлетворен:
„Добре, приемам, но все пак
бих искал да узная как
305 при тебе в рая се отива.“
„Във никой случай ти не бива
на мене да разчиташ. Виж
везните — с тях ще провериш
дали ти рая заслужаваш.“
310 И ето как го изиграва
Лисан: посочвайки ведрото,
той казал на вълка: „Доброто
с туй блюдо Бог го проверява,
а Злото — с другото. Тъй става,
315 че ако натезжи Доброто,
то слиза долу, а пък Злото
остава горе да виси.
Във случай че държиш да си,
на дъното, преди това
320 ще трябва с искрени слова
ти всеки грях да си признаеш
и истински да се разкаеш.
Кажки кога ти за последно
шептял си думи изповедни?“^[8]
325 „Повярвай ми, че онзи ден

пред заек стар, достопочтен
и пред една коза брадата
до дъно си излях душата
и греховете си признах.
330 Съвсем открит и искрен бях.“
Лисан отвърнал му вежливо:
„Ще трябва най-благодарно
на Бог да се помолиш ти
и чак когато ти прости
335 за греховете, ти ще можеш
да влезеш в този рай, дай Боже.“
Вълкът със думи не отвърнал,
на изток задник гол обърнал,
на запад взор смирен извил^[9]
340 и после с басов глас завил,
отправяйки накъм небето
молитви пламенни. Дордето
се молел, той изнемощял,
а в тоз момент Лисан кроял
345 престъпния си пъклен план.
„Аз свърших“ — рекъл изтерзан
вълкът. „И аз се Богу молих
да ни предпазва от неволи,
и радост да ни праща вечно.
350 И чудото се случва вече:
сега, по пламналите свещи,
разбрах, че твоите горещи
молби Бог чул е и щом ти
се каеш, той ще ти прости.“
355 Във горното ведро тогаз
вълкът се метнал и тозчас
към дъното то полетяло,
защото неговото тяло
било, естествено, по-тежко.
360 При краткотрайната им среща
вълкът попитал: „Но защо
се вдига твоето ведро?“

„Такъв ред Бог въвел е тук:
когато някой слиза, друг
365 се качва... Според обичая
аз горе ще отида — в рая,
а ти при дяволите — в ада
ще слезеш, както ти се пада!“
Едва ли по-нещастен щеше
370 вълкът да бъде, ако беше
във битка при Халев^[10] пленен.

Какво се случва с Изангрин
край кладенеца и на двора?
Сега ще чуете, сеньори.
375 В изминалите два-три дена
монасите с бакла солена
се хранили и ожаднели.
Готвачът им взел менци бели,
повикал трима братя верни
380 и на герана се намерил.
И манастирското магаре
на кладенеца той закарал
и го запрегнал, за да вади
вода, ала за изненада
385 на всички, клетото животно
напрягало се, морно, потно,
а пък от дъното ведрото
не се помръдвало, защото
във него, гладен, изтощен,
390 стоял все още Изангрин.
Един монах бил по-припрян
и над дълбокия геран
навел се и като видял
вълка, тревожен вик надал:
395 „Какво тук става, мили Боже?
Недоумявам как тъй може
във кладенеца вълк да има.“
И мигом тези четирима
мъже си плюли на петите

400 и в манастирската обител
се върнали да призват
събратята си да вървят
да се разправят с Изангрен.
Абатът взел един остен,
405 със свещник се снабдил приорът,
кол някой сграбчил от стобора,
с кривак се друг въоръжил
и всеки във готовност бил
да се разправи бързо с госта.
410 Понеже мъчили се доста
и се в гореща пот облели,
накрая братята успели
ведрото вън да извлекат.
Щом горе се видял вълкът,
415 неудържимо към гората
той взел да бяга лудешката.
Спотирили го злите псета
и кожата му на решето
направили. Със всички сили
420 монасите се устремили
подир вълка и кой с тояга,
кой с кол подострен го налагал.
Един от тях със сопа сварил
тъй по гърба да го удари,
425 че бездиханен на земята
той го оставил. Пълзешката
вълкът до пътя се добрал
и се престорил на умрял.
Приорът (Господ го убил!)
430 във този миг се появил:
в ръката си той стискал ножа
и искал вълчовата кожа
да одере. За Изангрен
дошъл фаталният момент.
435 Ала абатът викнал: „Спрете!
Та кожата е на решето...

Не виждате ли, че вълкът
на никой смъртен никой път
не би могъл да стори зло?
440 Сега, било какво било,
да влизаме във манастира!“
Дордето Изангрен примирал
от страх, те сопите си взели
и към обителта поели.
445 Куцукайки, във гъсталака
едва тогава се завлякъл
вълкът със изранено тяло
и вече всичко го боляло.
След кратко време забелязал,
450 че е от някъде излязъл
синът му и го чул тревожно
да пита: „Мигар е възможно
да си в такъв вид, татко мой?
Аз искам да ми кажеш кой
455 така те е осакатил.“
„Лисан! — отвърнал му с унил
и умърлушен вид бащата. —
Кълна се в истината свята,
че той в един геран ме тласна,
460 затуй се чувствам тъй ужасно.“
Синът пред Бога се заклел,
че в бъдеще едничка цел
ще има — при удобен случай
на ред подлеца да научи.
465 „О, аз съм, татко мой, призван
да се разправя със Лисан.
Не мога нивга му прости,
че вкъщи мама прелъсти,
а пък въз брат ми и въз мен
470 се изпика... Във гроб студен
ей с таз ръка ще го изпратя.“
Прибрал се в своя дом бащата,
от доктори лекуван бил

и бързо се възстановил.^[11]
475 Със пресен дивеч той се хранел
и непрекъснато се канел
ако Лисан се зададе,
добър урок да му даде.

[1] Разказът, създаден в 1178 г., е сред ранните истории за Лисан. Анонимният автор дава безспорни доказателства за литературна зрялост, макар че заявява в началото скромното си намерение единствено да развлича. На пръв поглед „Кладенецът“ се придържа до вече утвърдената линия в историите за Лисан: гладът отвежда героя до място с храна в изобилие, където попада и антагонистът Изангрин; в надлъгването превес има Лисан, а вълкът на всичко отгоре яде здрав бой, но накрая отървава кожата и бързо се възстановява от раните. В този добре познат фабулен строеж авторът въвежда ново място на действие — кладенеца. Там Лисан иска да утоли жаждата си. Кладенецът структурира цялостния смисъл на разказа. Авторът го обвързва с две основни функции: рефлекторна (водната повърхност отразява лика на надвесилия се над нея) и векторна (движението в шахтата е възможно само по вертикалната ос горе/долу). Принципно безспорни, физическите особености на кладенеца се оказват илюзорни. Образите, отразени във водната повърхност, се възприемат като други същества. Първоначалното значение на опозицията горе/долу (душите на праведните натежават и слизат надолу, докато на грешниците се издигат нагоре) бива преобърнато „с главата надолу“. В несъвпадението между реалната фигура и нейното отражение, между първоначалното и новото значение на движението по вертикала авторът вгражда историята за двама хитреци, всеки от които мами другия. Аналогията между природата на героите и мястото на действието (кладенеца) свидетелства за художествен усет и за талант, сътворил истински шедевър на късия разказ. ↑

[2] Ст. 7: Антиклерикалният дух на новия разказ се обяснява с единственото намерение публиката да се забавлява, а не да се поучава. Авторът се разграничава от популярните по онова време жития на светци. Отказът му да възпроизвежда ценностите на християнската

книжнина за широката публика подсказва новия дух на цикъла за Лисан. ↑

[3] Ст. 18: За връзката лудост/мъдрост/истина говорят още древните автори (вж. Платон, *Федър*, 244 а, в, с; апостол Павел, *Първо послание до коринтяни*, 1, 18–31). Темата, застъпена също в редица рицарски романи, достига своята пародийна кулминация във фарса *Адвокатът Патлен* (XV в.) и в Сервантесовия *Дон Кихот*. Във *Възхвала на глупостта* (1511) Еразъм нарича „морозофи“ безумците, които се опитват да минат за мъдреци. ↑

[4] Ст. 63: Относно белите монаси вж. бел. към ст. 1020 от „Лисан на съд“. ↑

[5] Ст. 136: И тук Лисан реагира като в разказа за змиорките: първо засища глада си със сурово месо, после опича останалото. За пореден път наблюдаваме съжителство на животинското начало с човешкото. ↑

[6] Ст. 245: Мотивът за мнимата смърт на Лисан присъства в «Лисан бояджия. Лисан жонгльор» и в «Лисан и змиорките», писани 12 години след «Кладенецът» (1178 г.). Във всеки от тях мотивът търпи изменения. Докато в «Лисан и змиорките» героят се преструва на умрял, в «Кладенецът» той се обявява за покойник. В «Лисан жонгльор» слухът за неговата смърт тръгва от другите. А в «Дуелът между Лисан и Изангрин» всички смятат победения Лисан за убит, когато той оживява и отправя поредното си предизвикателство. ↑

[7] Ст. 295: Вж. «Лисан и вълчицата», ст. 1131. ↑

[8] Ст. 324: Вж. бел. към ст. 1035 от „Лисан на съд“. ↑

[9] Ст. 339: Още ранната християнска традиция влага символика в посоките изток-запад. Корабите на християнските храмове са на изток, гробовете също следват оста изток-запад, като на изток се полага горната част на тялото. Молещият се християнин също трябва да е обърнат с лице към изток. Бурлесковите жестове на Изангрин пародират под формата на инверсия въпросната традиция. ↑

[10] Ст. 371: Халеп, днешно Алепо. Вж. бел. към ст. 1524 от „Лисан на съд“. ↑

[11] Ст. 474: Вж. бел. към ст. 1625 от „Лисан на съд“. ↑

БРАНШ V^[1]

[1] Трите разказа от този бранш са писани през 70-те години на XII век. Основните черти на антагонистите са вече определени. Макар и самостоятелни, между интригите на първите два разказа има последователност: в първия вълкът мами Лисан в подялбата на свинския бут, във втория получава възмездие. Водещ елемент и в двете истории е мотивът за глада. Третият разказ, „Жалбите на Изангрн и на мечока Брюн“ въвеждат темата за кралското правосъдие във връзка с прелюбодеянието на Лисан с вълчицата Херсан. Сюжетно разказът предхожда и подготвя „Лисан на съд“ от бранш I. За пръв път кралският двор е представен като трибунал, който изслушва тължителите Изангрн и Брюн, преди да обсъди доводите „за“ и „против“ жалбите. От този момент нататък съдебното заседание се изражда в свада между съдебните заседатели. Накрая те се обособяват в два враждуващи лагера или по-точно в две вражески армии. Противниците на Лисан имат за предводител песа Рьонел, провъзгласен за най-мъдрия и обективен съдия. Всъщност той се оказва най-ожесточеният преследвач, който с хитрост иска да залови Лисан. Пародийната претенция на правосъдието да помири страните в спора прераства във военно опиянение, обхванало и двата лагера. ↑

**ЛИСАН, ИЗАНГРЕН И СВИНСКИЯТ БУТ.
ЛИСАН И ЩУРЕЦЪТ. ЖАЛБИТЕ НА
ИЗАНГРЕН И НА МЕЧОКА БРЮН**

ЛИСАН, ИЗАНГРЕН И СВИНСКИЯТ БУТ

Излязъл бил посред бял ден
храна да дири Изангрен.
Лисан с подобно намерение
скитосвал и това стечение
5 довелo до досадна среща.
Към Бог Лисан молба гореща
отправил, искайки съвет
как от злонравия съсед
при зор голям да се предпази.
10 Вървял през сенчести боази
Лисан и недалеч съгледал
лика омразен на съседа.
И тъй като не виждал как
да го избегне, той все пак
15 го поздравил: „Бог да ти дава
добро, сир!“ — „Той не ме забравя,
щом с теб ме среща в тоз момент —
доволен рекъл Изангрен. —
Представям си как ти без време
20 ще ми се вместиш във корема
и предусещам най-голяма
наслада. Избор вече нямаш.
Сполучил би да се спасиш,
ако на як кон полетиш.
25 Но как такъв кон да откриеш?
Когато целият се свиеш
в стомаха ми, от твойта плът
тъй жилите ми ще заврат,
че триж по-страшен ще съм аз.
30 Какво очакваш в този час?
Я влизай в моята уста!“
Не си прикривал алчността

вълкът, зъбите си наточил
и в миг върху Лисан той скочил.
35 И сарацините да бяха
го взели в плен, едва ли щяха
тъй скотски да го изтезават
и мъки да му причиняват.
40 Какво по-тежко изпитание
от туй жестоко наказание!
От неговия риж кожух
летели косми като пух
от вече излиян юрган.
45 От бой в устата на Лисан
избила ненадейно пяна,
а кожата му изподрана
била. От ужас той мълчал,
до него Изангрен стоял
и уж се вайкал: „Съжалявам,
50 че бях обзет от злост такава,
че маслото неволно светих
на своя най-добър съветник.
Наистина е много жалко.“
Лисан се поразмърдал малко,
55 но Изангрен го забелязал
и с изумление си казал:
„Уж го убих, а пък кръвта му
май още бие във гръдта му^[1]...
Пък е студен... Дали умря?“
60 „Защо ми кожата съдра? —
започнал горко да се вайка
Лисан. — Аз знам от мойта майка,
че сме роднини. А пък ти
направо ме осакати.
65 Със слабите така не бива!“
В туй време в недалечна нива
отруден селянин вървял
и носел свински бут. Видял
Лисан селяка как пристъпя,

70 намислил номер да скалъпи
на Изангрен и с мамещ глас
му заговорил: „Чичо, аз
приканвам те към помирение
и искам свойто намерение
75 да споделя. Я виж, че там
селякът с бута ходи сам.
Предлагам да не губим време
и бързо бута му да вземем.
Ще се представя за месар
80 (аз в този занаят съм цар)
и плячката ще поделим.
Най-важно е да уточним
тук предварително разчета:
на мен ми стига една трета,
85 а двете трети ще ги дам
на теб, че ти си по-голям.“
Вълкът озъбил се и рекъл:
„Не искам. Вече съм се пекъл
на селски огън. Аз треперя,
90 щом селянин съгледам... Вчера
един с кривак ме тѣй удари,
че на земята ме стовари.“
„Разчитай този път на мен! —
отвърнал му Лисан, решен
95 на всичко. — Ако в този случай
заслужен дял не си получиш,
дано увисна на въжето.
Не мърдай, тука стой, дордето
със селянина се разправя.“
100 „Добре!“ — отвърнал му тогава
вълкът. Лисан крака провлачил
и към селяка взел да крачи
като сакат. Щом го видял,
тозчас селякът засиял
105 и нож наточен той протегнал
към него, но не го досегнал —

Лисан встрани отскочил леко.
„Не ще избягаш надалеко —
провикнал се мъжът в закана. —
110 От кожата ти май ще стане
за моето палто яка.“
„Защо селякът е така
уверен в своя пъклен план?“ —
ехидно казал си Лисан
115 и търтил тутакси на бяг.
Мъжът видял, че няма как
беглеца ловък да настигне.
Без страх, че някой ще задигне
товара му, той го оставил
120 на пътя, бързо се изправил
и хукнал като изтърван
да гони хитрия Лисан.
„Най-сетне сгодният момент
дойде“ — помислил Изангрен,
125 с отскок намерил се при бута,
нарамил го и за минута
във близкия гъстак се сврял,
за нула време го изял,
а за Лисан той заделил
130 канапа, с който вързан бил.
Мъжът след малко се завърнал,
но своя бут, уви, не зърнал
там, дето той го бил оставил.
Ядосал се, но що да прави?
135 Вървейки по пътека пряка,
Лисан се върнал в гъсталака
с надеждата, че с Изангрен
ще бъде бутът поделен,
ала вълкът канапа само
140 показал му, а не частта му.
Лисан си яростта сподавил
и рекъл: „Ако Бог въздава
на смъртните това, което

те заслужават, теб възето
145 те чака — ти си лош другар.
В Исус пред Божия олтар
кълна се, че не бих живял
с теб, грешнико закоравял.
Макар че ти си мой земляк,
150 кълна се в преподобний Жак^[2],
че няма да ти вярвам вече
и че ще ида надалече
като поклонник благоверен.“
Лисан, обзет от яд безмерен,
155 петнайсет дена все се скитал
и непрекъснато се питал
как на вълка да отмъсти —
той трябвало да си плати
за бута, който бил изял.

[1] Ст. 58: Относно мнимата смърт на Лисан вж. бел. към ст. 245 от «Лисан и Изангрэн в кладенеца». Мотивът, редом с други ситуации на недоразумение, е типичен прием във всички жанрове на масовата култура. ↑

[2] Ст. 150: Вероятно става дума за св. Яго (Сантяго) от Компостела, прочуто място за поклонение. ↑

ЛИСАН И ЩУРЕЦЪТ

160 По пътя си Лисан видял
един заможен дом с градина,
натам поел и като минал
оградата, му се видяло,
че там от плъхове гъмжало,
165 и с облекчение си казал:
„Все пак не съм дошъл напразно,
ала как мога да ги хвана?“
И както той бил там застанал,
щурец съзрял и потреперил
170 от страх. Щурецът с вид наперен
припявал близо до пещта,
но секнала му песента,
защото тъкмо забелязал
че някой в двора тихо влязъл.
175 „Ах, вие пеете чудесно“ —
подел хитрецът. — „Две-три песни
изпейте ми и ще ви дам
награда.“ — „Бих желал да знам
какво по-точно ви се иска“ —
180 отвърнал другият и близко
до него кацнал. И тогава
Лисан изхлузил си ръкава^[1]
и щом чул първите му трели,
подхвърлил: „Браво! Ти спечели!“,
185 ръкава метнал на земята
и в миг отворил си устата
с готовност да го изяде...
„Всевишни Боже, откъде
се взе този изверг нетърпим,
190 този сатанински пилигрим,
този звяр, внушаващ смут и страх?

Току-що аз смъртта видях,
но Господ беше милостив
и ето, че съм още жив,
195 Лисане“ — рекъл му щурецът.
„Пиян си май — подел хитрецът. —
Та аз към требника ти бях
насочил своя взор и щях,
ако успешно бях го вкарал
200 в корема си, репертоара
да ти науча. Страшна болест
ме е налегнала отколе...
Да, песента ми е изпята,
но грях ми тегне на душата
205 и трябва да се изповядам.
Аз мисля, че на теб се пада
да го направиш — ти ще можеш
подход най-верен да приложиш.“
„Я по-добре иди при друг —
210 свещеници не липсват тук.“
Ловци със седем стръвни псета
в миг се явили там, където
щурецът и Лисан били.
Подплашен от тез псета зли,
215 от виковете на ловците,
Лисан решил да се опита
от таз опасност да избяга,
ала един ловец веднага
насъскал псетата: „Риго,
220 Плезанс, Трибол и Кларамбо,
веднага след Лисан хукнете
и непременно го хванете!“
Встрани Лисан обаче кривва,
с отскок върху пецта се скрива,
225 а те се втурват към гората
и тъй изгубват му следата...
Но ето, че в един момент
пред тях изникнал Изангрен

и те на него налетели —
230 без малко кожата му щели
да одерат. Настанал бой,
отчаяно се бранел той,
а пък ехидният Лисан
злорадо гледал тази бран
235 и се провикнал със насмешка
към Изангрен: „За своята грешка,
че сам изяде бута, ти
сега прескъпо ще платиш.“
А в този миг един от злите
240 копои си забил зъбите
във Изангреновото тяло.
Макар че много го боляло,
вълкът така се разлютил,
че доста псета умъртвил
245 и пътя към гората хванал
да дири другаде прехрана.

[1] Ст. 182: В средновековното облекло ръкавът е самостоятелен елемент. Вж. бел. към ст. 516 от „Лисан на съд“. ↑

ЖАЛБИТЕ НА ИЗАНГРЕН И НА МЕЧОКА БРЮН

Вървейки из горист балкан,
вълкът се сетил, че Лисан
наскоро спал бил със жена му...
250 Събудила се ревността му,
по пътя към дома си свил
и във един момент открил
жена си, както си седяла
навън. Развихрен като хала,
255 вълкът започнал да я рита,
крещейки: „Курво недобита,
развратнице, мръсноцо гадна,
така се случи, че попаднах
в момента, в който те напъна
260 Лисан, и ядно взор отвърнах
от тебе, блуднице такава!“
Щом чула как я обвинява
мъжът ѝ, тя се възмутила,
но въпреки това решила
265 да му разкаже по-обстойно
за тази случка непристойна:
„Наистина, съпруже, бях
озлочестена, но аз грях
в тоз случай нямах и вината
270 е във Лисан: той заднишката
там изнасили ме, уви.^[1]
Но аз те моля, забрави
това, защото с думи ние
обидата не ще изтрием.
275 Ти знаеш, че които спорят
за нещо, към съда във двора
обръщат се и съблюдават
туй, що съдът постановява.

280 Кaжи, зaщo дa нe oтидем
във двoрa, с крaля дa сe видим,
тa oт Лисaн дa сe oплaчeм
нaдлeжнo пpeд съдa, тaкa чe
пpинудeн дa сe види тoй
грeхa си дa изкупи в бoй.^[2]“

285 „Дoбрe дe! — пoуспoкoeн
пpиeл съвeтa Изaнгрeн. —
Зaщo ли злoбaтa oбзe мe?
Аз вярвaм, чe съдът щe взeмe
в тoз случaй мoятa стрaнa,
290 тъй чe зa свoятa винa
и пpичинeнитe щeти
Лисaн пpeскъпo дa плaти.“
И тe пoтeглили нa път,
рeшeни в двoрa чaк дa спрaт.

295 Крaл Лъв зa кoнeтaбъл^[3] бил
вълкa oтдaвнa нaзнaчил,
зaчитaйки му мъдрoсттa,
бeзстрaшиeтo, сръчнoсттa,
и Изaнгрeн вce вярвaл, чe
300 лъвът Лисaн щe пpивлeчe
в съдa и в мнoгo крaтък сpoк,
щe му дaдe дoбър урoк.
Вceвлaстният пpeмъдър крaл
пpидвoрнитe си бил събрaл

305 нa съвeщaниe. С кoрoнa,
дoстoйнo тoй сeдял нa трoнa,
a пък живoтнитe, смълчaни,
изслушвaли гo със внимaниe.
И eтo, чe в eдин мoмeнт

310 дoшли Хeрсaн и Изaнгрeн.
Въздишaйки пpeд крaля Лъв,
съпpугът думaтa взeл пpъв:
„Зaкoнът днec сe нaрушaвa
и пpaвдaтa сe зaдушaвa.

315 Крaлю, нaли със вaш дeкрeт

установен бе най-строг ред
в съпружеските отношения.
А колко много нарушения
Лисан извършил е до днес!
320 Потъпквайки морал и чест,
той с вас не се съобразява,
а пък и мен опозорява,
въвеждайки във грях жена ми,
Той непрекъснато я мами
325 и ни роднинство, нито брак
зачита блудният хъшлак.
Във никоя случай не мислете,
че аз, кралю мой, съм клеветник.
Не бих го никога петнил,
330 но и не бих Лисан прикрил —
свидетел ми е и Херсан.“
А тя додала: „За Лисан,
това, кралю, съвсем е вярно.
Той ме задиря най-коварно
335 и всячески ме съблазнява,
но аз на всичко устоявам.
Откакто в брак съм с Изангрен,
Лисан все влачи се след мен,
безспир подмамва ме със разни
340 обети, дарове, съблазни.
Но не обръщам аз внимание
на неговите излияния —
не лъжа ви, кълна се в Бога.
Преди два дни в една бърлога
345 видя ме той и изотзад
с мен се изгаври този гад
пред погледа на Изангрен.
Като от удар поразен
бе моят мъж, ала срамът
350 на мене падна този път.“
Едва привършила Херсан
и Изангрен подел: „Лисан

при този случай, без съмнение,
извърши явно престъпление,
355 погази право и морал.
Кралю, понеже тук сте сбрал
бароните си, аз присъда
заслужена държа да бъде
издадена. Щети премного
360 Лисан ни причини, ей Богу.
Вълчетата ми вкъщи той
нахока грубо и до бой
чак стигна, а освен това
ги копелета назова
365 и рогоносец мен изкара,
защото бил Херсан прекарал.
Измислици, сплетни и глуми,
кралю, са неговите думи,
изказани по наш адрес.
370 А ни веднъж Лисан до днес
не е пропуснал случай сгоден
да ме срами. От похот воден,
на мене той преди два дена
ми спретна много долна сцена.
375 В леса с Херсан на лов бях аз,
преследвах дивеч и тогаз
видях със своите очи
съпругата ми как клечи,
а той такова я отзад.
380 Обзет от ревност и от яд,
аз укор гневен му отправих,
а той невинен се представи
и даже се закле, че можел
и аргументи да изложи,
385 че хич не бил виновен. Ето
едно безочие, което
присъда строга заслужава,
та никой да не си внушава,
че може като този скот

390 злини да върши цял живот.“
„Това ли имаше да кажеш?“ —
попитал го лъвът с тон важен.
„Да, сир. Аз много съжалявам,
че случаят обществен става,
395 но името ми той окаля.“
„Херсан, — подел на свой ред кралят —
от тези думи аз разбирам,
че често ви Лисан задиря.
А случвало ли се е повод
400 да му дадете?“ — „Не!“ — отново
намесила се тя. — „Тогаз
защо ви бе обхванал бяс,
та в неговия дом сама
отидохте?“ — „Кралю, нима
405 подобно нещо съм твърдяла?
Че да не съм обезумяла!
Бях с конетабъла — той тук
присъства и е мой съпруг.
Та кой би го заподозрял
410 в лъжа?“ Стъписаният крал
възкликнал гръмко: „Боже мили,
но как така ви изнасили
Лисан, как може пред мъжа ви
той да се метне на гърба ви?“
415 Не се сдържал съпругът, станал
и своите жалби пак подхванал:
„Кралю, не бива да се счита,
че се надявам на защита
от вас. Не вземайте страна.
420 Но истината е една!
Ако Лисан бе в тоз момент
изправен тук пред вас и мен,
доказал бих и то безспорно,
че пред очите ми позорно
425 той се погаври със жена ми.
Не си мислете, че ви мами

един покорен ваш васал.“
Съобразителният крал
не можел да допусне в двора,
430 зарад съмнителна история,
дори един човек да бъде
без никакъв вина осъден.
Ала го глождело съмнение,
че на подобно престъпление
435 Лисан способен е, и даже
си мислел да не го накаже,
но Изангрен се инатял,
а кралят Лъв все пак държал
въпроса им да уреди
440 и рекъл: „Както се твърди,
от пламенна любов Лисан
е тъй постъпил със Херсан
и затова му бих простил,
Но аз съм ви предупредил,
445 че в този двор закони има
и ние грешка непростима
ще сторим днес, ако съдът
не се произнесе.“ Лъвът
най-сетне си насочил зора
450 накъм камилата, че в двора
от всички тачена била.
Тя от Ломбардия дошла
току-що и донесла в стана
константинополския данък.
455 Самият папа бил я пратил,
защото виждал свой приятел
във нея.^[4] А на туй отгоре
била сред тачените в двора
правозащитници и кралят
460 ѝ рекъл: „Чул съм, че ви хвалят,
госпожо, за премъдростта ви.
Пътували сте в ред държави
и случаи подобни там

465 *сте срещали. Държа да знам
каква присъда според вас
да издадем в тоз върхов час.“
А тя пристъпила към трона
и рекла: „Сир, според закона
при посегателство над брака,
470 *ти длъжен да разпиташ всяка
страна, участваща във спора.*^[5]
Пръв подсъдимият говори,
а щом се случи да не знае
сам себе той да оправдае,
475 *наказваш, както се полага.
Във този случай аз предлага
Лисан, хитреца дяволит,
да бъде с камъни пребит
или на клада го прати,
480 *ако не може да плати
в най-кратък срок надлежна глоба
(туй значи, казано във скоба,
да предостави си имота
за ползване от обществото).*
485 *Престъпник трябва скъпо плаща.
Ти, сир, в момента се захваща
със свято дело — чист бъди
и справедливо отсъди
във името на кръста Божи.
490 *Ако не щеш или не можеш
поддържа безпристрастна теза,
ще сториш както Юлий Цезар.
В говоренето ти внимавай,
придворни много уважавай...
495 *А щом не можеш, напусни
двореца и монах стани.
Не съблюдаваш ли закона,
не ти е мястото на трона.“*^[6]
Едни били, наглед поне,
500 *доволни, а пък други — не.*****

След менторските ѝ слова
Лъв Знатни с вдигната глава,
подел: „Животни най-отбрани,
към вас, които сте събрани
505 в таз шатра, се обръщам аз:
дойде решителният час
да кажете дали да дирим
вина у който е раздиран
от силна, неподвластна страст.“
510 Усамотили се тозчас
животните, за да обсъдят
какво решение да бъде
гласувано във този случай:
Бришмер, еленът, бил научил
515 за хитрините на Лисан
отдавна. Чувствал се призван
и Брюн мечокът да изкаже
становището си — той даже
на строги санкции държал.
520 Босан, глиганът, не можал
да скрие своето възмущение
от неговото поведение.
Еленът се изправил пръв
и със поклон пред краля Лъв
525 взел отривисто да говори:
„Току-що Изангрн, сеньори,
представи своето прошение
срещу Лисан. Сега решение
ни предстои. Наш братовчед
530 е Изангрн и наш съсед,
но според правото, което
е в сила, ще ни трябва трето
лице — на нашето събрание
са нужни още показания...
535 Не бива, с право и без право,
да бъде някой обвиняван.
В тоз случай на вълка жената

не ще е редно да се смята
за безпристрастен пряк свидетел.
540 Бидейки самозван владетел,
той би могъл да я принуди
да ни излъже и изнуди.
Друг някой нужен е на нас.“
„Сеньори, знаете, че аз
545 съм съдия — подел мечокът —
и мога най-добра насока
сега на делото да дам.
Вълкът, доколкото аз знам,
е конетабъл уважаван
550 и той напълно заслужава
доверието ни. Херсан
се произнесе за Лисан
и можем да се доверим
на нея.“ — С тон неумолим
555 Босан отвърнал му: „Сеньор,
не искам с вас да водя спор,
но ще ми кажете ли кой
от споменатите герои
е по-добър? Ако за вас
560 това е Изангрен, при нас
Лисан със сигурност се смята
за по-почтен и акуратен?
Приемем ли туй ваше мнение,
не можем до добро решение
565 да стигнем. Всеки в таз страна
могъл би своята жена
да призове като свидетел
и да държи да му дадете
сто су. Но знайте, че дордето
570 все още ми тупти сърцето,
това не ще допусна аз.
Сеньор Бришмер, по-скоро вас
бих подкрепил, защото знам,
че вие сте мъдрец голям

575 и че където и да ида,
едва ли мъж по-пряк ще видя.“
„Сеньори — рекъл лопатарът
Плател, — аз лично имам вяра
на Изангрен, а той в тъжбата
580 бе споменал, че и храната
веднъж хитреецът му задигнал,
че без окото му да мигне
Лисан и рожбите му бил,
че даже изпикал се бил
585 върху горките му дечица,
че копелета и мръсници
наричал ги. По мое мнение
това е тежко провинение
и щом Лисан не си признае
590 вината и не се разкае,
това безспорно означава,
че той все тъй ще продължава.“
Мечокът Брюн го подкрепил:
„Съгласен съм. Срам и резил
595 за който на Лисан прости!
Той щеше да опропасти
на Изангрен дома. Днес ние
носа му трябва да натрием
и жертвата да защитим.
600 Какво ли този нетърпим
престъпник у вълка е дирил?
Да го оставим ли да вири
носа си? Лудост би било,
ако за стореното зло
605 не бъде той наказан строго.
Тук магистрати има много
и разни мнения ще чуем.
Лъвът, владетелят ни, всуе
с ищеца днес се подиграва
610 и безпардонно поощрява
един мерзавец и простак.

Но аз отлично зная как
да отмъстя за Изангрен.
Дано и Господ бъде с мен!
615 И аз държа да се оплача
от изверга, от подмазвача
Лисан. Той пробва много пъти
и моята вода да мъти.
Веднъж омразният нахал
620 зад някакъв стобор съзрял
едно имение богато,
а в двора — къща на два ката.
Грижлив стопанин там живял,
с кокошки двора му гъмжал,
625 от тази плячка съблазнен,
Лисан в един прекрасен ден
във двора вмъкнал се и там
изял над трийсет птици сам.
Селякът люто се заканил
630 злосторника Лисан да хване...
Лесът съвсем наблизо бил
и умният стопан решил,
че в своя двор широк ще може
капани лесно да заложи.
635 Лисан бил много притеснен,
ала досетил се за мен:
помислил си, че във сравнение
със него по телосложение
значително го превишавам
640 и че ако го придружавам,
ще хванат мен и мен ще бият,
а ще остане той самият
вън от опасност — здрав и читав.
Отчитайки, че предпочитам
645 меда пред всичко на земята,
дойде той миналото лято
(май Еньовден не беше минал)
и рече: «Знам, че медовина

обичаш, драги Брюн. Аз вчера
650 едно гърне със мед намерих.»
«Къде е?» — «У Констан от Ну» —
«Медът за моето меню
е много важен и се питам
ще мога ли да го опитам?»
655 «Излишно е да се съмняваш —
нали затуй те известявам.»
Полята бяха се покрили
с жита току-що вретенили,
един ден аз и той, двамина,
660 проникнахме в една градина,
големи зелки там видяхме,
стаихме се и престояхме,
без да помръдваме, дордето
се стъмни. Мислехме гърнето
665 да счупим тайно в тъмнината,
но лакомникът крадешката
със своя ненаситен взор
обходи стихналия двор
и върху сламата съзря
670 кокошки. Мигом се добра
до таз съблазън и без страх
се хвърли на една от тях.
Останалите от уплаха
неистово се разпищяха
675 и много селяни тозчас
се устремиха срещу нас.
Поне две хиляди на брой
те бяха. Чу се страшен вой
на кучета и трийсетина
680 мъже дойдоха в таз градина
кой със мотика, кой с тояга
и погнаха Лисан веднага.
Развихри се такава врява,
че почна да ме дострашава.
685 Лисан там всичките пътеки

познаваше и надалеко
се готвеше да се отпрати,
а мен самичък ме остави.
Аз викнах му: «Сеньор, ти бягаш,
690 а мене ме на смърт излагаш!»
«Кой както може се спасява,
щом нужда гони го — тя дава
крила на старците дори.
Побързай, сили не пастри!
695 Чуй селяните как крещят,
че искат да те осолят.
Пък ако кожата тежи ти,
ще бъде на кожух ушита
и ще я носи някой друг.
700 Дордето ти се бавиш тук,
сеньор, напред ще ида аз
да сготвя овреме у нас
кокошката... Я да попитам
дали със сос я предпочиташ?»
705 Почувствах се като във ада,
видях как псета ме нападат,
стрели над мене заваляха,
селяците все тъй крещяха
и стана страшна олелия.
710 Наложих ми се да се бия
със кучетата озлобени,
тъй както никой като мене
не се е бил до днешен ден.
Но забелязах в тоз момент,
715 че селяните се тълпят,
готови да ме умъртвят.
На кучетата гръб обърнах,
към селяните се извърнах,
на тях стремглаво връхлетях,
720 а те, обхванати от страх,
назад удариха на бяг.
Обаче аз успях все пак

един да стигна и с крака,
ядосан, стъпках го така,
725 че той едва се отърва,
ала на помощ призова
друг, който беше с боздуган
и със замах необуздан
тъй по ухото ме удари,
730 че на земята ме стовари.
От болка три пъти премигнах,
с усилие едва се вдигнах,
но селяните ме видяха
и пак към мене полетяха
735 колове, камъни, стрели.
Веднага кучетата зли
към мен се спуснаха, но аз
едно тъй стиснах с дива страст,
че в лапите ми изскимтя
740 и огласи със вой нощта.
Но после селяни и псета,
от чувството за мъст обзети,
ме погнаха и към леса
се втурнах аз да се спася.
745 Да, рижият Лисан ми стори
куп неприятности, сеньори.
При все че тъжба аз не мисля
да депозирам, все пак искам
да ви разкрия таз особа
750 на колко низост е способна.
Освен горкият Изангрен,
от тоз злодей и Тиеслен
пострадал е. Преди два дена
Лисан постъпил непочтено
755 към гарвана — дори перата
оскубал му. Със скръб в душата
пред всички нас и котаракът
Тибер от него се оплака —
без малко заради Лисан

760 щял да попадне във капан.
Пак той с престорени милувки
и със измамливи целувки
постъпи както Юда (тоз,
765 що бил предал Исус Христос)
и въз синигера се хвърли.^[7]
Повярвайте, че тук по-върли
престъпници не обитават.
Онез, които му прощават,
извършват явно престъпление.“

770 Глиганът бил на друго мнение
и на мечока заявил:
„Но аз, сеньор, не бих склонил
да се претупва тоз процес
за нечий личен интерес.
775 Кой има в случая вина?
Да чуем другата страна
и кой каквото заслужава,
от трибунала чак тогава
ще го получи — безпристрастно,
780 според делата и съгласно
закона. Ще се провиним,
ако прибързаме... И Рим
не е бил нявга построен
тъй — джаста-праста — в един ден.
785 Не смятайте, че защитавам
Лисан и само утежнявам
процеса. Трябва очна ставка
като надлежна предпоставка
за справедливо правосъдие.
790 Налага се Лисан да бъде
доведен спешно във палата
и после на вълка молбата
ще гледаме. Едва когато
се изяснят съвсем нещата,
795 присъдата ще огласим.
Подход друг е недопустим.“

Маймунът Коентрел добавил:
„Аз лесно, Брюн, те бих заставил
да казваш истината само!“

800 Мечокът бил от наглостта му
до крайна степен отвратен
и му отвърнал разгневен:
„Единствено един дебил
сега Лисан би защитил.

805 Той сигурно на вас разчита
и може би ще се опита
да бъде пак оневинен.“
Маймунът тъй бил възмутен,
че със гримаса злобна рекъл:

810 „Личи си, че си се изпекъл
във занаята, адвокате!
Кажи какъв най-вероятен
завършек виждаш в този случай.
Държа тозчас да го науча.“

815 „Във Господа кълна се аз,
че съм готов да вдигна глас
във всеки двор, във всеки град
срещу Лисан. Та този гад
е толкова злини направил!

820 И Изангрен със пълно право,
кралю, от него се оплака.
Ще трябва ли съдът да чака?

Аз съм напълно убеден,
че и Херсан, и Изангрен
825 го обвиняват с основание
в позорно прелюбодеяние.

Да вържем със въже Лисан,
да го затворим във зандан,
да го набием и скопим,
830 щом грях е сторил непростим.
У него явно е вината,
щом е бесувал със жената
на друг. За мен е без значение

дали е с нейно позволение.
835 *Узнахме, че една съпруга
е поругана и съпругът,
за свой срам, всичко е видял.
Ако не бе тъй, би ли дал
той повод напоследък в двора*
840 *за този случай да говорят?
Сеньори, правото нима
умряло е на таз земя?“
„Аз досега подобна смешка
не съм чул... Ако има грешка,*
845 *и прошка има — рязко рекъл
Босан глиганът. — Първо нека
да видим грешката каква е
и случаят кого касае.
А според мен Лисан е честен*
850 *и аз предлагам по-уместен
подход — наместо отмъщение
да се потърси помирение.
Войната трябва да довежда
до мир. Вълкът не ми изглежда*
855 *ни злонамерен, ни враждебен.
Понякога от камък дребен,
уви, катурва се колата.
Дордето на Лисан вината
все още буди колебание,*
860 *сеньор Брюн, запази мълчание.“
Бришмер, еленът, енергично
се включил в спора: „Най-логично
ще е сега да уточним
кога и как да спогодим*
865 *Лисан и Изангрен, сеньори.
Излишно ще е да се спори,
ако Лисан все пак склони
надлежно да се извини
на Изангрен. Щом нещо смътно*
870 *долавя се, присъда смъртна*

не се издава. И маймунът
го заяви от таз трибуна.
Към мир страните призовавам
и нека всеки да внимава
875 да не допуснем правна грешка,
че трижди би била по-тежка
тогава отговорността ни.
И друг въпрос аз бих подхванал:
880 ако се случи тѣй, че кралят
отсъства, за да обикаля
земите си, какво ще правим?
Предлагам, вместо да се бавим,
да се обърнем към Рьонел,
пес свестен, който би поел
885 и като свое задължение
възникналото затруднение
да превъзмогне. Та кой друг
от насъбралите се тук
би действал с повече умение?“
890 И всички неговото мнение
приели с нужното внимание
и за пленарно заседание
пред краля Лъв се те явили.
Останалите дѣх стаили,
895 ала еленът бил припрян
и със ораторски талант
към краля се обърна: „Сир,
ще ви доложя, че подир
най-отговорно размишление,
900 постигнахме споразумение
за предстоящата присѣда:
най-редно ще е тя да бѣде
по същество съобразена
със нормата, установена
905 във кралството от памтивека.“
Крал Лъв му отговорил: „Нека
да чуем взетото решение!“

„Кралю, със ваше позволение
по тѣжбата на Изангрѣн
910 докладвам ви, че според мен
неотменимо се налага
вѣлкѣт да се яви веднага
(или по-късно), но с двамина
свидетели. Не ще отмина
915 да спомена, че проверихме
нещата и установихме,
че казаното от Херсан
срещу ответника Лисан,
дори да е реален факт,
920 на Изангрѣн то няма как
да носи някаква изгода.
Босан и Брюн се ръководят
от свои принципи при спора,
обаче всички други в двора
925 споделят мойта гледна точка.
Във крайна сметка доста точно
определихме в кой момент
и как ще трябва Изангрѣн
надлежно да се закълне,
930 заставайки на колѣне
пред доблестния пѣс Рѣонел
(той безрезервно е приел
поканата ни). Туй ще стане
в неделя сутрин рано-рано.
935 Вѣлкѣт ще заяви тогава,
че няма иск да предявява
срещу Лисан. А после, сир,
ще призовем Лисан, та мир
да склучи той със Изангрѣн.“
940 Лѣвѣт бил удовлетворен
и рекъл: „След като научих
как гледате на този случай,
във качеството си на крал
ви уверявам, че бих дал

945 хиляда лири в потвърждение
на туй, че вашето решение
напълно ме задоволява.
И затова ви заявявам,
че ще издам тозчас повеля
950 след литургията в неделя
да се извърши тоз обред.
Ала е нужно най-напред
Гримбер да каже на Лисан,
че е надлежно призован
955 в уречения ден и час
да се яви и тук пред нас
да се врене, че на Рьонел
напътствията би приел,
ако склони и Изангрен
960 да бъде мир установен
пomeжду тях от днес нататък.“
Накрая всички от палата
си тръгнаха, Гримбер си взел
със краля сбогом и поел
965 по пътя към Мопертюи —
ответника да извести.
Последният не възразил,
но все така надменен бил,
и хич не се страхувал, че
970 могъл би да си навлече
неволи, да се озове
пред изпитни и врагове
да си спечели някой ден.
Противникът му Изангрен
975 живеел с мнимата представа,
че дар словесен притежава,
потърсил среща със Рьонел,
ала последният не счел
за нужно с него да говори
980 и се притулил зад стобора.
Но Изангрен го забелязал

и настоятелно му казал:
„Ще ви помоля за съвет,
Рьонел. С Лисан от дни наред
985 сме в най-жестока разправия.
След празничната литургия
ще дойда с краля на лъжците
при вас и вие ще решите,
бидейки съдия върховен,
990 кой прав е бил и кой виновен.
Лисан чрез клетва и обет
щял да докаже най-напред,
че пакости не ми бил сторил,
а после щял да ми обори
995 мотивите. Но аз ви моля,
със вяра във добрата воля,
с която сте известен в двора,
да подкрепите мен при спора,
а на Лисан във дълг вменете
1000 да си признае греховете.
Един въпрос ме затруднява —
дали ще можем дотогава
до мощи да се доберем,
щом трябва да се закълнем.“
1005 „О, мощи колкото си щеш
в туй село, стига да речеш
да търсиш. И бездруго аз
във най-решителния час
ще ти помогна. Ето как:
1010 край селото под стръмен бряг
са изкопали ров голям;
в неделя ще отида там,
а ти ще кажеш, че със кост
съм се задавил. Ключнал нос,
1015 провесил врат като заклан,
ще чакам тоз хитрец презрян.
Щом дойде, ще му съобщиш
че всичко ти ще му простиш,

ако над моя зъб Лисан
1020 се закълне, че със Херсан
не е извършил прегрешение.
Щом той се приближи до мене,
тъй за краката ще го хвана,
че като гръмнат ще остане
1025 и ще си каже: «Как тъй може
светец да хапе, мили Боже?»
Пределно късно ще е вече,
ако Лисан назад понечи
да бяга — трийсет паса зли
1030 ще има там и надали
ще се спаси — на пух и дреб
ще стане... Господ да е с теб
и теб с добро да наспори!
А ти, приятелю, стори
1035 това, което ти заръчах!“
Вълкът, без много да се мъчи,
цял куп приятели открил
в Жьонмандската гора: там бил
и сенешалът, сир Бришмер,
1040 и дръзкият котак Тибер,
мечокът Брюн и сир Босан
(известният навред глиган);
а най-отзад, в ариергарда
били маймунът с леопарда.
1045 И след като видял събрани
приятелите си отбрани,
със глас настойчив Изангрен
им рекъл: „Аз съм затруднен,
сеньори. Предстои процес
1050 с Лисан — затуй ви свиках днес.
Добросърдечност проявете
и моята страна вземете.“
И всички — близки и далечни —
се вrekli пред вълка, че вечно
1055 на тях той може да разчита

(тѣй както крал на свойта свита),
че са готови тежка бран
да поведат срещу Лисан.
Тогава порът, пръв юнак,
взел Изангреновия флаг
1060 и с доблестния котарак
Тибер (и той Лисанов враг)
понесли се напред. Обаче
ще отбележим и това, че
1065 там имало лица, които
се обявили във защита
на обвиняемия. Тук
ще спомена не някой друг
а язовеца — сир Гримбер,
1070 един изпечен кожодер
(той на Лисан бил братовчед,
а на мечока враг заклет).
И много други в този кът
събрали се да подкрепят
1075 Лисан в решителния спор:
и ежът, и мармотът Мор,
и заекът — сир Галопен,
и бобърът, на бой решен,
за да спаси Лисан от смърт.
1080 Най-сетне туткавият кърт
примъкнал се, та редом с тях,
без да изпитва капка страх,
със чест да защити Лисан.
Сплотеният и борбен стан
1085 от родственици и познати
на път потеглил бързешката
накъм уреченото село,
където ключовото дело
в неделя щяло да се гледа.
1090 Със вяра в близката победа,
вълкът пристигнал бил там рано
със свойта армия отбрана.

На три войските разделени
били: полята затревени
1095 заел вълкът, а пък Лисан
накъм гористия балкан
да се оттегли предпочел.
Неотстъпчивият Ръонел,
1100 преди в съдбовен бой да влезе,
с наведен врат, с език изплезен,
отпуснал се, да диша спрял
и се престорил на умрял.
Но той, преди това, в засада
покрай високата ограда,
1105 разставил своята дружина;
събрал бил вече над стотина
палаши, хрътки — псета зли.
И те на мнение били
Лисан най-строго наказание
1110 да понесе за назидание.
Бидейки правник превъзходен,
Бришмер приел да ръководи
решителното заседание
и вложил нужното старание
1115 да се покаже безпристрастен.
„Лисане — рекъл му с тон властен
Бришмер, — днес кралските велможи
изискват клетва да положиш
сега и тук. Сир Изангрен
1120 ще бъде удовлетворен,
щом разбере, че лоб си свел
над преподобния Ръонел
и над зъба^[8] му ти най-чинно
си се заклел, че си невинен,
1125 че зло не си му причинил,
че той теб в грях е обвинил
без повод и несправедливо.“
Лисан пристъпил предпазливо
и всички рискове пресметнал...

- 1130 След туй ръкавите запретнал
и се подготвил, като че
щял ей сега да изрече
изискваната клетва свята.
Понеже имал във главата
- 1135 достатъчно акъл, Лисан
сам дал си сметка, че капан
са му подготвили... Рьонел
във този миг си дъх поел,
издавайки се, че е жив.
- 1140 Лисан, бидейки досетлив,
разбрал как трябва да постъпи
и стреснато назад отстъпил.
Бришмер не спрял да настоява:
„Лисане, но какво ти става,
- 1145 защо отдръпваш се така?
Простри си дясната ръка
накъм зъбите на Рьонел!“
„Тъй щях да сторя, сир — подел
Лисан, — но аз бях изумен,
- 1150 че във последния момент
съгледах нещо непонятно,
което вие вероятно
не виждате... Пък се стеснявам
с въпроси да не ви додявам.“
- 1155 Но племенникът на Лисан,
Гримбер, разбрал какъв капан
за подсъдимия стъкмен е
и заявил: „А според мене
Лисан изпитва притеснение
- 1160 сега от туй стълпотворение.
Нали е невъзможно днес
един барон с безспорна чест
спокойно клетва да положи
пред толкоз хора? За да може
- 1165 да го направи, ви предлагам,
сеньор Бришмер, оттук веднага

да отстраните тез зяпачи.“
„Ще сторя нужното, така че
възможно най-добре да мине
1170 таз важна клетва, господине“ —
с готовност му Бришмер отвърнал
и се към своите обърнал
със настоятелна покана
по-надалече да застанат.
1175 Лисан, наместо да протегне
ръка за клетва, да побегне
решил и към леса се втурнал.
Цял взвод от кучета се юрнал
да го догони. Пръв поел
1180 по дирите му сир Ръонел
и копие напред насочил.
След него незабавно скочил
палашът стръвен Епилар,
след тях — Рапид и Епинар,
1185 Фьойе, Емир и Бризбоа,
Пасутър и Корнебриа,
Арньо, Греншьо и Харпиен,
Лувел, Рюзе, Пиле, Ферен,
Фрия, Горфо, след тях Моран
1190 и Грасийо, и Пасаван,
и Паслиевър, и Тромпе,
и шареният Виоле,
злорадият палаш Тиран,
брадатият Екартелан,
1195 Пастър, Букан и Еклерьор,
Фрикан, Оливие, Шершьор,
Морган и Сюперлеврие,
Тизон, Клермон, Боле, Мале,
и Грезийон, и Тротменю,
1200 Фулжу, Пасмер, Филар, Шеню,
и Екуйе, и Оайе,
и Опитал, и Оазле,
необузданият Куртен,

и хрътът на Тибер от Френ —
1205 несдържаният Вакюлар,
след тях на селския месар
Рембо охраненият пес
(той имал на Лисан гарез
отколешен и, настървен,
1210 очаквал сгодния момент
зъби тъй в него да забие,
че на умряло да завие).
След него бързо дотърчали
неудържими като хали
1215 Емерийон, Ниго, Гренго,
Шапе, Верже, Хербо, Риго.^[9]
И всеки, без да чувства страх,
заканвал се такъв пердах
да дръпне на Лисан, че той
1220 за този безподобен бой
да не забравя цял живот.
Огромен, грандиозен взвод
сформирал се и ни един
от тях не чувствал се самин:
1225 обединявало ги нещо
невиждано — борба гореща
с лисановци да поведат
и бързо да ги победят.
Из нивите от край до край
1230 отеквал кучешкият лай.
От махали и от дерета
дотичали там още псета:
Арди, Фалез, Бриард, Блюет,
Кокий, Сибил, Брешин, Брюнет,
1235 Робер, Дусроз и Примавер,
Малисийоз и Малниер,
Клует и Фов. А Пенсонет
нарочно стъпил точно пред
Лисан със цел да му попречи
1240 да се оттегли надалече

и след като от пътя свърне,
в бърлогата си да се върне.
Вълкът изобщо не преставал
войската си да подстрекава
1245 срещу Лисан, но той чрез бяг
отскубнал се от тях все пак.
Отколе се твърди със право,
че нуждата крила ни дава.
Ала по стръмния наклон
1250 Траншан, Фаит и Брюамон
настигнали го разярени
и въз Лисан като хиени
нахвърлили се те със яд.
Като че огненият ад
1255 в тоз миг пред него се разтворил.
Какво ли би могъл да стори?
Очаквало го наказание
и той във пълно отчаяние
изпаднал, тъжен и унил.
1260 Късметът му изневерил
тоз път. За жалост хитрините
не го спасили от зъбите
на псетата: фъндъци цели
от космите му полетели,
1265 ребрата му били одрани
и над тринайсет пресни рани
върху снагата му личели.
Тъй псетата освирепели,
че най-безжалостно го били;
1270 след туй в Мопертюи решили
да го държат — до изнемога
да страда в своята бърлога.

[1] Ст. 271: Вж. «Лисан и вълчицата», ст. 1259–1294. ↑

[2] Ст. 284: Въпросният двубой е описан в „Дуелът между Лисан и Изангрэн“ (1190). ↑

[3] Ст. 295: През XII в. конетабълът е пръв военен съветник на суверена, а в негово отсъствие — главнокомандващ кралската армия. ↑

[4] Ст. 457: Въпросният данък от Константинопол не е исторически факт. Средновековните разкази често описват Ориента като рог на изобилието. В тази митична перспектива е и тукашното споменаване на Константинопол. ↑

[5] Ст. 471: През Средновековието разрешение за развод дава само Църквата, която по принцип отстоява християнската идея за свещения характер на брака. Кралската институция няма право да се произнася по бракоразводни въпроси. Нещо повече именно кралете най-често искали разрешение от Църквата, за да прогонят съпругата си и да сключат нов брак. Във Франция гражданският развод се въвежда със закон едва в 1792 г. ↑

[6] Ст. 498: Камилата говори на смесица от френски, латински и италиански. Подобно на англо-френския говор на Лисан от „Лисан жонгльор“, чуждиците и езиковите грешки на камилата са опровержение на нейните думи, а оттам и на идеята за правосъдие изобщо. ↑

[7] Ст. 765: Въпросните епизоди са предмет на разказите от бранш II. ↑

[8] Ст. 1123: Средновековните практики на клетва пред реликвите на светец често стигат до абсурдни крайности. Наблюдаваме следния парадокс: докато тялото на блаженопочившия запазва своята цялост — основание покойникът да бъде смятан за светец, — предмет на поклонение пред нетленните му останки могат да бъдат и части от това тяло. Така въпросните части от нетленното тяло на светеца започват да се излагат самостоятелно в мощехранилници и техният брой нараства експоненциално. Историчката Брижит Казел констатира: «Почитат се 32 пръста на св. Петър, 60 пръста на Йоан Кръстител, сред които 11 показалци, 13 тела на св. Юлиана, 30 или 40 глави на същата светица и т.н.» (вж. Brigitte Cazelles, *Le corps de sainteté*, Genève, Droz, 1982, p. 58). ↑

[9] Ст. 1216: Изброяването на имена на кучета от глутницата преследвачи на Лисан пародира дългите поредици с имена на воители в епоса. ↑

БРАНШ VI

ДУЕЛЪТ МЕЖДУ ЛИСАН И ИЗАНГРЕН^[1]

Лъвът, като всевластен крал,
бароните си бил събрал
и цели три дни във палата
течал напрегнато дебатът
5 по тъжбата на Изангрен.
В едно бил всеки убеден —
че само чрез единно мнение
ще се постигне помирение.
Безскрупулният и притворен
10 сеньор Лисан, като придворен,
бил призван, а както знаем,
единствен той бил обвиняем
но не отишъл. Уж далеко
Лисан живеел и не леко
15 щял до палата да пътува,
а всъщност много се страхувал
от дворцовата неприязън.
Понеже устрем неизказан
присъстващите бил обзел,
20 посред възбуда без предел
кънтели тъпани, чинели
и песни радостни ехтели
в очакване да се яви
ответникът Лисан. Уви,
25 все още той не се вестявал,
а пък народът продължавал
в туй време да се весели.
Когато всички се били
на забавление отдали,

30 Гримбер към бляскавите зали
с Лисан едва-едва вървял.
Отвeтникът след малко щял
да си плати за греховете,
ако със номер съответен
35 удобен изход не намери.
Като го гледал как трепери,
Гримбер му рекъл: „Не, не струва
приятелю, да се страхуваш —
щом две злини изникнат, ти
40 по-малката предпочети.
Безсмислено ще е да бягаш,
когато кралят ти налага
тук, щеш не щеш, да се явиш.
Защо да се безпокоиш
45 сега от някакъв си крал?
Ти даже би го надживял.
По-лъчезарен вид си дай,
надежда не губи и знай,
че по-добре врабче в ръката,
50 а не сокол във небесата.
От смърт поплювковците само
страхуват се. Роди ме мамо
с късмет, пък ме хвърли на смет.
Недей забравя тоз завет!“
55 Лисан разбрал, че с пълно право
Гримбер такъв съвет му дава,
доволен хванал за ръка
приятеля си и така
промъкнали се през тълпата
60 и влезли в залата, в която
елитът дворцов бил събран.
Пред своя господар Лисан
тозчас на колене застанал
и рекъл му: „Да ви заслания,
65 кралю мой, милостта Господна!
И нека обич всенародна

да радва вашите придворни!“
Лисан умеел да говори,
но предпочитал в този час
70 да е във някой див боаз,
а не на колене пред трона.
Мълчали кралските барони,
Лисан в очакване стоял...
Най-сетне сдържаният крал
75 отвърнал му с пренебрежение:
„Аз със подобно уважение
не мога да ти отговоря,
невернико. Държа във двора
ти тази нощ да престоиш,
80 а после трябва своя риж
кожух в залог да ни оставиш,
преди на път да се отправиш.
Скрит зад градинската ограда,
не си предвиждал в тази сграда
85 да влизаш — смятал си за слава
да мамиш и да заблуждаваш.
Това възможно е било,
защото свойто колело
за теб Съдбата е въртяла.
90 Но след зефир вилнее хала,
а след смеха сълзи текат.
На третия, фатален, път
се счупва стомната за жалост.
За теб туй колело е спряло.
95 Със външното си изражение
ти в нас създаваш впечатление
на честен мъж... Уви, привидно!
От счупеното става видно
каква била е твойта стомна.
100 Та ти и от змия отровна
си по-опасен. Само зло
от теб, Лисане, е могло
да се очаква до ден-днешен,

защото си хитрец предрешен,
105 една торба с лъжи си ти.
Кой би могъл да ти прости
това, че лъжеш най-безсрамно,
че с поведение измамно
си злепоставил Изангрен,
110 че с номер, дяволски скроен,
ти в клопка вкара котарака
Тибер. А Брюн ми се оплака,
че си измъкнал подло клина
от зейналата цепнатина,
115 и той във дънера притиснал
муцуната си. Ще увиснеш
по моя воля на възето!“
Със благодушие превзето
Лисан подел: „Кралю мой мил,
120 аз зло не съм ви причинил
и своя дълг не съм забравил.
Навсякъде сте се прославил
като добър и честен крал.
Аз съм покорен ваш васал
125 и волята ви ще зачитам.
Вразите ми ще се опитат
да ме очернят, но едва ли
реални факти биха дали.
Те доноси ще съчинят,
130 но аз твърдя, че никой път
не съм извършил прегрешение.
Кой днес изпитва уважение
към свестните? Тях ги петнят
безпочвено във всеки кът.
135 Тях от наследство ги лишават
и ги в чужбина заточават.
Които нямат ум в главата,
те само истината смятат
за важна. Вам се, сир, полага
140 да разпознавате веднага

и праведния, и лъжеца,
и искрения, и хитреца.
Познат съм ви от двайсетина
години... В моята родина
145 кой друг придворен, освен мен,
е бил по-предан, по-почтен?
Не са изчезнали следите
от всички трудности, които
заради своя крал любим
150 преодолях на път за Рим,
Монпелие и за Салерно.
Тегло изпитах прекомерно
и все пак аз донесох цяр
за моя страдащ господар. “[2]
155 Гримбер намесил се: „Греши
тоз, който иска със лъжи,
кралю, Лисан да злепостави.
Такава низост би направил
един подлец.“ — „Добре го рече,
160 Гримбер — със по-учтив тон вече
отвърнал кралят. — Лично аз
заръчах на Тибер при нас
Лисан да доведе надлежно.
Ала хитрецът неизбежно
165 си служи с празни обещания.
Тогавя уж добро желание
той проявил и цял наскоро
да се яви при мене в двора.
Но както те насам вървели,
170 във село някакво се спрели
край двора на свещеник стар.
До каменния си дувар,
със цел да улови Лисан,
стопанинът голям капан
175 преди това заложил бил.
Лисан коварно убедил
Тибер, че много мишки шетат

безспир по всичките къшета
на двора, даже на дома.
180 Загубил ли си е ума
Тибер, та лесно вяра хванал
и в миг попаднал във капана?
Взел да се тегли и напряга,
но не сколасал да избяга,
185 а пък Лисан в туй време вече
се бил оттеглил надалече.
Щом тупурдия доловили,
стопаните със всички сили
накъм дувара се завтекли.
190 Те с основание си рекли,
че пакостник е паднал в клопка,
един взел кол, друг грабнал сопа
и почнали Тибер да бият.
Със клуп на здравата си шия,
195 той силно дърпал се, дордето
освободил се от въжето.
Със зъби стиснати, наежен,
котакът бил пред неизбежен
жесток двубой със домакина.
200 Но без да спира да проклина,
свещеникът, със остър кол,
без риза и без гащи — гол
се появил, замахнал яко
да го удари, но котакът
205 се извъртял и за мъдете
тъй го захапал, че и двете
той само след момент изял^[3]
и се по чудо отървал.
Кюрето спало през нощта
210 с любовницата си. Щом тя
за случилото се разбрала,
неутешимо заридала:
«Защо това зло точно мен
ме споля? От тоя ден

215 как на любов да се надявам,
щом моят мил, уви, остава
без туй, което досега
ми радост носеше? Кога
пак мен ще яхнеш, мой левенте,
220 като си вече импотентен?
Със него тъй щастлива бях
до днес. Какви храни ядях,
с какви премени се обличах!
Едва ли той ще ме обича,
225 щом котаракът го лиши
от мъжество. Кой ще теши
една отчаяна жена?
Каква по-пагубна злина?»^[4]
Додето вайкала се тя,
230 Тибер офейкал, а в степта
Лисан укривал се в туй време...
Сеньори, нужно е да вземем
срещу подлеца мерки строги.
Та той и на мечока много
235 злочестини е причинил.
Брюн сам ми каза, че му бил
Лисан със глас лукав подшушнал
във дъб разцепен да си мушне
муцуната, защото мед
240 там бил намерил отнапред.
Мечокът пъхнал бързешката
носа си във цепнатината,
но клиновете в този миг
отскочили и адски вик
245 надал горкият Брюн, защото
така го стиснало дървото,
че той от болка примаял.
Лисан ехидно се засмял:
«Ти, Мечо, сладък мед ядеш,
250 а няма ли да ми дадеш?
Е, дръж си го за теб, но знай,

че ти в момента слагаш край
на дружбата ни. Не намирам
за нужно днес да се нервирам,
255 но нийде няма да отида
със теб.» След упреци обидни
Лисан в дъбравата се скрил,
а Брюн тъй здраво стиснат бил,
че целият се в пот облял
260 от теглене, но не успял
от дяволската цепнатина
да се измъкне. Двайсетина
дървари мигом се задали,
видели Брюн и изтърчали
265 към него с яростни закани:
«Мечок! Елате да го хванем!
Внимавайте да не избяга!
Да го пречукаме веднага!»
Брюн чул ги, сили пак събрал,
270 задърпал се, но изподрал
в таз цепнатина своите бузи
и лапите си тъй охлузил,
че целият потънал в кръв.
Обхванати от дива стръв,
275 дърварите така го били,
че му ребрата потрошили.
Мечокът Брюн все пак успял
да се спаси: изнемощял
накъм леса се устремил
280 и от дърварите се скрил.
Кълна се пред олтара в Рим,
че миг не бива да търпим
коварния хитрец Лисан.
Той без стеснение и свян
285 за връх на всичко се присмял
на Брюн: за малко време спрял
на кръстопътя край шубрака,
решен мечока да изчака,

и с подигравки скорострелни
290 го срещнал: «Мязаш на отшелник,
сеньор. С тонсура на главата
ти май за литургия свята
пригответил си се бил отрано...
Изглежда, че монах си станал.
295 Ще можеш ли с благоговение
да изпълняваш песнопения?»
Лисан безброй злини е сторил
на нашия събрат, сеньори,
и с пълно право Брюн разчита
300 сега на нашата защита.
Синигерът, горката птица
се вайка като мъченица
от този лицемер нахален.
Когато му целувка дала
305 в знак на другарско отношение,
той пасть отворил с намерение
да я погълне. Но добре, че
крилата ѝ за миг далече
отнесли я: тя се укрила
310 в шубраците и се спасила
от него... Вярвала е явно
във някакво си стародавно
другарство и добросъседство,
а той подмамил я посредством
315 съблазни долни, непочтени,
и се налага, според мене,
да порицаем подлостта му.
Затуй, опашката му само
щом видите, нащрек бъдете,
320 приятели, и се пазете
от този негодяй развратен.
И Пинта, дамата, която
мнозина тачат, се оплака,
че нейната сестра отвлякъл
325 и трътката ѝ кръвожадно

изтръгнал той и безпощадно
пет от сестрите ѝ убил.
Та кой не е от него бил
подлъгван, мамен, злепоставян!
330 Затуй предвиждам да застава
съда, след щателно дознание,
да му наложи наказание.
Спомнете си, че преди време
Лисан с лъжа успял да вземе
335 къс сирене от Тиеслен.
Престорил се, че е ранен
и като хищен звяр понечил
да лапне гарвана, но вече
бил безвъзвратно закъснял:
340 сир Тиеслен бил отлетял;
но преди туй Лисан го бил
от четири пера лишил.
Та той на мъки всевъзможни
и много други е подложил.
345 Сеньори, ще припомня само,
че с Изангрен и със жена му
той също зле се е държал:
веднъж Херсан той обладал,
третирайки като слугиня
350 една почтена домакиня,
почитана от всички нас —
със нея долната си страст
той искал да задоволи.
Ако му аз простя, нали
355 това за мен ще е позор,
ще ме намрази моят двор.
А кой ли крал не би зачел
оплакването на Рьонел?
Един достопочтен стар пес,
360 от който всички ние днес
се учим... Заради Лисан
и той попаднал във капан,

от местен селянин заложен.
Лисан го убедил, че може
365 там да открие мощи стари
от преподобния Хиларий,
че който се над тях помоли,
Бог го избавя от неволи
и вдига на крака болник,
370 дори да е паралитик.
Рьонел бил мъдър, прозорлив,
но този път свръхдоверчив,
за жалост, се показал той.
Ех, ти, Лисане, колко бой
375 заслужил си за наглостта си.
Но всеки за наивността си
заплаща скъпо... Вяра хванал
Рьонел, пред клопката застанал,
там бучка сирене съзрял,
380 не се изобицо колебал
и върху него слепешката
нахвърлил се. Ала когато
назад горкият се отдръпнал,
от безподобен страх изтръпнал —
385 без малко да изгуби свяст.
Въжето за врата тозчас
го стиснало, защото то
било изпънато като
да тегли кораб по водата.
390 Дано Лисан при Сатаната
да иде, да изтлее в ада!
По-хубав дял не му се пада.
Във състояние свръхтежко
бил песът, а Лисан с насмешка
395 отнесъл се и го накарал
лозя да пази... Но пъдари
съгледали го: кой докопал
кол остър, кой дебела сопа
и песът доста бой изял.

400 Той гък да каже не можал,
но с много зор успял все пак
да се спаси от тях със бяг.
Приканвам цялото събрание
днес най-сурово наказание
405 на този престъпник да наложи,
за да престане да тревожи
достойните и честни хора.
Обет поемам аз пред двора
Лисан убит или обесен
410 да бъде, ако той уместен
претекст сега не ни представи
за туй, което е направил.
Коварството ти ми дотегна,
Лисане, ти и мен засегна
415 и аз проклинам тез, които
все още ти търпят злините!
Ти носиш всекому беда...
Кълна се в своята брада,
че непрестанно ще ти преча
420 да вършиш зло и няма вече
от тебе никой да се пази.
Лисане, всеки днес те мрази.“
Прибързан отговор не давал
Лисан, пък и не се смущавал
425 от никого (навикнал бил)
и с вид подтиснат и унил
въздъхнал и навел глава.
Той знаел със какви слова
и на кого да отговаря
430 и в кой момент да не отваря
устата си: не се поддавал
на натиск и си замълчал.
А после леко попремигнал,
към суверена поглед вдигнал
435 и му поискал разрешение
да каже личното си мнение

пред почетния двор и трона,
съобразено със закона
и със реда. „Добре го рече,
440 Лисане, няма да ти пречим
да се изкажеш: ще следим
речта ти и ще си мълчим“ —
отвърнал сдържано лъвът.
Лисан подел: „Ако съдът
445 изисква го, кралю, аз зная
как трябва да се оправдая
и процедурно ще го сторя.
Изпърво искам да оспоря
отправеното обвинение,
450 че съм извършил прегрешение
спрямо синигера и спрямо
Тибер. Ще подчертая само,
че нищо лошо аз на тях
не съм направил. Нямам грях
455 ни към Купе (друг май е смачкал
оназ непредпазлива квачка),
ни към ищеца Тиеслен.
Без основание от мен
и Брюн оплакал се наскоро...
460 Ни на Рьонел злина съм сторил,
ни на съседа Изангрен.
Към всички тях аз бях почтен
и услужлив. Кралю, в това е
вината ми. Днес всеки знае,
465 че който е невинен, пати.
Такава ми била съдбата —
за моето добро държание
да ми се иска наказание
и в крайна сметка се явявам
470 на съд, тъй както повелява
изрично моят суверен.“

При тези думи Изангрен
до трона място пръв заел,

дошли и молосът Ръонел,
475 и преданият му съсед
Тибер, и Пинта, и Розет,
и Брюн, злочестият мечок,
и мъничкият черноок
синигер. Всички се явили
480 пред краля и му изразили,
без умисъл, без заблуждения,
повторно своите обвинения.
От страх затресъл се така
Лисан, че с лявата ръка^[5]
485 взел да се кръсти: подразбирал,
че няма смисъл да лавира
и е излишно да хитрува.
Той от възжето се страхувал,
но в миг си нещо наумил:
490 ако не се бил провалил
до днес, това дължал най-вече
на чудното си красноречие.
Кой както знае, тъй играе.
Лъвът попитал го: „Каква е
495 последната ти дума? Нека
я чуем.“ Някак издалеко
Лисан подел: „Сир, паметта ми
не ме във този случай мами:
на никого не съм зло сторил.
500 Кой както иска да говори,
но те без капка основание
тръбят, че трябва наказание
да ми наложите. Ушите
ми проглушиха с клеветите,
505 които срещу мен отправят.
Ония, дето съм прославил,
сега ме правят за резил.
Не съм се с нищо провинил,
не съм им причинил вреди
510 и вярвам, че ще победи

най-сетне справедливостта.
На Изангрена ненавистта
не съм заслужил ни веднъж.
Та аз не съм развратен мъж,
515 за да се гавря със жена му!
Макар че справедливост само
от Бога чакам, бих приел
във краен случай на дуел
пред вас да бъде разрешен
520 достойно спорът с Изангрена.“
Вълкът, ядосан, настоял
пред своя височайши крал
да каже своето възражение
и щом получил разрешение,
525 подхванал: „Чуй, Лисане, аз
съм в правото си в този час
за справедливост да пледирам,
защото ни не даваш мира.
Представил съм в съда прошение,
530 обаче удовлетворение
не съм получил аз, при все че
пред всички кралят Лъв се врене
да те накаже твърде строго.
Ти причини злини на много
535 от нас и кралят призова те
да отговаряш за делата,
които спрямо нас извърши.
Ти толкоз съдбини прекърши,
че настоявам с твоя случай
540 съдът веднага да приключи.
Не ще се впускам в далавери,
свидетели ще си намеря
и пред лъва най-отговорно
те ще докладват, че позорно
545 към мен до днес си се държал.
Ред доказателства бих дал
сега, без никаква отсрочка“

„Кажу от твoйтa глeднa тoчкa,
сeнъoр, кaк фaктитe стoят?“ —
550 прeкъснaл гo Лисaн. Вълкът
oтвърнaл: „Щoм кaтo държис
дa мe изслушaш, бeз лъжис
пoдрoбнo всичкo щe излoжa.
555 Със тeбe смe пo вoля бoжa
приятели, нo нaд стo пъти
си мe излъгaл. A грeхът ти
нe e пo-мaлък и към тия,
кoитo скoрo щe рaзкрият
бeзбрoйнитe ти злoдeяния.
560 Aз имaм всички oснoвaния
дa вярвaм, чe съдът нaврeмe
пo тях стaнoвищe щe вzeмe,
a и пo случaя с жeнa мe,
кoятo пoдлo ти пoдмaми.“
565 „Нe, тoзи случaй e скaлъпeн.
Дoри и пoмисъл прeстъпeн
нe съм аз към жeнa ти имaл.“
„Ти с вeрoлoмствo нeпрoстимo
я изнaсилe. Aз тaм бях
570 и със oчитe си видях
кaк я тaкoвa, кaк с нeчутa
брутaлнoст ти я тeгли, бутa
и кaк oпaшкaтa и стискa.
Oт тaз пoстъпкa аз пo-нискa
575 нe знaм... Слeд туй, зaдoвoлeн,
oт нeя слeзe и прeд мeн
oбу си бързo пaнтaлoнa.
Уви, щe трябвa прeд зaкoнa
дa гo признaя днeс и тук...
580 Нe бих гo спoдeлил със друг.“
Лисaн пoдeл: „Бoг дa тe пaзи
oт тoзи, кoйтo тe нaмрaзи!
Кaк, Изaнгрeн, мoжa дoтaм
дa стигнeш? Нaй-дoбрe аз знaм,

585 че на жена ти, като мъж,
не съм посягал ни веднъж.
Това не бих си позволил.
Уж изнасилил съм я бил —
туй сторил би един мръсник,
590 по-нагъл и от еретик.
Изглежда нямаш капка чест,
щом гръмко разтръбяваш днес
това, що всеки премълчава.
Та то Херсан опозорява.
595 Нима не чувстваш, че ти сам
я правиш за резил и срам?
Придърпах я, защото исках
да е до изхода по-близко.
Побутнах я, за да изскочи,
600 а ти тук казваш, че нарочно
зле към Херсан съм се държал,
че съм я блъскал и ругал.
С най-чисти помисли аз бях,
а в крайна сметка се видях
605 охулен. Глупаво постъпих
и затова платих прескъпо —
приятелят ми стана враг.“
„За луди ли ни вземаш пак,
Лисане? Няма ли да спреш
610 най-сетне с тоз нелеп брътвеж?
Мнозина ти се доверяват,
но все излъгани остават.
Оплаквам се от теб, защото
скрои ми нoмера с ведрото.^[6]
615 Защо в тоз миг не те болеше,
Лисане, зъб, та да не беше
постигнал подлата си цел!
А колко други си подвел!
Подлъга ме, че там е раят,
620 че сред небивала омая
в гори, в поля ще скитам сам,

каквото ми си ще, ще ям:
пътърва, съомга, мряна, шука...
Къде ти по-щастлива слука!
625 От глупост аз ти хванах вяра
и ти ме във ведрото вкара;
заслизах шеметно и ето,
че се разви съвсем възжето,
защото много тежък бях.
630 А ти бе лек и аз видях
как бързо вдигаши се нагоре
и чух как рече с тон притворен:
«Един издига се, друг слиза,
така че сметката излиза».
635 Ти се измъкваше от ада,
а аз на твойто място падах —
на дъното на тоз геран.
Та ето как бях изигран
от теб, подлецо несравним.
640 Обзе ме гняв неизразим,
когато трижди във водата
съвсем потъна ми главата!
Да, имаше какво да пия...
Каква по-тежка орисия
645 от туй неистово мъчение,
от туй нелепо омерзение!
А след това по-лошо стана:
монаси около герана
дойдоха, щом дочули врява.
650 Кобилицата хвана здраво
един от тях и ме извади,
с кривак удари ме отзади,
а после с колове ме биха
и в ров дълбок ме повалиха,
655 където целият във кал
затънах — ни жив, ни умрял.
Попаднах във такава смрад,
че се почувствах като в ад,

не можех дъх да си поема
660 и щях да си умра без време.
Ребрата ми строшени бяха,
краката страшно ме боляха
и все пак с много мъки сварих
да мина селските дувари
665 и във спасителния лес
да се укривя. Аз и днес
в краката си усещам болки.
Лисане, ако знаеш колко
тоз спомен ми гнети душата.
670 А помниш ли нощта, когато
заведе ме на риболов:
студът бе толкова суров,
че малко време след това
лед ми опашката скова.^[7]
675 Ако не бях я аз прежалил,
тогава от смъртта едва ли
бих се спасил.“ Лисан отново
прекъснал го: „Ти търсиш повод
да ме очерниш, Изангрин.
680 За всяка пакост само мен
виновен искаш да изкараш.
Щом изгладнееш, стръв без мяра
обзема те... Таз лакомия
довела ти е всички тия
685 нещастия — това е знайно.
А Библията неслучайно
ни поучава: не ламти
за всичко, че без нищо ти
ще си останеш. Я кажи,
690 но откровено, без лъжи,
защо не се задоволи
със две-три риби? Та нали
не бива да изпитваш срам,
че с малко риба ти оттам
695 си тръгнал? Беше те обзел

стремеж до невъзможна цел
най-безогледно да достигнеш:
цял кош със риба да задигнеш.
Когато рекох ти «Ела
700 при мене», ти не пожела
да тръгнеш, а ми изръмжа.
И аз, понеже не можах
да чакам дълго, си заминах.
Защо ти виждаш в мен причина
705 за своята беда в този случай?“
„Лисане, ти си се научил
да лъжеш и излъга пак.
Но знай, че аз не съм глупак.
Един ден свински бут бях ял
710 и бях ужасно ожаднял,
а ти, безсрамен изнудвач,
ми се представи за пазач
на изба и ми завъртя
ума, като ми обеща
715 да уталожис мойта жажда.“
„Лъжецът в тебе се обажда
отново — рекъл му Лисан. —
Ти бе като кютюк пиян
и стигна с перчене дотам
720 да ми твърдиш, че можеш сам
да пееш песни многогласни.
И взе да грачиш тъй ужасно,
че селяните страшно бяха
учудени и дотърчаха
725 да разберат какво ли става.
Щом аз дочух, че вдигат врява,
офейках... Кой би ме ругал?
Ами ако пък бях умрял!
Ако ме бяха заловили,
730 веднага биха ме убили.
Нима във мене е вината,
че теб те биха по главата?

Кой вятър сее, жъне бури. “
„Ти все у другите кусури
735 намираш. Гаден си и злобен,
Лисане. Мен за безподобен
наивник ти ме взе, когато
врелец изля ми на главата
и кожата ми тъй ощави,
740 проклетнико, че ми направи
Тонсура като на кюре —
без малко да ме одереш.^[8]
Отмина ме, но не забрави
насмешлив взор да ми отправиш...
745 Подлец си по природа ти
и аз не мога си прости,
че вярвал съм в един безбожник.
Веднъж змиорка ми предложи,
попитах те отде я имаш,
750 а ти с лукавост несмутима,
за да ме заблудиш, ми рече,
че нейде в пътя, недалече,
търговци карали кола
със риба и че тя била
755 тъй много, че и по земята
нападала, и че в колата
онез те хвърлили нехайно...
(Да видиш в пътя си случайно
лисица мъртва — тоз късмет
760 не се изпуска).^[9] Бях обзет
от порив луд: пред тях тозчас
да легна като труп и аз.
Ти своята подлост пак прикри
и дружески ме поощри
765 така да сторя. Резултатът
ужасен беше — във ребрата
и днес усещам остра болка.
Не мога да ти кажа колко
отчаян бях. Как се проклинам,

770 че много време вече мина,
а аз не съм ти отмъстил.
Един цял ден бих посветил
неволите си да изреждам
в съда и, както ми изглежда,
775 не ще ми стигне. Но щом спорът
дойде до краля, значи скоро
решителният миг, Лисане,
неотменимо ще настане:
ще отмъстя за своята чест.
780 Уви, аз вярвах ти до днес,
а ти ме лъга безогледно.
Но ще ми паднеш за последно
и на лъжите си тогава
не би могъл да се надяваш.“
785 Лисан на всичко бил решен
и рекъл му: „Сир Изангрен,
упрекваш ме без основание.
Дошлите на това събрание
барони явно предпочитат
790 да си мълчат, защото считат,
че като глупав се държиш
и че душата си кривиш,
като си служиш със заблуди
и вземаш всички нас за луди.“
795 „Лисане, престани със тия
нелепости, с таз дивотия.
Изгубих всякакво търпение
и чакам кралското решение
да почнем битката веднага.“
800 „И аз не смятам да отлагам
двубоя с теб“ — тон повишил
Лисан... И всеки обявил
залога си. Най-сетне дворът
разбрал, че изходът от спора
805 ще бъде търсен чрез дуел.
Достатъчно ли бил умел

Лисан, когато се сражавал,
дали не щял да съжалява,
че се е съгласил на бой?
810 Щом кралят ги попитал кой
кого избира за заложник,
от прението уталожен,
първ Изангрен напред изсочил
и за заложници посочил
815 мечока Брюн и Шантеклер,
и котарака сир Тибер
и заека Куар... Лисан
взел сир Гримбер и сир Босан,
сир Еспинел и сир Бьолен.
820 Подир това бил уточнен
и ден удобен за дуела —
със краен срок до две недели.
Тук язовецът сир Гримбер
по свой типичен маниер
825 провокативно заявил,
че всячески би подкрепил
Лисан в двубоя с Изангрен.
Лъвът бил вече отегчен
и заявил: „Сир, по-спокойно
830 се дръжете, по-благопристойно!
Разбрахме се. Сега е време
обратно всеки да поеме.“
Ако Лисан не притежавал
ни буйност, нито мощ такава,
835 каквато имал Изангрен,
той бил пък с хитрост надарен,
неимоверно ловък бил
и затова не възразил
с врага си да се дуелира.
840 Той бил трениран да парира
и ударите по главата,
и ритането във краката
и се надявал да е кратка

борбата. Та една ли хватка
845 владеел: с удар да отвърща,
да спъва с крак, да се обръща
тъй ловко, че преди да може
врагът му сила да приложи,
да му прекърши той снагата
850 или да му строши ръката.
Вълкът на друго се надявал:
в дома си той се излежавал,
във своята правота уверен,
и мислел, че с добре премерен
855 и силен удар в миг би смазал
Лисан. Затуй се и показал
нетърпелив: желаел спорът
да се приключи час по-скоро.
Лисан решил, без да се бави,
860 оръжие да си достави.
Добри приятели той имал,
от всекиго по нещо взимал
и с всичко нужно се сдобил.
Като жълт кръг му щитът бил,
865 а ризницата му червена
била от майстор вещь скроена;
кривак от глог, колан от кожа
доставил си и вече можел
съвсем успешно да се бие
870 с врага си и да го надвие.
Но и вълкът не подценил
опасността: той се снабдил
навреме с хубави доспехи,
поръчал си удобни дрехи,
875 щит, шлем и гащи подплатени,
и ризница олекотена...
Във възчервен цвят бил му щитът,
а ризницата — тъй съшита,
че да го пази от атака;
880 от жилав дрян му бил кривакът,

блестял му шлемът като нов —
тъй че напълно бил готов
да води бой ожесточен.

885 Дошъл уреченият ден
и двамата отишли в двора,
където много знатни хора
били се стекли на събрание
и със заострено внимание
изслушвали различни мнения.
890 Със най-спокойно изражение,
предизвикателно припрян
в палата се явил Лисан:
той бил с остригана глава
и със обръсната брада.
895 И Изангрен там на свой ред
се появил, но цял обзет
от злоба и от неприязън,
обаче без да е отрязал
от своята глава ни косъм.
900 И той се дразнел, че въпросът
не се решава час по-скоро,
за да си изличи позора,
и във изчакване досадно
представял си как ще му падне
905 Лисан най-сетне във ръцете,
но вече чувствал, че нозете
не го държат от напрежение.

Обхваната от притеснение,
в бърлогата си Хермелина
910 ведно със своите двамина
невръстни синове стояла.
Ръце молитвено допряла,
тя взела да се моли Богу
Лисан да не пострада много,
915 Бог да го пази от измама
и за живота му да няма
опасност. Двете му деца,

с облети във сълзи лица,
молитви шепнели горещо
920 да се не случи лошо нещо
на техния баща Лисан.

Молби шептяла и Херсан
към Господа... Десетки пъти
повтаряла дано мъжът ѝ
925 жив след дуела не остане,
със твърда вяра, че Лисан е
достоеен да е победител,
защото толкова честита
я бил в бърлогата направил,
930 защото той ѝ бил доставил
незаменимо наслаждение.
Под Изангреново давление
тя трябвало да се оплаче
пред краля от Лисан, обаче
935 тя всъщност на Лисан държала
и много се безпокояла
той в боя да не си изпати.

Във двора бедни и богати
събрали се да наблюдават
940 дуела. Изангрен оставал
неустрашим пред хитрините
на своя враг: та той разчитал
на извънмерната си сила.

Щом множеството дъх стаило,
945 крал Лъв възложил на Бришмер,
най-сведущия доктринер,
когото цял народ зачитал,
да бъде главният арбитър.
Тозчас еленът му приел
950 заръката и се заел
помощници да избере.
Бароните той най-добре
познавал и посочил трима
арбитри със завидно име:

955 *решителния леопард
(най-страшния и дързък звяр),
влиятелния бик Брюан
и якия глиган Босан.
И четиримата отдавна*

960 *се славели със мъдрост явна,
със опитност и вещина.
Те можели в дълбочина
да вникват в трудните проблеми
и рекли, че ще се заемат*

965 *да ръководят отговорно
с умението си безспорно
и с такт съдебния дебат.
Бришмер, като висш магистрат,
започнал пръв: „Със изумление*

970 *разбрах, че всяко престъпление,
извършено от сир Лисан,
е ставало по точен план.
Рьонел, Тибер и Брюн мечокът
на тази истина жестока*

975 *наблегнаха. А като тях
и други има. Аз узнах
от Пинта и от Тиеслен
за подлостта му. Изангрен
и зарад тях в двубой лют днес*

980 *ще защитава своята чест,
та разкажание Лисан
да сети, а във този стан
да има вече мир, сеньори.“
„Как убедително говориш!“ —*

985 *провикнали се в хор Босан
и целият народ събран.
И четиримата тозчас
на краля рекли: „Според нас
и според другите барони*

990 *най-редно ще е да напомним
на двамата да се сдобрят,*

за да се възцари мирът.“
„Чудесно! — одобрил крал Лъв. —
Предлагам да говори пръв
995 тъжителят сир Изангрен.
Бидейки крал, съм задължен
законността да съблюдавам,
а другото на вас оставям.
Аз също съм за помирение
1000 в духа на вашето решение.“
Бришмер се към вълка завтекъл
и на ухото му той рекъл,
че кралят, изумен, се пита
защо войната предпочитат,
1005 че редно ще е Изангрен
да бъде в случая склонен
с Лисан да търси помирение,
но да му иска обяснение
все пак за случая, когато
1010 той изнасилil заднишката
и пред очите му жена му.
„Не! — викнал Изангрен. — Туй само
не искайте от мен. Пак срам
не ще търпя! Не ща да знам
1015 за мир със него. Тоз глупак
с жена ми би се гаврил пак.“
Бришмер отвърнал, че желае
той лично да се занимае
с въпроса и че най-подир
1020 те трябва да постигнат мир.
Пак възмутил се Изангрен:
„Не дай си Боже! Не, на мен
такъв подход не ми отърва.
Аз казах, че държа изпърво
1025 да видят всички кой от нас
по-силен е и чак тогаз
за мир да мислим. За пиян
ще ме помислят, щом с Лисан

мир сключача. На крал Лъв кажете,
1030 че искам да ми зачетете
честта, достойнството, правата,
че изходът е във борбата,
за да се види кой от нас
ще победи — той или аз.“
1035 Бришмер на своя крал доложил,
че с Изангрена за мир не може
да се говори в този момент,
и рекъл: „Аз от Изангрена
разбрах, че той не иска мир
1040 с Лисан да сключи. Нека, сир,
да бъде спорът им решен
във пряка схватка! Според мен
от разигралата се драма
днес по-приемлив изход няма.“
1045 Лъвът ужасно се ядосал,
ала с отлагане въпросът
не можел уреден да бъде
и след като Бришмер разсъдил,
на краля мъдро заявил:
1050 „Сир, вие винаги сте бил
защитник на законността:
с меч на полето на честта
днес нека двамата застанат,
та при атака и отбрана
1055 да видим кой е по-добрият“.
„Бришмер, и аз споделям тия
съждения. Бих се заклел
и в Господа, че мойта цел
е правото да побеждава.
1060 Щом трябва, нека се сражават.
Сеньор, тозчас ги заведете
на бойното поле и бдете
да бъде водена борбата
в съгласие със правилата.“
1065 Завели ги. Та кой от тях

в момента не изпитвал страх!
Треперейки, със смут в сърцето,
те хванали се за ръцете,
за да изчакат капелана

1070 Бьолен. Когато той застанал
пред тях със мощите свещени,
те коленичили смирено
и се заклели. С глас мъжествен
крал Лъв във този миг тържествен

1075 приканил всички да мълчат
и примерно да се държат.
Когато всичко се смълчало
мечокът Брюн и сенешалът
Бришмер отпред се появили

1080 и велегласно обявили
как щял да мине тоз дуел.
Бришмер напътствено подел:
„Внимавайте в това, което
ще кажа, и ме поправете,

1085 ако греша. Сега, сеньори,
Лисан пръв трябва да говори:
той с падане на колене
пред всички ще се закълне,
че нищо не е правил с цел

1090 на Изангрен и на Рьонел
да стори зло и че без право
от Тиеслен е обвиняван
и от синигера. Лисане,
туй трябва тутакси да стане!“

1095 Без ни най-малко да се бави,
Лисан запретнал си ръкава,
над мощите ръка протегнал,
по навик своя ум напрегнал
и се заклел в свети Жермен

1100 и в Бога, че на Изангрен
злина изобщо не бил правил.
Едва се бил Лисан изправил

и коленичил на свой ред
вълкът, от силен яд обзет,
1105 понеже чул Лисан как бърже
измъква се, как долно лъже.
Бришмер подканил Изангрен:
„Ти винаги си бил почтен,
приятелю. Без да се маеш,
1110 ще трябва да опровергаеш
Лисан, щом ти за прав се смяташ.“
Вълкът повдигнал си главата
и рекъл с гняв необуздан:
„Аз заявявам, че Лисан
1115 безсрамно лъже.“ След това
навел над мощите глава,
целунал ги и се помолил
на Господа беди, неволи
да му спести, за да се бие
1120 така с Лисан, че да измие
срама си. После и земята
целунал, станал бързешката,
взел щита си, взор остър спрял
върху Лисан, в кръг завъртял
1125 тоягата си във закана,
настойчиво Лисан подканил
да не се бави и с поклони
зачел достойните барони.
Лисан мълчал... Въздъхнал само
1130 и спомен жив от младостта му
изплувал. Вече бил забравил
магиите, които правел
във миналото, и все пак
навреме си припомнил как
1135 с кривак се правят пируети,
усетил сила във ръцете,
кривака взел, застанал прав
и се почувствал триж по-здрав
дори от замък укрепен.

1140 Той в много битки бил кален
и притежавал тъй добра
школовка, че като игра
фехтовката с кривак владеел
и непрекъснато радеел
1145 за подвизи. Нов меч блестял
в ръката му — след миг той щял
върху вълка да го стовари.
Но пръв го Изангрин ударил
и с тон надменен му подметнал:
1150 „Лисане, грешно си пресметнал
ти своите ходове и аз
ще ти платя, че с долна страст
съпругата ми изнасили
и мойто име орезили.“
1155 „Сеньор, склони да бъдем квит.
Не можем с този ядовит
език са стигнем до задружност.“
„Лисане, коткаш ме ненужно.
След схватката със теб едва ли
1160 ще можеш още да се хвалиш
със своите долни хитрини.“
„Я по-разумно погледни
на този случай! Не се знае
кой в крайна сметка ще се кае.“
1165 „Защо ли още да живея,
ако на теб не надделея
във тази битка?“ — разгневен,
отвърнал рязко Изангрин.
„Заплашваш ме... Добре, тогава,
1170 щом изход друг не ни остава.“
Вълкът със гняв необуздан
нападнал го, ала Лисан
предпазил се със своя щит
и мигом удар страховит
1175 той му нанесъл по ухото.
Вълкът се олюлял, защото

тоз удар толкоз силен бил,
че много тежко го ранил
и кръв потекла. Изангрен
1180 прекръстил се съвсем сломен,
след туй помолил се горещо
на Бог до схватка по-зловеца
да не се стига. После пак
той си представил точно как
1185 Херсан му е изневерила,
усетил, че му липсва сила,
че губи всякаква представа
за времето, че по-зле става...
Лисан главата си извърнал
1190 и на врага си не обърнал
изобщо никакво внимание.
Единственото му желание
било във ръкопашен бой
със него да не влиза той.
1195 Затуй се поотдалечил,
но все така нащрек си бил.
И Изангрен се побоял
и затова и той стоял
на разстояние. Лисан
1200 попитал го със вид припрян:
„Защо се бавиш? Да не смяташ
да се откажеш от борбата?“
И въпреки че Изангрен
изглеждал много притеснен,
1205 при мисълта, че губи време,
все пак успял да се съвземе
и срещу своя осквернител
тоягата си запокитил.
Ала съвсем несполучлив
1210 бил ударът му. Предпазлив
Лисан бил: той се извъртял
тъй пъргаво, че не успял
противникът да го улучи,

и като недобито куче
1215 вълкът отстъпил неуверен.
А пък Лисан със вид наперен
му рекъл: „Драги Изангрен,
ти виждаш, че и Бог е с мен:
той знае кой е прав, кой крив
1220 и като съдник справедлив
тъй стори, че на теб дори
кривакът ти изневери.
Аз ти предлагам помирение.
Отхвърлиш ли го, поражение
1225 те чака. Трезво разсъди!“
Вълкът отвърнал: „Не бъди
чак толкова самонадеян.
Аз силен съм и ще успея
да те сразя... Не дай си Боже
1230 да победиш, тогаз до кожа
да ме острижат съм съгласен.“
И изходът бил вече ясен:
щом щитовете бойни взели,
един на друг те налетели.
1235 Не го улучил Изангрен
и този път и, разгневен,
готов за ръкопашен бой,
встрани захвърлил щита той.
Лисан ударил го така
1240 с кривак, че лявата ръка
му счупил. Те със всички сили
се вкопчили и продължили
ожесточено да се бият.
Не просто бой, а страхотия
1245 последвала в леса тогава,
но ни един с победна слава
не се окичил. Изангрен,
понеже бил осакатен,
нападал и се отбранявал
1250 със дясната ръка. Лют ставал

двубоят им. Неустрашимо
той биел се. Добре, че имал
по-остри зъби от Лисан,
та не след дълго бил съдран
1255 кожухът рижав на злодея.
Но нямал си вълкът идея,
че другият от младини
владеел френски хитрини.
Коварно му подложил крак
1260 Лисан, вълкът залитнал пак
и паднал възнак на земята.
Лисан ударил го в устата
и два-три зъба му избил.
От болка пак вълкът се свил,
1265 Лисан изплюл му се в очите,
взел да го дърпа за ушите
и да му скубе настървено
мустаците. След туй надменно
и жлъчно рекъл: „Драги мой,
1270 след малко ще се види кой
от нас е прав и кой е крив.
Чак толкова ли си ревнив,
че на терзание и мен,
и себе си ти в този ден
1275 излагаш? На каква цена?
Заради твоята жена...“
Как Изангрен да му прости?
Той искал да му отмъсти
за таз обида, но не можел.
1280 Но и от друго се тревожел
вълкът и към жените злобно
отправил хули долнопробни,
обхванат от небивал яд:
„Глупак е който в този свят
1285 би на жени повярвал лесно.
Та колко между тях са свестни?
Каквото и да ти говори,

жената мисли за раздори.
Тя на пороци е носител
1290 и от това, уви, горките
мъже си патят. В този час
кълна се, че в жена си аз
не бих могъл да имам вяра.
До този срам ме тя докара. “[10]
1295 Така се вайкал той, дордето
Лисан го удрял по лицето,
обаче както го налагал,
изпуснал своята тояга,
вълкът понечил да я хване,
1300 но всуе — не успял да стане...
Той на десницата си само
надявал се, но дързостта му
не стигнала. Взел шепа прах
Лисан и със един замах
1305 той му го хвърлил във очите.
Но на вълка между зъбите
един от неговите пръсти
се плъзнал. Изангрен чевръсто
затворил своята уста
1310 и пръста му чак до костта
прегризал. Кански рев надал
Лисан, а Изангрен успял
ръцете му отзад да стегне
така, че другият да легне
1315 безпомощно върху земята.
Страх свивал на Лисан душата,
пред погледа му се стъмнило,
а Изангрен със всичка сила
го удрял. Почнал да се кае
1320 Лисан: та той отлично знаел,
че клетвата си е престъпил
и че ще заплати прескъпо
за своето клетвонарушение.
Как да очаква снизхождение

1325 от Господа? А Изангрен
все тъй го биел озлобен.
Лисан не бил във състояние
да води бой и със стенание
поемал всеки негов удар,
1330 треперел като при простуда,
но смятал, че е по-добре
тозчас на място да умре,
а не да бъде победен.
До крайна степен изтощен,
1335 Лисан, като да бил умрял,
стон пронизителен надал.
Вълкът над него се навел,
подушил го, за труп го взел,
отпуснал го и си заминал
1340 ведно със цялата дружина
мъже, пострадали от тоя
проклет злодей. Едва ли в Троя
тъй са ликували, когато
Елена влязла във палата,
1345 както Тибер и Изангрен,
Брюн, Шантеклер, и Тиеслен,
Рьонел, Бьолен, бикът Брюан
възрадвали се, щом Лисан
в туй състояние видели.
1350 От срам ни живи, ни умрели,
роднините му пожелали
веднага да се срещнат с краля,
но той молбата отклонил
и безусловно наредил
1355 бесило за Лисан да вдигнат.
От участ зла той бил застигнат:
Тибер очите му завързал,
а сръчният Рьонел побързал
ръцете му отзад да стегне.
1360 Ако Лисан смъртта избегнел,
той твърдо вричал се, че няма

с жестокости или с измама
зли на никого да стори.
А междувременно във двора
1365 треперел всеки от вълнение
пред скорошното изпълнение
на смъртното му наказание.
Лисан, уж в знак на покаяние,
помолил да му разрешат
1370 (тъй както си му бил редът)
надлежно да се изповяда.
Лъвът веднага заповядал
да дойде спешно сир Бьолен.
Пристигнал той и с вид сломен
1375 Лисан си грешките признал.
Щом греховете му узнал,
Бьолен със вещица отсъдил,
че се налага той да бъде
наказан според регламента.
1380 Обаче точно на момента
отец Бернар^[11] се появил
и щом видял как тъжен бил
Гримбер, поиска да узнае
тозчас причината каква е.
1385 Разбрал, че в тази дандания
наскоро щели да убият
Лисан и тутакси изпитал
тревога. После деловито
до краля бързо приближил
1390 и ниско му се поклонил.
А крал Лъв, който го познавал
отдавна и го уважавал,
най-дружески му знак направил
да седне. Брат Бернар отправил
1395 молба към него да покаже
хуманност и да не накаже
Лисан: „Сир, знайте, че ядът
не може да отвори път

към Господа. На вас се пада
1400 да проявите днес пощада
към него. С таз молба при вас
дойдох. Предайте го на нас,
на братството ни, във което
Лисан ще служи на небето —
1405 на Бога, който разпнат беше,
за да спаси рода ни грешен.
Лисан с господен благослов
при нас ще стане образцов
монах. Отколе тук се знае,
1410 че Бог по принцип не желае
на никой грешник гибелта.
Ако той има доблестта
най-искрено да се разкае
за всеки свой грях, знак това е,
1415 че този християнин може
да иде в царствието божие.
А за Лисан без колебание
ще кажа, че на разкаяние
и праведност се е отдал.“
1420 Не можел съвестният крал
тез доводи да не приеме
и обещал в най-скоро време
да повери на брат Бернар
и на небесния олтар
1425 Лисан. И малко след това
той бил с остригана глава
и с братята като монах
се чувствал. Някои от тях
гостоприемство проявили
1430 и с риба вкусна го гостили,
целейки да го привлекат
(тъй повелявал им дългът)
във лоното на манастира,
и във порядките на клира
1435 го посветили. Най-почтено

държал се той петнайсет дена,
от всичко предоволен бил
и бързо се възстановил.
Той с изключително старание
1440 обръщал нужното внимание
на проповедите във храма
и със доверие голямо
се ползвал. Като всеки брат
на Божията благодат
1445 единствено се уповавал.
Обаче често се отдавал
на спомените си приятни:
как си похапвал многократно
кокоши кълки с наслаждение.
1450 Как на такова изкушение
да устои? Той си наложил
със поведение набожно
да си спечели уважение
в монашеското обкръжение.
1455 От храма вероизповеден,
след месата, веднъж последен
Лисан излязъл със псалтир
в ръката, шепнейки безспир
набожни химни. В миг видял,
1460 че щедрият Тибо бил дал
на братята три угоени
петли. Лисан със разширени
зеници вгледал се във тях
и мигом го обзел ищах
1465 крилца петльови на закуска
със удоволствие да схруска.
И си помислил: „Аз обет
не съм поемал занапред
да се въздържам от месце.
1470 Та кой ли имал би сърце
така жестоко и кораво,
че строго да ми забранява

да ям месо. Късметът тук
днес ме споходи и напук
1475 на козните и клеветите
аз ще покажа на вразите
на практика какво умея
и колко хитрини владеея.“

Нощта настъпила, звездите
1480 изгрели вече, а петлите
пред погледа му все кръжели.
Със няколко отскока смели
той бил при тях: един изял,
а с другите по-късно щял
1485 да се гости и във пръстта
заровил ги. На сутринта
след месата Лисан пак там
отишъл тайничко и сам
изял и втория петел.

1490 След туй, когато се навел
над третия, за да го сгризка,
един от братята отблизо
съгледал го и съобщил
на другите, че уличил
1495 новодошлия в прегрешение.
Лисан поискал извинение,
но брат Бернар не се поддаде —
нали и гарван бил изял
Лисан и то съвсем наскоро.^[12]

1500 А междувременно бил сторил
редица кражби непростими
и всички непоколебимо
решили този нарушител
далеч от святата обител
1505 да бъде тутакси изгонен.
Лисан и без това бил склонен
да си замине — не намирал,
че има смисъл в манастира
все тъй да му минават дните,

1510 а пък и чувствал се заситен
и като че това и чакал.
Пак път поел той през шубрака
свободен, волен, но решен
да се разправи с Изангрен,
1515 и срещу своите душмани
той сипел яростни закани.
Заклел се, че не ще престане
да търси начини да хване
лукавия Тибер, защото
1520 и той виновен бил за злото,
което неведнъж търпял.
Съвсем случайно го видял
Рьонел и отдалече ядно
и гръмка викнал: „Пак ни падна
1525 тоз, който търсеше бесило.“
Това, естествено, вбесило
Лисан, но той си продължил
по пътя и след малко бил
в бърлогата си. Там жена му
1530 отдавна все за него само
тревожела се по цял ден,
защото зарад Изангрен
Лисан е трябвало да страда.
Посрещнали го със отрада
1535 и тя, и нейните два сина
и явно имало причина
да тържествуват: в своята къща
стопанинът се пак завръщал.
А той, с тонсура на монах,
1540 със свиващ се от глад стомах,
на масата се настанил
и до насита ял и пил.

[1] Разказът, писан в 1190 г., използва случки и мотиви от по-ранни истории за Лисан. Първоначалната сцена протича в кралския

двор, където лъвът свиква всички животни. Отсъства единствен Лисан — повод да се напомнят много от неговите злосторства. Отново се поставя въпросът за съд на Лисан и отново по въпроса няма единодушие. Така дворът решава спорът да се реши в пряк двубой между Изангрена и Лисан. И тук разказът пародира средновековния съдебен дуел като форма на Божия съд. Победеният Лисан се оттегля в манастир подобно на героите от някои епически поеми (например *Замонашването на Гийом*): воинът решава да се оттегли в манастир, за да изкупи греховете си, но не променя своя нрав. Лисан постъпва в религиозна общност, ала скоро хищникът у него взема превес над каещия се християнин. Всичко може да започне отначало. Неизменният характер на героя обуславя цикличното повествование. ↑

[2] Ст. 154: Намек за разказа „Лисан лекар“ (1180–1190), в който героят напомня на лъва как ходил в Рим, Салерно и Монпелие, за да търси лек за болния крал. В Салерно (Южна Италия) през XI в. е основано първото медицинско училище в Европа. За Франция първенство в това отношение на Монпелие. Градът е прочут със своето медицинско училище от края на XII в. ↑

[3] Ст. 207: В оригиналния текст се казва, че котаракът е изял по-голямата част от тестикулите на свещеника. В този детайл долавяме известна градация спрямо «Лисан на съд» (1179), където Тибер изтръгва само един от двата тестиса на свещеника (вж. «Лисан на съд», ст. 884). ↑

[4] Ст. 228: Реакцията на наложницата повтаря, но в разгърнат вид, жалбата на същия персонаж от «Лисан на съд» (ст. 885), но всъщност възпроизвежда гнева на вълчицата Херсан, когато тя открива, че мъжът и е останал без тестиси (вж. «Лисан жонгльор», ст. 2706–2710). ↑

[5] Ст. 484: Относно пародийния молитвен жест вж. също „Лисан и Изангрена в кладенеца“ и съответната бел. към ст. 339. ↑

[6] Ст. 614: Вж. «Лисан и Изангрена в кладенеца» (бранш IV). ↑

[7] Ст. 674: Вж. «Риболов с опашка» (бранш III). ↑

[8] Ст. 742: Вж. «Тонсурата на Изангрена» (бранш III). ↑

[9] Ст. 760: Вж. «Лисан и змиорките» (бранш III). ↑

[10] Ст. 1294: Тирадата на Изангрена срещу жените е в съзвучие с антифеминизма, характерен за цикъла за Лисан, а и за много тогавашни автори. В контекста на двубоя с Лисан обаче думите на

вълка звучат неправдоподобно и подсказват, че са пародия на широко разпространения антифеминизъм. ↑

[11] Ст. 1381: Според някои коментатори тук се намеква за Бернар дьо Кудре, един от ръководителите на религиозния орден от Гранмон, приближен на френския крал Филип-Огюст. Бернар дьо Кудре бил опитен дипломат. Като такъв се споменава и тук. ↑

[12] Ст. 1499: Тук става дума не за гарвана Тиеслен, а за друга птица от манастира, където Лисан пребивава в момента. ↑

Издание:

Заглавие: Роман за Лисан

Преводач: Паисий Христов

Година на превод: 2018

Език, от който е преведено: Старофренски

Издание: Първо издание

Издател: Читанка

Година на издаване: 2018

Тип: роман, поема

Националност: Френска

Редактор: Атанас Сугарев

Научен редактор: Стоян Атанасов

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/8212>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.